

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

Collection of Prof. Muhammad Iqbal Mujaddidi
Preserved in Punjab University Library.

پروفیسر محمد اقبال مجددی کا مجموعہ
پنجاب یونیورسٹی لائبریری میں محفوظ شدہ

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

قال مولانا الشيخ الاجل النخعي ح

قصبات السبق في التقدير والتحرير ناصر كلمة الله العليا

ناشر آلوية الدرس والفتيا افضل علماء الانامهجة اللسان

والايام حامي حقائق الدين وارت لانباء والمرسلين محمد سلامة

الصد البدا ونور الكافور متع الله لمسلمين بدوام بقائه

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

الحمد لمن شرف الولادة بمولود لا تطير له في الوجود * وكرم

السعادة بسعود ليس كمثله شيء من الوجود * فسبحانك

من فطر نوراً من نور وساءة محمداً * فخلق منه ما خلق وا

رباه محمداً * والصلوة والسلام على الذي لولاه ما وجه

الوجود * وما ولد والد ولا مولود * فطوبى لمن ضعفه الله محتوماً

ومكحوا وطيباً وطاهراً ومغسولاً وعلى اله واصحابه الذين ذكرهم الله

في الترتين بالتعظيم والتبجيل منهم في التورية ومثلهم في التبجيل

اما بعد این مجال است مسمی با شناع الکلام فی اثبات
 المولد والقیام که بایمانی بعضی از حضرات خلت سمات در سنه
 یک هزار و صد و هفتاد و دو از هجرت بنویس علی صاحبها الصلوٰۃ و التحیة حلّه تحریر
 در کشید و توفیق ایزدی بن کم و صقیها با انجام رسیده انصرم تریشین مقدم
 و دو باب و خامه گردید اما مقدمه پنجمین تمهید کلام و تحقیق
 معنی بدعت و تقسیم است باید دانست که درین جزو زمان که علی عالی شان بر
 زمین اند و فضلا منبع امکان لی خفته نحریری که بنان اشارت با و مفقود و
 که عقد انابل با و کشد نابود طائفه از مستحقان که بطایفه احیاسنت اطاعت
 بدعت از زبان قال ایشان و دو سیاطن بالعکس از سر حال انیان با و
 بروشته و جابجا علم فساد بر افروشته بیگانه از اعمال نیکه و افعال شرعیه را که
 از صد با سال متواتر از سلف صاحبین متداول و قطار عالم از عرب و عجم
 میانه و فقها و محدثین مرسوم معمول متلقی بقبول مقتدایان بن پیشوایان
 شرع متین و اکابر علما حرمین یعنی ضوان علیهم جمیعین از بدعات سینه
 شانند و فاعل و عامل از مبتدع و فاعل انکارند بخلاف آن عمل و لکن
 که از بدعت سینه فهمیده خط انکار بر صفحه حاش کشیده اند

۹
 از روی تالیف و عام کرده
 مقدمه و تمهید کلام
 و تحقیق معنی
 بدعت

و بر کسایکه دین بصیرت شان منور بنور ایمان و چشم معرفت آنها مکمل بکمال
 عرفانست چون نور روشنست که حقیقت این عمل خیر غیر ازین نیست که در
 شهر صبح الاوان باشد و اگر از شهر مسلمانان از علما و فضلا و صلحا و فقرا و غنیا
 بدعوت مسلمانان در مکان جمع شوند و خوش عوام اهل اسلام باذن عالم بیکجا فرام
 آیند و در آن مجلس بعضی آیات قرآن محتوی فضائل و نشر کمالات آن
 سر کائنات علیه الصلوات و التحیات مذکور شوند و بعد از احادیث صحیح متضمن
 معجزات حالات و آیات و تبارک و تعالی رضاع مقدس و علیه مطهر آن افضل البشر
 معروضین آید و همین که این کتبت خیر پایان شد حفاظ حاضرین مجلس مکرم
 بقراءت آیات معدوده از قرآن شریف مرثیه خوانند و ختم این ذکر خیر با تحمید
 بعد از آن با حضری بر میسور طعام شش میسر چه باشد تقسیم ب حاضرین کنند پسر
 از آن یقین جمع اتفاق افتد و هر کسی بچی درود با جمله سعادت مجموعی چنین محافل
 خلد مشاکل اجتماع مؤمنین قراءت آیات قرآن بیان بی آن ذکر احادیث صحیح و شتفا
 بدرو و طعام علما و صلحا و غنیا و غربا از اهل دین و ایتا صدقات و خیرات بر فقرا
 و مساکین است و مقصود ازین همه ذکر فضائل و معجزات و نشر فضائل و
 کمالات تا دایه شکر نعمت وجود با جود آن فضل موجودات و اکمل کائنات

تخصیص
 مجلس

بکمال
 مقصود و کمال

بسر

علیه الصلوات والتسلیمات است این عمل خیر باین تعبیر تخصیص اگر چه معمول
 در قرون ثلثه و ماثوران از منته تبرکه نبوده لیکن چون اصلی برای آن قرون
 برکت مقرون ثابت و متحقق محسوب بدعات حسنه و موجب ید پرکاست
 لهذا سلف صاحبین از علما و عرفا در کفاف عالم شرقا و غربا و جنوبا و شمالا
 از تلقی قبول نموده از تحسنات شرعی و تجلیات بنیه شمرده شش صد سال
 بلکه زیاده آن می رود که این همه عماد دین و تداول آن از رند خاصه استعمال و
 اشتغال کار بر حرمین یغین اوها الله تعظیما و تکریمه است طقسات شرع محمدی
 و شیخان دین مصطفوی عیارت از ایشانست پیچ و چو و مکه معطره مدینه منوره
 چنان مشهور متواترست که انکارش در حکم انکار خبر متواترست پس در عملی که
 اصلش در قرون ثلثه یافته شود و سواد عظیم محدثین و فقها و صوفیه و علمین بحسن
 قبول پیش آمدن باین باشند و از موجب ثواب عظیم و اجر خیم انکارند انکار
 شرمه قلیل از منکرین ساقط از پایه اعتبارست و مغلطه که راه منکرین ده عدم
 در معنی بدعت قسام است چه اینها مطلق بدعت را محصور در سینه دانسته
 حدیث کُلُّ بَدْعٍ ضَلَالَةٌ و امثال آنرا عام غیر مخصوص انکارند و اصل
 بدعت سینه شمارند و این سخن فہمی این چیز همان بعضی از سفیهان بیشتر

بیان حکم این عمل
 در طریقی جامع

بیان مغلطه که راه
 بدعت زود

از اعمال بیئیه و به باعث گمراهی بی از بخردان اکثری از مسائل شرعیه گردین
 حال آنکه مطلق بدعت سیئه نیست نه هر بدعت ضلالت بلکه بدعت حسنه که
 موجب ثواب است هم از اقسام بدعت شریست لهذا رباب تحقیق
 بدعت منقسم باقسام خمس نموده احکام خمس از وجوب نذبات باحت کرا
 و حرمت در آن جاری نموده اند و تفصیل این مقام تحقیق این امر شرح بسطی
 خواهد که این به گنجایش آن ارد لهذا بر میان قدر ضروری که کافی بر کشف
 مقصود باشد انکفا میر و امام نووی علیه الرحمه در شرح صحیح مسلم می نویسند
 كُلُّ بِدْعَةٍ ضَلَالَةٌ أَلْبَدَعَةُ كُلُّ شَيْءٍ عَمِلَ عَلَى غَيْرِ مِثَالِ سَبَقٍ وَ
 فِي الشَّرْعِ إِحْدَاثُ مَا لَمْ يَكُنْ فِي عَهْدِ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ
 فَقَوْلُهُ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كُلُّ بِدْعَةٍ ضَلَالَةٌ أَعَامَ مَخْصُوصًا وَ
 الْمُرَادُ غَالِبُ بَدْعٍ قَالَ الْعُلَمَاءُ أَلْبَدَعَةُ خَمْسَةٌ أَقْسَامُ وَاحِدَةٌ
 وَمُنْدُوبَةٌ وَمُحَرَّمَةٌ وَمَكْرُوهَةٌ وَمُبَاحَةٌ فَمِنْ أَلْوَجِبِ تَطْمُرُ
 أَدْلَةُ الْمُتَكَلِّمِينَ لِلرَّدِّ عَلَى الْمَلَاحِدَةِ وَالْمُبْتَدِعِينَ وَشِبْهَهُ ذَا
 وَمِنَ الْمُنْدُوبَةِ تَصْنِيفُ كِتَابِ الْعِلْمِ وَبِنَاءُ الْمَدَارِسِ وَالرُّبُطُ
 وَغَيْرُ ذَلِكَ وَمِنْ الْمُبَاحِ التَّبَسُّطُ فِي الْوَأْنِ الْأَطْعَمَةِ وَغَيْرُ ذَلِكَ

تحقیق
 معنی بدعت اقسام آن
 کلمه

وَالْحَرَامُ وَالْمَكْرُوهُ ظَاهِرَانِ وَقَدْ وَضَعْنَا الْمَسْئَلَةَ بِأَمْثَلِهَا
 الْمَبْسُوطَةِ فِي هَذَيْبِ الْأَسْمَاءِ وَاللُّغَاتِ فَإِذَا عَرَفْتَ مَا ذَكَرْتَهُ
 عَلِمْتَ أَنَّ حُدُوثَ عَامٍ مَخْصُوصٍ وَكَذَا مَا أَشْبَهَهُ مِنْ الْأَحَادِيثِ
 الْوَاحِدَةِ وَيُؤَيِّدُ مَا قُلْنَاهُ قَوْلُ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ فِي التَّرَاوِيحِ
 نِعْمَتْ لِبِدَاعَةٍ وَلَا يَنْبَغُ مِنْ كَوْنِ الْحَدِيثِ عَامًّا مَخْصُوصًا
 قَوْلُ كُلِّ بِدْعَةٍ مُؤَكَّدًا بِكُلِّ بَلٍ يَدْخُلُهُ التَّخْصِيسُ مَعَ ذَلِكَ
 كَقَوْلِ اللَّهِ تَعَالَى تَدْعُرُ كُلُّ شَيْءٍ أَنْتَهُمُ الْكَرْبُ بِظَرِّ انْصَافٍ مَلَا حَظْرًا
 أَيْنَ بَيِّنَاتٍ جَمَانِ أَيْ ثَبَاتٍ عَامٍ وَابْتِطَالِ عَوِيٍّ مِنْ عَمَلٍ خَيْرٍ وَبَيِّنَاتٍ عَمُومٍ
 كُلُّ بِدْعَةٍ ضَلَالَةٌ بَسَدَتْ كَمَا تَبَصَّرَتْ عَامٌ مَدْرُوحٌ ثَابِتٌ شَرَكَةٌ عَدَتْ
 نَذُورًا مِثْلَ ذَلِكَ عَامٌ مَخْصُوصٌ سَتٌ وَشَكٌّ بِلَفْظِ كُلِّ أَيْ ثَبَاتٍ غَيْرِ مَخْصُوصٍ
 أَيْنَ عَامٌ كَمَا مَنَشَأُ غَلَطًا فَالْمَعْنَى عَمُومٌ أَيْ بَدْعٌ سَتٌ نَبْرًا لِمَا شَدَّكَ بِأَوْجُودِ لَفْظِ كُلِّ
 عَامٌ مَقْبُولٌ تَخْصِيسٌ سَكِنْدٌ جِنَانًا كَمَا دَرَكْتَهُ تَدْعُرُ كُلُّ شَيْءٍ مَوْجُودٌ سَتٌ بِلَفْظِ كُلِّ
 كَمَا فِي حَدِيثِ نَذُورِ سَتٍ مَانِعٍ أَوْ قَبُولِ تَخْصِيسٍ نَبْرًا لِمَا شَدَّكَ وَنَبْرًا ثَابِتٌ شَدَّكَ عَدَتْ
 شَرَعِيٌّ مَقْبُولٌ خَمْسَةٌ كَمَا جَوَّبْتُ نَدْبًا بِمِنْ أَوْ قَبُولِ تَخْصِيسٍ نَبْرًا لِمَا شَدَّكَ وَنَبْرًا ثَابِتٌ شَدَّكَ عَدَتْ
 خَمْسَةٌ بِدَعْتِ شَرَعِيَّتِ لِعَوِيٍّ نَبْرًا لِمَا شَدَّكَ وَنَبْرًا ثَابِتٌ شَدَّكَ عَدَتْ

کہ بر تریوح اطلاق بدعت فرمودند و از ان بدعت شرعیست کہ آن الترام ترویح
 پس نیکہ این بدعت محمول بدعت لغوی و ہنداز راہ صواب و ترفا فادہ اند چہ
 بلا خطہ بیان معنی بدعت لغوی کہ سابق گذشت این حمل بر غیر محلست قد بر تریوح
 کہ اطلاق بدعت شرعی در امریکہ حادث بعد قرون ثلثہ کرد و منحصر نیست بلکہ در
 قرون کورہ نیز اطلاق بدعت امری شد ثبوتی کردہ اند پس اینجا چون آفتاب نیمروز
 و درختانست کہ بدعت محصور در سیمہ و ان صلح بدعت سیمہ نیست اگر زیادہ
 نائید و شنید این مطلب مطلوبت باید دید کہ در مصباح الرجاہ علی سنن ابن ماجہ فرما
 قولہ صلی اللہ علیہ وسلم و شرک الامور محدثا تھا قال فی النہایۃ جمع
 محدثۃ بالفتح وھی مال لم یکن معروفا فی کتاب کلاسنہ و لا
 اجماع وقولہ صلی اللہ علیہ وسلم کل بدعۃ ضلالۃ قال فی
 النہایۃ البدعۃ بدعتان بدعۃ ہدی و بدعۃ ضلال فما
 کان فی خلاف ما امر اللہ بہ و رسولہ فهو فی حیز الذم و
 الانکار و ما کان اقعا تحت عموم ما ندب اللہ الیہ و حص
 علیہ او رسولہ فهو فی حیز المدح و ما لم یکن لہ مثال موجود
 کنوع الجود و السخا و فعل المعروف فهو من الافعال المحمودة

مصباح الرجاہ
 علی سنن ابن ماجہ
 ۱۶

ولا يجوز ان يكون ذلك في خلاف ما ورد الشرع به لان النبي
 صلى الله عليه وسلم قد جعل له في ذلك ثوابا فقال من سن سنة
 حسنة فله اجرها ومن عمل بها وقال في ضد هامة من سنة
 سيئة فعليه وزرها وورثها ومن عمل بها وذلك اذا كان في
 خلاف ما امر الله به ورسوله ومن هذا النوع قول عمر رضي
 الله عنه في التراويح نعمت ابدا هذه لما كانت من فعال
 الخير داخله في خير المديح سماها بدعة ومدحها لان النبي صلى
 الله عليه وسلم لم يسنها لهم وانما اصلاها اليك ثم تركها وا
 لم يحافظ عليها ولا جمع الناس لها وكان في زمن ابي بكر وانشاء عمر
 جمع الناس عليها وندبهم اليها فهذا اسمها بدعة وهي
 على الحقيقة سنة لقول صلى الله عليه وسلم عليكم بسنتي وسنة
 الخلفاء الراشدين من بعدك وقع له ائمة وبالذين من بعدك
 ابي بكر وعمر وعلى التاويل مجمل قوله كل محدثة بدعة انما يريد
 ما خالف اصول الشريعة ولم يوافق السنة واكثر ما يستعمل البدعة
 عرفا في الذم وروى البيهقي عن الشافعي في كتاب مناقبه

قال المحدثات من الامور ضربان ما احدث بما يخالف كتابا او سنة او اثرا او اجما فهذه البدعة ضلالة وما احدث من الخيرة لا خلاف فيه لو احدث من المذكورات فهذه محدثة خيرة من جهة
وقد قال عمر في قيام شهر رمضان بعثت لبدعة هذه هي انها محدثة لم تكن واذا كانت ليس فيها رد لها مضى هذا
اخر كلام الشافعي وقد اختلف من المتقدمين الامام ابو بكر الطرس
كتاب الحوادث البدعية من المتأخرين الامام ابو عبد الله الحارث
احد مشايخ الشيخ تقي الدين السبكي كتاب المدخل في ذلك
جمع فيه ما وعي هو كتاب كبير عظيم جليل الشأن وشرح
مستحبنا الى ان انتهى بصحيح مجتبي استسبورت قولنا صلى الله عليه
سلم وشركه الامور محدثاتها قال القزطبي يعني المحدثات التي ليس
في الشريعة اصل يشهد لها بالصحة وهي المسماة بالبدع وقوله
صلى الله عليه وسلم كل بدعة ضلالة عام مخصوص المراد
غالب البدع انتهى ودرج المذاهب عبد الوهاب حفي مذكورت قال
الشيخ الامام الملقب بسيلطان العلماء ابو محمد عبد العزيز في آخر

مشايخنا

المراد

كتاب

كتاب لقواعد البدعة منقسمة الى واجبة ومحرمة ومندوبة
 ومكروهة ومباحة والطريق في ذلك ان يعرض لبدعة
 على قواعد الشرع فان دخلت في قواعد الايجاب فهي واجبة
 او في قواعد التحريم فهي محرمة او الندب مندوبة او الكراهة
 فمكروهة او الاباحة فمباحة انتهى وشرح ابن حجر بيته وشرح
 اربعين ايام نووي في ايل حديث خاس تقسيم بدعت نوشته قدری از ان
 بعض نقل می یقال الشافعی رحمه الله ما احدث وخالف كتاباً
 او سنة او اجماعاً واثراً فهو البدعة الضلالة وما احدث
 من بخير ولم يخالف شيئاً من ذلك فهو البدعة المحمودة والحاصل
 ان البدعة الحسنه متفق على نديها وهي ما وافق شيئاً عاماً
 ولم يلزم من فعله محد وشرعي ومنها ما هو فرض كفاية
 كتصنيف العلوم ونحوها كما قال الامام ابو شامة شيخنا
 رحمه الله ومن احسن ما ابتدع في زماننا ما يفعل في كل عام في
 اليوم الموافق ليوم مولد نبي الله صلى الله عليه وسلم من الصدقات
 اظهار النعمة والسرور فان ذلك مع ما فيه من احسان الى الفقراء

شرح اربعين ايام
 از ابن حجر

مشعر بحبته صلى الله عليه وسلم وتعظيمه واجلاله في قلب فاعل
 ذلك وشكر الله تعالى ما من به من يجاد سوره الذي ارسله
 للعالمين حجة صلى الله عليه وسلم وان لبدع السيئة وهي ما خالف
 شيئا من لك صيرحا او التزاما قد انتهى الى ما يوجب التحريم تارة
 والكراهة اخرى انتهى بقدر الحاجة ونير شارح مذكور وشرح حديث
 ثبت في نسخة ونوشته والحاصل ان لبدعة منقسمة الى الاحكام الخمسة
 فمن لبدعة الواجبة على الكفاية لا اشتغال بالعلوم العربية
 المتوقف عليها فهم الكتاب لسنة كالصرف والنحو والمعاني و
 البيان واللغة ومن لبدع المحرمة من اهل البدع تنهد
 ما اردنا ايرادها من عبادت با بشارت يير تقسيم بحسنه وسعيه بيد و
 معهد اقترح برون عمل مولود يير از بدعت حسنه مطابقتان مقصود به عنوني
 منقول الشيخ الشيوخ امام بوشامه است که محتاج تشرح و تفصيل نسبت يير از
 شواهد بدعاست آنچه ابن تيمية بنى و منهاج نوشته البدعة هي الحوادث
 في الامر فان كان بغير دليل شرعي فبدعة قبيحة وان وفق
 اصول الشرع فبدعة حسنة والبدعة قد تذكر ويراد بها القبيحة

منهاج
 ابن تيمية

وقد يراد بها الأحداث المطلقة انتهى ونيزر شواهد مقصود سبب نية
وربما يتردد شرح جواب التوجيه ومن الجملة من يجعل كل امر لم يكن
في زمن الصحابة بدعة مذمومة وان لم تقم دليل على قبحة
تمسكاً بقول صلى الله عليه وسلم اياكم وعحدثات الامور ولا يعلمون
ان المراد بذلك ان يجعل في الدين ما هو ليس فيه انتهى ونيزر
از شواهد مطلوبت نية طيبي شرح مشكوة نية قوله وكل بدعة
ضلالة عام مخصوص البدعة كل شئ عمل على غير مثال سابق
وفي الشرع احداث ما لم يكن في عهد الرسول صلى الله عليه وسلم
قال الشيخ ابو محمد عبد العزيز عبد السلام في آخر كتاب القواعد
البدعية خمسة واجبة كالتعلم بعلم النحر لفهم القرآن ^بكلام ^{الله} ^{رسول}
صلى الله عليه وسلم وحفظ غريب الكتاب والسنة وكذا ونز الفقه
والكلام في الجرح والتعديل وتمييز لصحيح من السقيم ومحرمة كذب
التجربة والتقليد والمجسمة والرد على هؤلاء من البدع الواجبة
لان حفظ الشريعة من هذه البدع فرض كفاية ومنذ ^٣وبة
كاحداث الرابطة والمدارس وكل احسان العهد في العصر الاول

وكالتراويح والكلام في قائق التصوف وكجمع المحافل للاستدلال في المسائل
 ان قصد به وجه الله تعالى ومكرهه كخرقة المساجد وترويق المصاحف
 ومباحة كالمصافحة عقيب الصبح والعصر التوسع في ذلك في الماء كل
 والمشارب والملابس المساكن توسيع الأكام وقد اختلف في كراهية
 بعض ذلك انتهى ويرار شواهد وعوسيت شيخه ملا علي قاري حنفى مرقاة شرح
 مشكوة نوحته وشكر الامور محمد ثانياً يعني البدع الاعتقادية وكل بدعة
 ضلالة قال في لآهها هذا مخصص اي كل بدعة سيئة ضلالة
 لقول الله عليه وسلم من سن في الإسلام سنة حسنة فله اجرها وامن
 من عمل بها جمع ابوبكر وعمر رضي الله عنهما القران وكتبه زيد في المصنف
 في عهد عثمان قال النور البدعة كل شيء عمل على غير مثال سبق وفي الشرع
 ما لم يكن في عهد سوا الله صلى الله عليه وسلم وقوله صلى الله عليه وسلم كل
 بدعة ضلالة عام مخصوص قال الشيخ غز الدين بن عبد السلام في آخر كتاب
 القواعد لبدعة ما واجبة كعلم النحو لفهم كلام الله وسورة كتبه
 اصول الفقه والكلام في الحرج والتعديل اما محرمة كذهاب الحبرية و
 القدية والمرجية والمجسة والرد على هؤلاء من البدع الواجبة لان حفظ الشريعة

ملا علي قاري
 شرح مشكوة
 نوحته

من هذا لبدء فرض كفاية واما مندوبية كاحد الرباط و
 المدارس وغيرها مما كان احداثه لم يعهد في الصدر الاول وكالترويج
 اى بالجماعة العامة والكلام في دقائق الصوفية واما مكره
 كخرقة المساجد وتزيين المصاحف يعنى عند الشافعية و
 ما عند الحنفية فباح واما مباحبة كالمصافحة ^{من النووي ١٢} عقيب ^{الصدر}
 والعصر اى عند الشافعية واما عند الحنفية فمكروه ^{والتوسم}
 في لذائذ المآكل والمشرب والمساكن ^{يعنى في بعض الروايات ١٢} وتوسيع الاكمام وقد خالفوا
 في كراهة بعض ذلك اى كما قد مناقوا قال الشافعى رحمه الله ما احدث
 مما يخالف الكتاب والسنة والاثرو والاجماع فهو ضلالة وما احدث
 من الخير مما يخالف شيئا من ذلك فليس بمذموم قال عمر
 رضى عنه في قيام رمضان نعمت البديعة هذا هذا اخر كلام الشيخ
 النووي في تهذيب لساء واللغات وروى عن ابن مسعود ما را
 المسلمون حسنا فهو عند الله حسن ^{١٤} وفي حديث فروع لا يجتمع ^{١٥}
 على الضلالة انتهى الرجوع نقل ابن كلام في جملة مستلزم تكرر وروايات
 ليكن جوبن يركبى زروايات منقولة مشتملة زيادات وغير اسلوبت خالى از فاده

كذلك
 اخبرني في الموطا وخرجه
 اخبرني كتابه
 عن ابن عمر قال قال
 رسول الله صلى الله عليه وسلم ان
 الله لا يجمع شئى او قال شئى على
 ضلالة رواه الترمذى وروى الامام
 احمد بن سليمان المغربي با وروى
 عن عيسى بن موسى الاشعري في
 قد اجابكم عنكم
 لا يدعون عليكم فتلكوا جميعا
 ان لا يظلموا الباطل على
 الحق وان لا يتبعوا على ضلال
 ١٢

مباحات
مشترک مشهوره شیخ
عبد الحکیم دیوبندی

ترجمہ مشکوٰۃ

جدیدہ نیست و نیز از شواہد مطلوب است کلام شیخ عبدالحق محدث دیوبندی علیہ الرحمہ
کہ در شرح مشکوٰۃ است قال العیاض المالکی کل ما احدث بعد النبی
صلی اللہ علیہ وسلم فهو بدعة و البدعة فعل ما لا سبق الیہ فما
وافق اصلا من السنة یقاس علیہا فهو محمود و ما خالف اصول السنن
فهو ضلالة و منه قوله علیہ الصلوٰۃ والسلام کل بدعة ضلالة
انتهی یعنی ان قول کل بدعة ضلالة عام مخصوص ببعض انتہی
و نیز ازین قبیل است آنچه محدث دیوبندی صوف ترجمہ مشکوٰۃ ذیل حدیث و کل
بدعة ضلالة نوشته بدانکہ ہدیہ پیدا کردہ شدہ بعد از پیغمبر صلی اللہ علیہ وسلم
بدعت است از ان آنچه موافق اصول قواعد سنت است قیاس کردہ شدہ است
بر ان از بدعت حسنہ گویند و آنچه مخالف ان باشد بدعت ضلالت خوانند و کلیہ کل
بدعة ضلالة محمول برین است بعضی از بدعتہا است کہ است چنانچہ تعلم تعلیم
حرف و نحو کہ بدان فت آیات احادیث حاصل و دو خط غرائب کتاب سنت و دیگر چیز
حفظ دین ملت ان قوف بود بعضی مستحسن و سب مثل سنائی باطہا و مد رہا و بعضی
مکروه یا تنقش و نگار کردن جد و صاحب بقول بعضی و بعضی مباح مثل فراخی طعنا ہا
لذید و لباسہا فاخرہ بشرطیکہ حلال باشد و باعث طغیان نگردد و فاخرت نشود

ہر امر مستحدث وین چاہ و قرین بہ صحابہ و تابعین پید شو و یا بعد ان بمقتضا عموم کلمہ من کہ
 در حدیث من سنن سننہ حسنہ الحدیث واقع ست ہر چہ از ان موافق اصول است
 آن بعت حسنہ و محمود و مقبولست ہر چہ مخالف آنست آن بعت سیئہ و مذموم و مردوست
 و نیز ثابت شد کہ احداث مرئی وین قرون ثلثہ مسلم بعت سیئہ بونوش نیست یعنی
 کہ تدوین کتب علم و تعلیم علم ضرورتی و غیر ان اسچہ سابق مذکور شد و احزاب ان بلکہ جملہ
 مستحدثات خیرین کہ پائش می آید ہمہ از بدعات حسنہ است پس باطل شد قول کسانی کہ
 بعت را منحصر در سیئہ گفته حدیث کلیۃ ضلالہ و نظائر از عام غیر مخصوص انستہ و نیز باطل
 شد قول کسانی کہ بعت حسنہ موقوف بر وقت و قرون یا و ثالثہ و ششمہ امریکہ بعد و
 ثلثہ پیدا شد اگر چہ مخالف اصول شرع باشد از داخل در بعت سیئہ نمایند و تخصیص این مقام
 نیست کہ عبارات علماء و بیان بعت حسنہ و سیئہ اگر چہ بعنوان مختلف واقع ست لیکن بمعنی
 و مقصود از جملہ عبارات همین ست کہ بر مری بعد از زمان آن سر عالم صلی اللہ علیہ وسلم پیدا
 اگر موافق اصول شرع ست بعت حسنہ است چاہ در قرن ثانی یا ثالث پیدا شد یا بعد از قرون
 ثلثہ و اگر مخالف آنست بعت سیئہ و این مخالفت نیز مثل موفقت عام آنست کہ در قرن ثانی
 یا ثالث یا بعد از ان باشد و اگر بعت حسنہ را مطلقاً بمنطوق علیکم لیسنتہ و سننہ
 الخلفاء الراشدین المہدیین و اعتبار عموم در کلمہ خلفاء راشدین همین این کہ علماء

تصدیق بعت بطور بیان آن
 مخالفان مخالفان
 عام باید عا

در محقق

تسکون اعضا و
 علیہا بالنواظ لا حدود
 الترتیبی و الی داوود
 و ابن ماجہ

حسنة وماراه المسلمون حسنا قرن به اصحاب است ضل عنهم پس بر تقدیر مفهوم
 سن سنة حسنة وماراه المسلمون حسنا مقصور بزبان صحاب محسوب قسام سنت
 باشد نه بدعت پس این جهت تفرقی قابل تا شاست که تسع دائره منطوق علیکم
 بسنته و سنة الخلفاء الراشدين المهديين بعد که مستوعب علی ایست باشد
 توضیح حجه مفهوم من سن سنة حسنة وماراه المسلمون حسنا بوضع که
 محصور در زمان صحابا گرد و حجت بسط و بسط کثا دست که موجب تفاوت تعارض حد
 و تسانی باین کلام سید الکونین علیه الصلوة والسلام میگردد اگر ارباب بصیرت و اصحاب
 خیرت چنین تعجیبات دوزکار را در نظر انرا کشیدند نمی و در چه از لوازم آثار است
 بعمل آرزو نمی میدهند سابق بکرات مرات از تصریحات علما گذشت که بدعت اصطلاحی آن
 در روایتی که بعد از آن حضرت علیه الصلوة و التحیمة پیدا شود پس آن مر اگر موفق کتاب و
 اجماع و اثر است سنت حسنة بدعت حسنة است اگر مخالف اینها سنت حسنة بدعت
 حسنة است بدی است که منقسم با دو قسم است یعنی بدعت بدی اصطلاحی است یعنی
 لغوی آن مقید با مرونی نیست ظاهر است که سنت اصطلاحی منقسم بحسنة و بدیست
 پس لا محاله مروا بدعت حسنة همان مرونی اید بود که موافقت با اصول شرعی رود و چه بود
 همین مرانامرو بدعت حسنة میکنند و هر مرونی مستح که مخالف آنهاست آن

اخراج احمدی کتب
 السنه من عدت ابی وائل عن ابن
 مسعود قال ان الله نظرنی قلبی العباد
 فاتخار له محمد اصحابی السید علیهم السلام
 بالتمتع نظرنی قلبی العباد فاتخار
 له اصحابه فجعلهم انصارا دینه و ذرأه
 غیره فمراه المسلمون حسنا فهو
 عند الله حسن و مراه المؤمنون
 قبیحا فهو عند الله بدعت و روایت
 الحاكم روایت محمد بن الموطا الاله
 زاد و مراه المسلمون حسنا
 فهو عند الله حسنة

سنت

آن سنت سیئه است و با زیادت سیئه میماند و نیز از بیان باقیست
که حدوث امر دینی خواه موافق قواعد شرع باشد یا مخالف آن مقصود
بر زمان صحابه نیست بلکه اعم از سنت چنانچه این معنی از اجرای احکام حسنیه
بدعت و بیان اشکال آنها پیدا و هویدا است و در هر زمان که آن امر دینی
شود از این بیان موافقت و مخالفت با قواعد شرعی باید سنجید اگر موافق
آنهاست مقبول و محمود و سیئه نسبت حسنیه و بدعت حسنیه و اگر مخالف
است مذموم و مردود و فاسد نسبت سیئه و بدعت سیئه است پس این
هر دو مقدمه و جهت لازم آمد که عموم من سربسته حسنة الحدیث
و عموم اثر مذکور مخصوص بان صحابه کرام نمی تواند شد و بر کسی که اولی
سلیقه بفهم عبارت دارد چون تا تاثیر صحیح میدرخشد که سیاق حدیث
مذکور و اثر معلوم مقتضی عموم مطلق است نه عموم من وجه که مخصوص بان صحابه
باشد چه صدور سنت حسنیه ترتیب اجرو ثوابت آن در آن زمان خیر اقرآن
خود ظاهر است و احتمال نقیض حسنیه در آن عهد خلافت مبداء سر بار
و طرف نیست که علمای رنجین حدیث علیکم و علیکم و علیکم
و سنة الخلفاء الراشدين المهديين یرحمول بر عموم موزود

چنانچه شیخ محمد باقر محدث دیوبندی در ترجمه مشکوٰۃ نوشته اند که مراد خلفا
راشدین خلفای اربعه داشته اند و هر که بر سیرت ایشان و در موافق
سنت عمل کند حکم ایشان اردد و گسائیکه بدعت حسنه را داخل در
نموده اند نیز اعتراف باین عموم و شمول از مدسین بقامی عموم مطلق در
مَنْ سَنَّتْ حَسَنَةً وَمَا رَأَى الْمَسْلُومَ حَسَنًا چنانچه
از کلمه مَنْ لفظ مسکون و مختار جمهور علماء است هرگز محل کلام نمی تواند شد
چون بر این ساطعه و حج قاطعه ثابت شد که بدعت صطلاحی منقسم
است و حدیث کُلُّ بِدْعَةٍ ضَلَالَةٌ و امثال آن عام مخصوص
حدیث عَلَیْكُمْ بِسُنَّتِي وَسُنَّةِ الْخُلَفَاءِ الرَّاشِدِينَ
الْمُهْدِيْنَ و حدیث مَنْ سَنَّتْ حَسَنَةً و اثر ماراه الْمَسْلُومِ
حَسَنًا تا آخر عام و مثال ای خلفای راشدین از مجتهدین و علماء
را بخین است مقدمه بانجام رسید و ختم کلام در تمهید و تحقیق معنی بدعت
گردید اما باب اول پس مسکفل اثبات مولد شریفیت بر طریق
کتب اسلاف پوشین نباشد که انکار منکرین از زمان پانین مقتضی
تصنیف سالن ای اثبات این مطلب منیف شده است چنانچه بعضی از

باب اول
در بیان
اثبات
شرفیت
مولا

137262

تغایر

جلال الدين سيوطي

خاطب حديث وائمه دين تبايف ووصيف پر واحة اخاق حق
درين مسئله چنانکه بايد ساخته اند و از آنجا که ستيفاي مقالات سلفين
باب از محالات عاويت برستند و تشبهات و بعضی از آنها اکتفا ميرود
اقتناع کلام درين مقام با خلاصه ساله شيخ الشيوخ مولانا جلال الدين
سيوطي که شتمه اثبات تحسان عمل مولد و رد هفوات تاج الدين فاکهاني
و تفهيم کلام ابو محمد سعد بن حاجت بعمل می آيد و آن منست و بقا
و رقم السؤال عن المولد النبوي في شهر ربيع الاول ملكه من حيث
الشرع هل هو محمود او مذموم و عمل يثاب فاعله امره بالمعروف
ان اصل المولد هو اجتماع الناس و قرآة ما تيسر من القران و
رواية الاخبار الواردة في مبدء امر النبي صلى الله عليه و سلم
وما وقع في مولده من الايات ثم يمد لهم سماطيا كلون و ينصرفون
من غير زيادة على ذلك من البدع الحسنه التي يتبعونها جميعا
لما فيه من تعظيم قدر النبي صلى الله عليه و سلم و اظهار الفرح
و الاستبشار بمولده الشريف صلى الله عليه و سلم و اول من احدثنا به
الملك المظفر ابو سعيد كوكري بن زين الدين احد الملوك الاجناد

له امام الحفاظ ابو الفضل بن حجر اصلا من السنة واستخرجت
 له انا اصلا ثانيا وسيأتي ذكرها بعد هذا قال المنكر المريب ولا
 ينقل عملة من احد من علماء الامة الذين هم القدر في الدين
 بل هو بدعة احدثها البطالون قال المجيب المصيب قد تقدم
 انه احدثه ملك عادل عالم وقصد به التقرب الى الله عز وجل
 وحضر عنده العلماء والصالحون من غير نكير وارتضاء ابن دحية
 وصنف له من اجله كتابا فهو لاء علماء متدينون رضوا به و
 اقروه ولم ينكروه قال المنكر المريب ليس مندوبا لان حقيقة
 المندوب ما طلبه الشرع قال المجيب المصيب المطلب في
 المندوب تارة يكون بالنص وتأتمر يكون بالقياس وهذا وان لم
 يرد فيه النص ففيه القياس على الاصلين الاتي ذكرهما قال
 المنكر المريب لاجاز ان يكون مباحا لان الابتداء في الدين ليس
 مباحا باجماع المسلمين قال المجيب المصيب كلام غير مسلم
 لان البدعة لم تنحصر في المكروه والمحرم بل قد تكون مباحة
 ومندوبة وواجبة قال النووي في تهذيب الاسماء واللغات

قوله
 ففيه القياس
 والقياس هو الذي لا يرد في
 رواية عن بعض كملنا
 ما بعد الكلام انما خلفوا
 في غيره على ان الشارع
 اذ ارض على الناطق
 افاد قاعدة بطلان
 تختم افراد جيب
 حكم واصف
 تطبيق النص
 منه بالقياس
 ابن حجر الاصل
 هذا القياس
 سماه تجرنا فلا
 اشكال في سنده

البدعة في الشرع هي احداث ما لم يكن في عهد رسول الله صلى
 الله عليه وسلم وهي منقسمة الى حسنة وقيحة قال الشيخ
 عز الدين عبد السلام في القواعد البدعة منقسمة الى اجتهادية
 مندوبة مكرهة مباحة قال الطريق في ذلك ان تعرض لبدعة على
 الشرع فاذا دخلت في قواعد الايجاب فهي واجبة او في قواعد التحريم
 فهي محرمة او المندوب فمندوبة او المكروه فمكروهة او المباحة
 فباحة وذكر لكل قسم من هذه الخمس امثلة الى ان قال وللبدع
 المندوبة امثلة منها احداث الربط والمدارس وكل احسان للعبادة
 في العصر الاول ومنها التراويع والكلام في دقائق التصوف والجدل
 ومنها جرم المحافل للاستدلال في المسائل ان قصدوا بذلك
 وجه الله تعالى وروى البيهقي باسناده في مناقب الشافعي عن
 الشافعي قال المحدثات من الامور ضربان احدهما ما احدثت حياء
 يخالف كتابا او سنة او اثرا واجما عاقد هذه البدعة الضلالة والثانية
 ما احدثت من الخير لا خلاف فيه لولا حد من هذه وهي محدثة غير
 مذمومة وقد قال عمر رضي الله عنه في قيام شهر رمضان ^{عنه}

هذه يعني انها محدثة لم تكن واذ انك ليس فيها رث لما مضى
هذا الخرك كلام الشافعي رحمه الله تعرف بذلك منع قول
الشيخ تاج الدين ولا جازان يكون مبالحا الى قوله وهذا الذي وضعناه
بانه بدعة مكروهة الى اخره لان هذا القسم مما احدث وليس فيه
عناية للضكاة ولا السنة ولا اثر ولا جماع فهي غير مذمومة كما في رقة
الشافعي مو من الاحسان الذي لم يعهد في العصر الاول ان اطعم اطعام
الحائي عن اقتران الاثام احسان فهي من البدع المندوبة كما في عبارة عبد
قال المنكر المريب الذي ملخصه ان دخله الجناية وانضاف اليه
الغناء والرقص واجتماع الشبان مع النساء وغير ذلك من المحرمات
فهذا الذي لا يختلف في تحريمه اثنان قال الجيب المصنوب كلام صحيح
في نفسه غير ان التحريم فيه انما جاء من قبل هذه الاشياء المحرمة التي
ضمت اليه الامن حيث الاجتماع لاظهار شعار المولد بل لو وقع مثل
هذه الامور في الاجتماع لصلوة الجمعة مثلا لكافية شنيعة
ولا يلزم من ذلك ذم اصل الاجتماع لصلوة الجمعة كما هو واضح وقد نأ
بعض هذه الامور في ليالي من رمضان عند اجتماع الناس لصلوة

التزاويج من الاجتماع لاجل هذه الامور التي قرنت بها كلابل نقول
 اصل الاجتماع على صلوة التواضع حسن سنة وفريفة وما ضمن اليها من
 هذه الامور الشنيعة فيم شنيع كذلك نقول اصل الاجتماع لاطها
 شعرا المولد مندوب وقربة وما ضمن اليه من الامور المذمومة ^{مذموم}
 ممنوع قال المنكر المريب لشهر الذي ولد فيه صلى الله عليه وسلم
 وهو يدعى بالاول هو بعينه الشهر الذي توفي فيه فليس الشرور فيه
 اولى من الحزن فيه قال المجيب المصيب جوابه ان ولادته صلى الله
 عليه وسلم اعظم النعم علينا ووفاته اعظم المصائب بنا والشرعية
 حلت على اظها ر شكر النعم والصبر والشكوة والكم عند المصائب
 وقد امر الشرع بالعقبة عند الولادة وهي اظها الشكر وفرح بالمولد
 ولم يأمر عند الموت بدخ ولا بغيره بل نهى عن النياحة و اظها الجوع
 فدللت قواعد الشرع على انه يحسن في هذا الشهر اظها الفرح بولادته
 صلى الله عليه وسلم ون اظها الحزن فيه بوفاته منيت شمات
 فاضيل فاكهاني وجوابات مولانا سيبو كه مؤد بتايد يز و نيت و كر
 باسما ن نظرو جوابات مذكوره ملاحظه رودا يذو حالت منتظره برمي وضع

کلام ابن حجر

اصول
مولد
بن حجر

توبیات منکرین باقی نمی ماند بعد ازین مولانا می مدد و ح تعریف بکلام
 ابو عبد الله بن الحاج صاحب مثل نموده بعد بیان مال و مایه ختم کلام
 فرموده و خلاصه همین قدر که نقل کلام صاحب مثل مصدرا بنست و هو
 هذا قد تکلم الامام ابو عبد الله بن الحاج فی کتابه
 المدخل علی عمل المولد و حاصله مدح مآکان فیه من اظهار
 شعار و شکر و ذم ما احتوی علیه من محرمات و منکرات و بیان
 مجتنب مصیب بجواب فاکهانی نوشته که ضم محرمات و منکرات باشد
 مولد خود مذموم و ممنوعست و ازین شیعه در اصل مولد لازم نمی آید و
 نظیرش اجتماع مردم برای نماز جمعه و نماز تراویح ذکر کرده بجملامرکاه کلام
 ابن الحاج و جوابش بنا بر احتصار درین مقام منقول نشد ضرور افتاد که
 آن هر دو اصل مولد که یکی از ان مستخرج حافظ ابن حجر است و دیگر مستخرج
 مولف ساله و در اول جواب فاکهانی صاحب ساله بقول خود و بیست
 ذکر همان ذکرش عن نموده از آخر رساله مبعرض نقل آید تا این منقول
 انتظار و انجام زوعدۀ موعود نماید و آن نیست و قد سئل شیخ
 الاسلام حافظ العصر ابو الفضل بن حجر عن عمل المولد فاجاب

بان

بني كبرياؤنا في يومنا هذا
لن يكون لنا نصيب من ثمره
والله اعلم بالصواب

يطول الكلام في بيان
بطلان الكفار في قوله
قال علي بن ابي طالب
لا يتبع بيما وما هو في قوله
قال النبي صلى الله عليه
وقد يكون لها موقع
في انه لا يكون لها موقع
في تخصيص من النار وادخال
الجنة والذين كيف عتق
غداه الذي يتوجه على
حيات ابي بكر من الكفر
قال المفسر عبد العزيز
ونبه الى اني ينفرد في
ووافقه عليه من الكرام
ولكن اجده من كرام النبي
مسألة عليه السلام وخص
داود عن فضائل علي بن
الاحسان بهم الزيادة في
بأحسان كل يوم في قوله
من كونه لا يوجب العظام
لا يتبع المشركين في قوله
ايضا مع ان العظام
لم يزلوا يتبعون

اعلم ما يفهم منه الشكر لله تعالى من نحو ما تقدم ذكره من التلاوة
والاطعام والصدقة وانشاد شي من المدائح النبوية المحركة للقلوب الى
فعل الخير والعمل للاخرة واما ما يتبع ذلك من السماع واللهو وغير
ذلك فينبغي ان يقال ما كان من ذلك مباحا بحيث يعين
الشكر ويزيد لك اليوم لا يأس بالحاقه به وما كان حراما او مكروها
فمنع وكذا ما كان خلاف الاولى انتهى عن النبي صلى الله عليه
ان النبي صلى الله عليه وسلم عوق عن نفسه بعد النبوة مع ان الله
قد ورد ان جده عبدالمطلب عوق عنه يوم سابع ولادته
والعقيقة لا تقاد مرة ثانية فيحمل ذلك على ان الذي فعله
النبي صلى الله عليه وسلم فعله اطهارا للشكر على ايجاد الله تعالى
آية رحمة للعالمين وتشويقا لامته كما كان يصلي على نفسه لذلك
فيستحب لنا ايضا اطهارا للشكر بولادة صلى الله عليه وسلم واجتماع
واطعام الطعام ونحو ذلك من وجوه القربايات اطهارا للمسرات ثم
رايت امام القراء الحافظ شمس الدين بن الجزري قال في كتابه
المسمى عرف التعريف بالمولد الشريف انه قد روى ابو طه في

قال في تعريفه بالمولد الشريف
واذا كان في تعريفه بالمولد الشريف
واذا كان في تعريفه بالمولد الشريف

الذي

النوم فقيل له ما حالك فقال في النار الا اذنه يخفف علي كل ليلة
 اثنتين وامص من بين اصبعي هاتين ماء بقدر هذا وأشار برأس
 اصبعه وان ذلك باعترافي ثوية عند بشرتي بولادة النبي صلى
 عليه وسلم بارضا كعها له فاذا كان ابو هب الكافر الذي نزل
 بدمه جوزي في النار لفرجه بمولد النبي صلى الله عليه وسلم فاحال
 المسلم الموحد من امة صلى الله عليه وسلم ولعمرك انما يكون
 جزاؤه من المولى الكريم ان يدخله بفضل جنات النعيم وقال
 الحافظ ناصر الدين بن شمس الدين الدمشقي في كتابه المسماة
 عوذة الصادق في مولد الهادي وقد صح ان اباهم يخفف عنه
 عذاب النار في مثل يوم الاثنين لا احتاقه ثوية سرور بميلاد
 النبي صلى الله عليه وسلم ثم انشد اذا كان هذا كافر
جا ذمه وتبت يدا ابي لهب في الحجيم محمدا اتى انه في يوم الاثنين
 يخفف عنه للسرور باحدا فما اظن بالعبد الذي كل عمر
 باحد مسرورا ومات موحدا انتهى واكرسى يادوه ترطاب تفصيل
 بشرح اين بحث باشد رساله مذكوره را از اول تا آخر ملاحظه نمايد كه مولانا طاهر

شاه

در جواب فاکهانی و نیز نجواب ابن الحاج دقیقه از وقایع حل شتبه نامری
 نگداشته اند و علامه محمد بن یوسف شامی رحمه الله علیه در سبیل الهدی الرشد
 فی سیره خیر العباد که مشهور بسیرت شامی است آنچه در اثبات عمل مولد شریف
 رقمزد و اند قدری زان هم بحیازة القاطمیرسد **الباب الثاني** عشر
 اوایل علمای فی عمل المولد شریف بجماع الناس و ما یجد من ذلک و ما یند
 قال الحافظ ابو الخیر السخاوی فی فتاواه عمل المولد الشریف لم یُنقل عن أحد من السلف
 الصالحین فی القرون الثلثة الفاضلة و انما أخذ بعدها ثم لا تزال اهل الاسلام
 فی سائر الاقطار لذلك كما یحتفلون فی شهر مولد صلی الله علیه و سلم بعمل
 الولاية البدیعة المشتملة علی الامور البهیجة الرفیعة یتصدقون فیها بالیابانواع
 و یظهرون الشرف و ینزیدون فی الملبس و یعتنون بقراءة مولد الکریم و یظهرون
 علیهم من بركاته فضل عظیم و قال الامام الحافظ ابو الخیر ابن الجری شیح
 القراء من خواصه انه امان فی ذلك العا و بشر عاجلة بیدل البغیة و
 المرام قلت و اول من احدث ذلك من الملوك صابر بن الملك المظفر ^{سعيد} بن
 کوکری بن بن الدین حد الملوك الاجاد و الکبراء الاجواد و قال الحافظ
 عماد الدین بزک ثیر فی تاریخہ کان صابرا یعمل المولد الشریف فی

ربيع الأول ويختلف اختلافها تأيلاً وقد صنّف الشيخ أبو الخطّاب بن حنبله
 كتاباً في المولد سماه لتتوي في مولد البشير النذير وبجأزه بالفيتنار وقد اتفق عليه
 الأئمة منهم الحافظ أبو شامة شيخ النووي في كتابه البتة على تكاريد البدع والحدود
 وقال مثل هذا الحسن ينبت اليه ويتكفر عنه ويشتهر عليه قال ابن الجوزي
 ولو لم يكن في ذلك إلا رغام الشيطان ادغام أهل الأيمان قال العلامة
 ابن طغرل في الدر المنظم قد عمل المحجوب النبي صلى الله عليه وآله فرحاً بمولده الوكيل
 فمن ذلك ما عمل بالقاهرة المغربية من الكواكب الكبار الشيخ أبو الحسن المعروف
 بابن فضل شيخ شيخنا أبي عبد الله محمد بن النعمان وعمل ذلك قبله جمال الدين
 الهندي ومن عمل ذلك على روضة يوسف الحجازي بقدر النبي صلى الله عليه وآله
 وآله وهو خير يوسف المذكور على ذلك قال وسعد ذلك من يوسف بن علي
 بن ديق الشامي لأصل المصطفى المولد الحجازي بمصر في منزله بها حيث
 مولد رسول الله عليه وآله يقول آيت رسول الله صلى الله عليه وآله
 في المنام منذ عشر سنين وكان لي أخ في الله تعالى قال الشيخ أبو بكر الحجا
 فرائدي كاتبي وأبا بكر هادي بن أبي النبي صلى الله عليه وآله وسلم الحسين زسل
 لحية نفسه ورفقها نصفين وذكر النبي صلى الله عليه وآله وسلم كلاماً فيه

قال أبو الخطّاب بن حنبله
 في موضع من كتابه
 في مناقب النبي صلى الله عليه وآله
 في مناقب النبي صلى الله عليه وآله
 في مناقب النبي صلى الله عليه وآله
 في مناقب النبي صلى الله عليه وآله

فقال النبي صلى الله عليه وسلم عجيباً له لولا هذا لكانت هبة في النار قال
 ابنك وكان ه قضيت كما يشي يا رسول الله صلى الله عليه وسلم فقال حتى
 الموت والسنن قال يوم فعلته منذ عشر نيسنة الى الان قال وسعت يوم
 المذكور يقول سمعت اخي ابى بكر الحجازي يقول سمعت منصور البشاد يقول
 راى النبي صلى الله عليه وسلم في المنام يقول لي قل لا يبطله يعني المولد ما
 عليك ممن اكل ومن لم يأكل قال سمعت شيخنا ابا عبد الله بن ابي محمد النعمان
 يقول سمعت الشيخ ابا موسى الزيتوني يقول ايت النبي صلى الله عليه وسلم في
 النوم فذكرت ما يقوله الفقهاء في عمل الولاة في المولد فقال النبي صلى الله
 عليه وسلم من فرح بنا فرحنا به وقال الشيخ الامام العلامة ناصر الدين المبارك
 الشهير بابن البطاح في فتوى بخطه اذا انفق المنفق تلك الليلة وجمع
 اطعمهم ما يحبون واسمعهم ما يحبون سماكته في فتح المسمع المشوق للآخرة
 صلبوساً كل ذلك سرور بولادة صلى الله عليه وسلم فجميع ذلك جائز وبيّن
 فاعله اذا الحسن القصد وقال الشيخ الامام جمال الدين عبد الرحمن بن عثمان
 موالد سول الله صلى الله عليه وسلم جعل مكرم قدس يوم ولا يشتر
 وعظم كان جوه سبب ايجاه لمن تبعه وتقليل خطاهم ممن اعداه

الفرح بولادته صلى الله عليه وسلم وتمت بركانه على من اهتدوا
 فشابه هذا اليوم يوم الجمعة من حيث ان يوم الجمعة لا تسع فيه
 جهنم هكذا ودعنه صلى الله عليه وسلم فمن المناسب اظهار السرور
 وانفاق الميسور وبجاية مرجع اه رب لوليمة للحضرة وقال الامام العلاء
 ظهير الدين بن جعفر هي باعة حسنة اذا قصد فاعلم اجمع الصالحين
 والصلوة على النبي صلى الله عليه وسلم واطعام الطعام للفقراء والمساكين
 وهذا القديس اب عليه هذا الشرط في كل وقت وقال الشيخ الصغير
 الطبا ليس هذا من السنن ولكن اذا انفق في هذا اليوم واظهر السرور
 فرحاً بدخول النبي صلى الله عليه وسلم في الوجود واتخذ السماع الخالي من
 المدح ان وانشاد ما يثري راس الشهوة من الفسقيات والمشوقات للشهوات
 الدنيوية واما النشاد ما يشوق الى الآخرة ويزهد في الدنيا فهذا الجماع
 حسن تياتا قصد ذلك وفاقله عليه كالا ان سوال الناس في ايديهم
 بذلك فقط بدون ضرورة وحاجة سوال مكرره واجتماع الصلوات
 فقط لياكلوا ذلك الطعام ويذكرون الله تعالى ويصلون على رسوله
 صلى الله عليه وسلم ايضا كحف بالقرابات المثوبات وقال الامام العلاء
 حفظ

ان غنم تخرج
 يوم الايام
 اجتمع كذا في
 المشكوة ١٢
 فان اجتمع جمع
 شرف الزمان
 فبالاولى ١٢

ابو محمد عبد الرحمن بن اشعيل المعروف بابي غمامه في كتابه المبكوث
 على انكار البدع والمخوات قال النبي قال لشافعي رحمه الله تعالى الحد
 من الامور ضربان احدهما ما احدهما يخالف كتابا او سنة او اثر او
 اجماع هذه البدعة هي لضلالة والثاني ما اخذ من الخير لا خلاف في احد
 هذا في حديث غير مذمومة قال عمر رضي الله عنه في قيام رمضان
 نعمت الله هذه يعني ما احدهما لم تكن اذا كانت فليس فيها حرام
 مضى فلبدع الحسنة متفق على جواز فعلها ولا يستحبها لها وجاء الثواب
 لم تحسنت نية فيها وهي كل مبتدع موافق لقواعد الشريعة غير
 لشيء منها ولا يلزم من فعله مخدوش شرعي ذلك نحو بناء المنائر والربط
 المدارس وغانا السبيل وغير ذلك من انواع البر التي لم تعهد في الصدقات
 فانه فوافق لما جاءت به السنة من اصطناع المعروف والمعروف على البر
 والتقوى من احسن البيع ما ابتدع في زماننا هذا من هذا القبيل فاك
 يفعل بمدينة اربيل كل عام في اليوم الموافق ليوم مولد النبي صلى الله عليه
 وسلم من الصدقات المعروفة واطهار الزينة والشرف فان ذلك مع ما
 من الاحسان الى الفقراء لشعر بحسنة النبي صلى الله عليه وسلم وعظيمة

في الامور الشرعية
 ولعله هو من النسخ
 فان النسخ قد اخذ
 في عهد رسول الله
 صلى الله عليه وسلم
 وذلك في كتب الحديث
 والسنن والاصول
 فليكن في زماننا
 عليه واله وسلم وافضل
 ان اول من بنى
 بها مدينة اربيل
 سيفيان ١٢

ولجلالة

واحلاله في قلبك عليه وتشكر الله تعالى ما من بين ياد رسوله
 رحمة للعالمين صلى الله عليه وسلم وكان اول من فعل بالموصل عمر بن
 الملاء احد الصالحين المشهورين وبه اقدم في ذلك حسنا اربل وغيره
 رحمهم الله تعالى وقال الشيخ الامام العلامة صدر الدين موهوب
 برجم الخريفي الشافعي هذه بدعة لا بأس بها ولا تترك البدع الا اذا رآ
 السنة واما اذا التزمها فلا تتركه وثياب الانسان بحسبته في اظها
 الشرع والفرح بمولد النبي صلى الله عليه وسلم وقال شيخنا في فتاواه عن
 ان اصل المولد الذي هو اجتماع الناس وقراءة ما ينس من القران وروا
 الاخبار الواردة في مبدأ امر النبي صلى الله عليه وسلم وما وقع فيه من الايات
 ثم يدور سواها ياكلوا منه ويتفرقوا من غير زيادة على ذلك من البدع الحسنات
 التي تياب عليها صاحبها لما فيه من تعظيم قلد النبي صلى الله عليه وسلم
 واطها الفرح والاستبشار بمولده الشريف وقال قد ظهر في تخرجه على
 اصل غير الذي كان الحافظ وهو ما رواه البيهقي عن انس رضي الله عنه
 ان النبي صلى الله عليه وسلم علم عن نفسه بعد النبوة مع انه وادان
 عبد المطلب عن عنده في سابع ولادته والعقيقة لا تقاد مرة ثانيا

فيجعل ذلك على ان الذي فعله صلى الله عليه وسلم فعلة اظهر الشكر
 على ايجاد الله تعالى اياه رحمة للعالمين وتشويقا لامته كما كان يصلي
 على نفسه لذلك فيستحب لنا ايضا اظهار الشكر بمولده بالاقتداء
 والاطعام وغير ذلك من وجوه القربايات المشوات وقال في شرح سنن
 ابن ماجة الصواب ان من البدع الحسنة المندوبة اذ اخلي عن المنكر
 شرعا انتهى ما اردنا ايراد من السيدة الشامية بعد ازين جناب صاحب
 سيرته كونه كلامه ضلل كها في ابن حاج بار ووثيقه ان از شرح خود يعني
 جلال الدين سيوطي رحمه بعض نقل آورده چون خلاصه اين قال مقال اول
 حال از صل سائله شيخ محمد روح طره روى بايضا كرويد وافتتاح كلامه نقل
 علمای اعلام حله تصدير پوشيد اين ^{كامل} بعضی از روایات كه از صل سائله
 بدل تحلل كرويد و در مقام فرو كنده شده شده تا كار بكار لا طائل نكشد و فذلكه كلام
 نيست كه بعد از انكه شيخ ايشوخ سيوطي وجود اقتصار و اختصار عمل مولد ^{بصفا}
 چنانكه بايد بزروه ثبوت رسانيد صاحب بريت شامى نقل اقوال علمای اعلام
 صدق تايد و تشديد آن كروين محمد روح را از مذموم امتيازى بخشيد پس آنچه در فتح
 كلام از حافظ ابوالخير سخاوى نقل كرده كه عمل مولد اگرچه منقول از سلف صالحين و درين

خلاصه فتاوى
 صاحب امتياز

مله شد لیکن معمول اهل اسلام در سایر اقطار و مدن کبار است که در ماه مبارک
 ربیع الاول با تمام محافل و اجتماع مردم و عمل در لایم بدوین مشتمل بر انوار و نور و
 اشیاء خیرات در شبها با برکات با انواع صدقات و اطهار سرور و زیادت
 در مبرات و قرأت مولد شریف جمله اصاغ و اکابر مظهر حنات و مہبط فضل عمیم
 خداوند کریم بوده اند این تقریر و پذیر صاف میرا و در حدیث امر خیر که مؤید
 ثواب باشد منحصر در قرون ثلثه نیست بلکه بعد آن قرون فاضله هم حدیث
 حسن که از ابدعت حسنه نامیده اند موجب حسنات و برکات و مقبول و متواتر
 از اکابر و ثقات است و مؤید نیست آنچه از حافظ ابوالخیر ابن جوزی منقولست
 که از خواص عمل مولد است که تا یکسال امان از حوادث زمان و بشارت بهر چه
 بیل مقصد و مرہست و چون صاحب ازل موافق تقریر ابن کثیر در طریق اسما و
 عمل مولد بیشتر از کس قسم نهاده و شیخ ابوالخطاب ابن دجیب تصنیف مولد می نماید
 فی مولد البشیر النذیر و او تحقیق داده حافظ ابوشامه شیخ امام نووی در مدح و ثناء
 و استحسان این عمل خیر زبان کنشاده و ابن جوزی آنرا از عام شیطان او نام
 اهل ایمان گفته و علامه ابن طغرل در در منتظم کو بہر تحقیق در سلک بیان باین طور
 ترجمان نبی صلی اللہ علیہ وسلم را بی فرح و سرور مولد آنحضرت علیہ الصلوٰۃ و التحیۃ عمل

عمل و لایم نموده اند و از آنجمله شیخ ابوالحسن المعروف باین فصل در امام
 کبار بعل آورده و قبل از و جمال الدین عمی سمدانی قدم درین راه
 فشرده و از آن جمله است عمل یوسف حجار بمصر که چنان برجه قبول رسین که آن حضرت
 علیه الصلوٰة و السلام را بخوابید که تخریقین بن عمل خیر میفرمایند و بعد ازین دیگر
 صالح که مرویست موجب باید برتایید برای مقبولیت عمل مولد شریف است
 و قول علامه ابن بطاح در فتویٰ نخط خاص در جواز و ثواب این عمل و جمع آن
 اطعام آنها بشرط حسن قصد و اظهار فرح و سرور مولد سرور عالم صلی الله علیه و سلم
 و احترام او را مورثیه نیز مویدا این عمل معمولست و علی هذا یقاس قول امام جمال الدین
عبد الرحمن که مشعر بجزیل تکریم و تقدیس و ولادت آنحضرت صلی الله علیه و سلم بود
 وجود با جودش بسبب سخاوت تمامی برکات و مشابست این وزیر مبارک
 عدم شعیب بنهم بار و رجمه و اظهار سرور و اتفاق میسر و اجابت دعوت صاحب
 برای حضور است و قول امام علامه طهرالدین بن جعفر خود نماده می آید که این
 عمل مولد بدعت حسنه است و موجب ثواب اگر مقرون با سر محموده و خالی از
 ذمات منبیه باشد و اشارت با مثال این شرط است آنچه صاحب کتاب عنوان
 باب بقول خود و مایم و مایم نموده و از آنجاست قول شیخ نصیر الدین که

ممدوح انعام نموده بلکه خود کلام صاحب سیرت تهاقت و تعارض صریح
 موجود است که اول خودش نوشته که اول کسی که اعدا شد این عمل از ملوک
 آمد صاحب اربل است و بعد از آن گفته که فاعل اول این فعل موصول عمر بن
 محمد است و صاحب اربل غیر آن مقتدی شیخ ممدوح بوده اند و جواب این شبهه
 آنست که مراد از اولیت صاحب اربل درین عمل خیر اولیت اضافی نیست
 بلکه است یعنی در سلاطین آن اول کسی که ابتدا باین عمل کرد صاحب اربل است
 و مراد از اولیت این فعل موصول که فاعل آن عمر بن محمد است اولیت حقیقی است
 صاحب اربل غیر آن از ملوک و بیکر عوام و خواص بشیخ ممدوح صریح است
 و لهذا در بیان استنباط قول اول ساله سیوطی که مبدء کلام است یعنی اول آن
 اعدا شد فعل فاعل مقتدی بقید ملوک و سلاطین کرده شد و قید ملوک در عبارت اول
 صاحب سیرت خود موجود است و آنچه از شیخ امام علامه صدر الدین منقول است
 نیز مفید باینست که این عمل مولد اگر چه بدعت است لیکن بحجتی که مشتمل بر حسن
 و خالی از ضد آنهاست بعد ازین نقل فتوای شیخ خود و بیان تخریج اصل و کبریا
 بهیچ از این خصوص تکرار حقیقه و نقل عبارت شرح سنن ابن ماجه مصلح باینکه
 عمل مولد از بدعت حسنه است بشرطیکه خالی از منکرات شرعی باشد و ضعیف کشیده

ارکان استخوان است حجاب عمل مولد است محتاج بیان نیست با جمله از
 تصریح صاحب سیر شامی که اقوال علمای سلف صالحین در بیان عمل
 جمع نموده با وجح تحقیق فائز که حافظ ابو النخیر سخاوی و حافظ ابو النخیر جرمی و حافظ
 ابوشامه و علامه طبریزی صاحب در منتظم و شیخ ابن فضل و یوسف حجازی و علامه ابن
 البطاح و امام جمال الدین و امام طهرالدین و شیخ نصیرالدین و امام حافظ ابو محمد
 شیخ عمر موصلی و ملک عالم عادل صاحب اربل و امام علامه صدرالدین و علامه
 جلال الدین سیوطی صاحب فتوی شارح سنن ابن ماجه این جمله سلف کلمین
 قائل با استخوان است جمال لد شریف بوده اند و پوشین نخواهد بود که صاحب
 سیرت و تحقیق فائز بر تبه نسبت که منکرین عمل مولد هم نسبت بذیل کلامش بود
 پس این توضیح و قول که فی الجمله شایسته از تکذار هم داشته است برای ارغام آفاق
 منکرین در کار است و رساله که از قلم ثنائت قم مولانا علی بن سلطان محمد
 به ملا علی قاری ربیان لد و سر عالم صلی الله علیه و سلم چکیده و لالی شایسته
 فضائل با جواهر و ابر و دلائل بسلک بیان کشین سواد قدر می از ان هم نصارت
 افزای دین نظار کیان می شود قال شیخ مشائخنا الامام العلامة البحر
 الکبیر الفخامه شمس الدین محمد السخاوی بلغه الله المقام العالی و کنت ممن

رسالة علی قاری

تشرق بأبدراك المولد في مكة المشرفة عدة سنين وتشرق ما اشتمل
عليه من البركة المشار لبعضها بالتعيين تكررت يارتني في محل
المولد المستفيض وتضوت فكرتي ما هنالك من الفخر الطويل العز^ب
قال أصل عمل المولد الشريفة ينقل عن أحد من السلف الصالحين في القرون
الثلاثة الفاضلة وإنما حدث بعدها بالمقاصد الحسنة والنية التي لا^{حاص}
شاملة ثم لانزال أهل الأندلس في آثار الأقطار والمدن العظام مختلفون
في شهر مولد صلي الله عليه وسلم بعمل الولاة البدعية والمطاعمة المشتملة
على الامور البهيمية الرفيعة وتصدقون في لياليه بأنواع الصدقات
ونظيرها المسراوين في المبرات بل يعتنون بقراءة مولد الكريم
يظهر عليهم من مكانه كل فضل عميم بحيث كان مما جرب كما
قال الامام الشمس بن الجزري المقرئ لجزب من خواصه انه ما^{ما}
في ذلك العام وبشرى تعجل ببذل ما يتبعه ويرام قال اكثرهم بذلك
عناية أهل مصر والشام ولسطان مصر تلك الليلة من العا^م
اعظم مقام قال لقد حضرنا في سنة خمس وثمانين سبعة^م
ليلة المولد عند الملك الظاهر بريق رحمه الله بقلعة الجبل

فرأيت ما هالني وسرني وما ساء لي سحر ت ما انفق في تلك الليالي
 على القراء والحاضرين من الوعاظ والمنشدين وغيرهم من الالبتام
 والعلماء الخدام المتردين بنحو عشرة الاف مثقال من الذهب و
 العين بالحدس المصيب الامين ما بين نخله ومطعموم ومشروب
 ومشموم وشموع وغيرها مما يسقم به الضالوع وعددت ذلك
 خمسا وعشرين جوقه من القراء الصيدين المرجوكون منهم مشتبين ولم
 يزل احد منهم الا بنحو عشرين خلعة من السلطان ومن الامراء
 الاعيان قال السخاوي قلت ولم يزل ملوك مصر خدام الكرمين ^{البيضا}
 ممن وفقهم الله لهدم كثير من المباني والاشين ونظرنا في الرعية
 كالوالد لولده وشهر وانفسهم بالعدل فسفهم الله مجنده
 ومدده كالملاك السعيد الشهيد الظاهر المصدق ^{جقيق} ابي سعيد
 يعتنق به ويتوجهون بطريق سببه حيث انفتحت جوق القراء
 ايامه بتعيين للزبايدة على الثلثين فذكروا بكل جميل وكفوا ^{الاهتمام}
 كل عرض طويل فلما ملوك الاندلس الغريب فلم فيه ليلة تسير
 الزبايدت مع فيها ائمة العلماء الاعيان من يليهم من كل

مكان وتعالوهنا بين اهل الكفر كمنه الايمان وانظر اهل الروم
 لا يتخلفون عن ذلك اتقوا غيرهم من الملوك فيما هنالك بلاد الهند
 تزيد على غيرها بكثير كما اعلمينه بعض اولى النقل والتحريقت
 واما لعجم فمن حين دخل هذا الشهر المعظم والرفان المكرم لاهلها
 مجالس فخام من انواع الطعام للقراء الكرام والعلماء العظام و
 الفقراء من الخاص والعام وقراءة المختصات والتلاوات المتواليات
 والانشادات المتعاليات باجناس المبرور والخير وانواع الشرور وصفا
 الحبوب حتى بعض العجائب من غزلهم وسبحهم بحمدي الاكابر والاعيان
 وبضيا فقه ما يقدرن عليه في ذلك الزمان ومن تعظيم مشايخهم
 وعلماهم هذا المولد المعظم والمجلس المكرم انه لا ياباه احد من حضوره
 رجاء ادراك نوره وسروره وقد وقع لشيخ مشايخنا مولانا زين الدين
 الحموي البهراني النقشبندى قدس سره العيلة انه اراد سلطان الزمان
 وخاقان الدوران هما يوش بادشا تقي الله تعالى واحسن مثواه ان
 يجمعه ويحصل المراد والمدد بسببه فاباه الشيخ وامتنع ايضا
 ان ياتيه السلطان استغناء بفضل الرحمن فالسلطان على

وزير يرم خان بانه لا بد من تدبير للاجتماع في المكان ولو في قليل من
 الزمان فسمع الوزير ان الشيخ لا يحضر دعوة من هناء وعزاء الا في مولده
 النبي صلى الله عليه وسلم تعظيماً لذلك المقام فاقضى الى السلطان
 فامرته بتهدئة اسباب الملوكانية من انواع الاطعمة الاشرية وما يشتم به
 ويجز في المجالس العلية ونادي الاكابر والاعالي حضر الشيخ مع بعض الموالين
 السلطان لا يرق بيد الادب معاونة التوفيق والوزير اخذ الطست
 من تحت امره رجاء لطفه ونظره وغسل ايدي الشيخ المكرم وحصل لهما
 بركة تواضعهما لله ورسوله صلى الله عليه وسلم المقام المعظم والجاه
 المفخّم قال للتخاوي اما اهل مكة معدن الخير والبركة فيتوجهون
 الى المكان المتواترين للناس انه محل مولده وهو في سوق الليل جاء
 بلوغ كل منهم بذلك تقصده ويزيداهما مهم به على يوم العيد
 قل ان يتخلف عنه احد من صالح وطالح ومقل وسعيد سيما الشتر
 صاحب الحجاز بدون توارده الجاز قال لا بل المدينة اكثر هم الله تعالى
 به احتفال وعلى فعله اقبال وكان تملك المظفر صاحب بلبل
 بذلك فيها اتم العناية واهتماما بشانه جاوز الغاية التي عليه

العلامة ابوشامة احد شيوخ النوى الفائق في الاستقامة في
 كتابه الباعث على انكار البدع والحوادث قال مثل هذا
 الحسين بن ابيه ويشكر فاعله ويشنه عليه زاد ابن الجزري ولو لم
 يكن في ذلك الا ارغام الشيطان و سر اهل الايمان قال غني ابن
 الجزري واذا كان اهل الصليب اتخذوا ليله مولد نبينهم عبيد
 الاكبر واهل الاسلام اولي بالتكريم واجد رقت لما كان دعائه انما
 ما موقن مخالفة اهل الكفاك لم يظهر من الشيخ لهذا السؤال جوابا
 قال السخاوي على سبيل الاضرب لخرج شيخ مشايخ الاسلام خاتمة
 الاعلام ابو الفضل بن حجر الاستاذ المعتبر رحمه الله تعالى برحمته وسكنه
 فيم جنته فعله على اضل ثابت فامر ميل الى الاستناد اليه كل جبر
 وهامر وهو ما بنت في الصحيحين من ان النبي صلى الله عليه وآله وسلم
 فوجد اليه يوم يصومون يوم عاشوراء فسألهم فقالوا هو يوم اغرق الله
 سبحانه وتعالى فيه فرعون ونجى موسى عليه السلام فحن بصوم شكر الله
 عز وجل فقال صلى الله عليه وسلم فانا احق بموسى منكم فصاموا وصياما
 وقال زعشت الي قبل الحديث قال اي الشيخ فيستفاد منه فقل
 ناصون التاسع او كما قال عليه السلام و صلوة ١٢

الشيخ

الشكر لله تعالى على ما من بني يوم معين من ائمة
 اودفع نعمة ويعاد ذلك في نظير ذلك اليوم من كل سنة
 والشكر لله تعالى يحصل بانواع العبادة كالصلاة والصيام والتلاوة
 واي نعمة اعظم من نعمة برور هذا النبي نبي الرحمة صلى الله عليه وسلم
 قلت في قوله تعالى قد جاءكم رسول اشعار بذلك وايماء الى العظيم
 وقت مجيئنا هنا لك قال وعلى هذا فينبغي ان يقتصر فيه على
 ما يفهم الشكر لله تعالى من نحو ذكره واذا ما يتبعه من السماع واللمس
 وغيره فينبغي ان يقال ان كان من ذلك مباحا بحيث يعين السمع بذلك
 اليوم فلا بأس بالحاقه وما كان حراما او مكرها فبمنع وكذا ما كان خلافه
 بل يحسن في ايام الشهر كلها ولياليه يعني كما جاء عن ابن جماعة ثنية فقد
 اتصل بنا ان الزاهد القدوة المعبر الشيخ بن عبد الرحمن بن ابراهيم
 بن جماعة لما كان بالمدينة النبوية على ساكنها افضل الصلوة واكمل
 التحية كان يعمل طعاما في مولد النبي ويطعم الناس ويقول ^{تمت} كنت
 علمت بطول الشهر كل يوم مولدا قلت وانما كجرت عن الضيق
 الصورية كتبت هذه الاوراق لتبصير ضيافة معنوية نواتية مستمرة

علی صحتاً الدرر فی تحقیقه بالسنة والشهر وسمیة بالمواد الروا
 فی مولد النبوی انتمی ملخص ما اردنا تلخیصہ وتمامہ کہ در آخر این ساله محرره
 سرف ممد و حست است حرره مؤلفه الراجی کرم ربه الکریم وشفاعه
 رسوله العظیم علی بن سلطان محمد الهروی فی المقرب بالبحر الشریف
 لکشف ما سلمنا به بالخط فی الخفی وکن العافی فی شهر ربیع الاول
 النبوی لاکمل عام سبع بجزء لاف من الهجرة النبویة علی صاحبها آلاف
 الصلوة والوف لقیة و الحمد لله رب العالمین پس از تحریر و تقریر این رساله
 معتد به بم ثابت و متحقق که عمل مولد شریف مقبول و معمول سلف صالحین متصور
 از قدیم در اطراف و قطار بلاد اسلام است و سلاطین مصر و شام اهتمام تمام در
 عمل فرجام داشته اند و همچنان ملوک اندلس و عرب اهل و هم بیقینی آثار کابر
 بوده است برین امر حسن کاشته و بلا و مهند علم زیادت درین باب و بیکران
 از داشته اند اما بحکم پس از به کام دخول این شهر بظلم و زمان مکرم سر کرم نصر
 مجالس فحشاء از انواع طعام برای قزای کرام و علمای عظام و فقر از خالص
 و عام و فریادهاست و تلاوات متوالیات و انشادات متعالیات و جفا
 مبرکت و خیر است و انواع ضرر و صنایع جور می باشند حتی که زمان مجوز

خلاصه رساله
 ملا علی قاری

۱۶

از تار و پود غزل و سج خود با بافید و جمع اکابر و اعیان و ضیافت این رگان عالیها
و عظیم و کریم شایخ و علمای عالی مقام در آن مان سعادت اقران میرد از بد و ^{تقطیع}
و تجلیل این مولد معظم و مجلس کم بجائی رسین که احدی از اصاع و اکابر از حضور
درین مجلس بان بکار نکشاد و برای دراک روس و درش دعوت این مجلس است
بقول می نهاد و از شواهد این دعوی قصه شیخ المشایخ مولانا زین الدین نقشبندی
قدس سرشیندست که از عادت این شیخ وقت بود که از خانقاه خودش یا
بدر میگذشت و کاهی جای خود مجلس عمائد و امر اکرم نهشت چند آنکه سلطان
و خاقان ووران همایون پادشاه که عظمت و جبروتش مسطور در کتب تاریخ است
که شیخ مدوح را تکلیفی برای ملاقات تا بارگاه خودش بد چون شیخ را از حضور
خودش بخدمت حاضر شود ازین هم شیخ براه اعراض و قه عرض پادشاه راجا
بعض قول اد چون جا ذبه ملاقاتش با پادشاه را از جا برده بود نوشت که از
حصول این تمنا بدوشش مان ماند ما چار بوزیر خودش کریم خان ^{شاه}
که به تدبیری اجتماع با خدمت شیخ حاصل شود اگر چه مان ^{تعلیمی} تفاق یافته
قرع صباخ وزیر مذکور کرده بود که شیخ دعوت کسی ادر نهاد و عزاقول ^{کرد}
از مقام خود حرکت نمیکند مگر اینکه دعوت مجلس مولد مکرم حتم المرسلین ^{صلی الله}

دعوت مردم از آن
خالی از ریاست
و سایر نکات
بوده است

باشد پس بنا بر عظیم و کریم این مجلس شریف البته حاضر میشود و بادشاه و بجز در وقت
 این حال خیر مال مرفرمود که کار پردازان تهیه است با ملوکانه از انواع اطعمه و
 اشربه و دیگر امور شاهانه پردازند همین که در اندک فرصت مجلس مبارک شریف
 ترتیب یافته خبر دعوت چنین مجلس مکرّم از طرف بادشاه تا گوش نمیشد شیخ وقت
 رسید بالفور حضرت شیخ با موالی و خدام خودشان حاضر مجلس مکرّم گردید بادشاه
 با سایر عاقد و امالی در باره استقبال شیخ و عظیم و کریم خندان پردهخت که شاه
 ابرق وزیر پشت بدست او بگرفته چنانکه باید و دقیقه از دقائق فطرت
 رتبه شیخ نامرعی نگذشت بعد ازین آنچه در رساله معلومه حال اهل مکّه و مدینه
 از سخاوی منقول است ملاحظه کرد نسبت که وضع و شریف بقعه متبرکه که مکّه^{عظيمة}
 که معدن خیر و برکت است حاضر مکان معین یعنی محل مولد شریف میشوند
 درین حضور سراسر نور و سرور فریاد ایتها هم پر پر عید میکنند اما اهل مکّه نیز منوره
 پس احوال این بزرگان اقبال این سکنه عالیشان خارج از حد حضور و عد
 و بیانت و ملک منظر صاحب اربل قسمیکه اعتنا و ایتها مابین مرمام بود
 متجاوز از نهایت معلوم از سابق نهایت است که علامه ابو شامه که یکی از
 شیوخ امام نوویست در کتاب الباعث علی انکار البدع و الخواص^{بنا}

در بیان اختلاف شیخ عظیم و کریم
 و لاوت آن حضرت علی عظیم
 در کتاب ارجح البینه
 که قول اول یعنی و از
 ماه برج الاول است
 و محل اهل مکّه نیست
 زیارت کردن ایشان
 و لاوت شریف را در این
 و مانند موهود و
 از ادب و اوضاع
 در شب و از و هم

بدست و تنای او کثاوه فاعل این عمل حسن مشکور و لائق حمد و ثنا قرار دارد
 و بیان بیادت این جزئی که این فعل المحصور در اعام شیطان سرور این
 نمود و زیاده بیان است و آنچه از جزئی اضراب سخاوی و تخریح اصل حاصل
 برای عمل مولد که از شیخ ابن حجر شهادت صحیحین از قصه بهت دور
 خصوص صوم عاشورا و ختم بسیار آنحضرت علیه الصلوة و التحية این صوم برابر
 تا دینه شکر و ارشاد و اعجاز نماید که فانا احق بعبودیت منکم و عاده شکر این نعمت
 در نظیر این نور در هر سال نبودن هیچیک نعمتی بزرگ از نعمت میلاد نبی که
 نبی الرحمة است صلی الله علیه و سلم و بودن و کریمه لقد جاءنا رسول
 من انفسنا کرايمانی بسوی تعظیم وقت محمی اجازت سماع مباح نماز
 سرور در آن روز مبارک باشد و تنای بواجاق برای عمل که هر روز
 تمامی شهر ربیع الاول اطعام طعام برای خواص عوام تا مدت ماه مکرم و
 اظهار عجز قاری مولف رساله از بیاضت صورتی تحریر این رساله برای
 معنوی سبیل ختمار و دوام غیر ختمین با شهور و اعوام درین رساله تا
 الطاف باری مرقوم است از باب نظر و اصحاب فکر همه مشهور و مطهر
 بر التقاطی که از رساله مولانا جلال الدین سیوطی و سیرت شانی رساله

مظاہر

نظیر انور در کتب حلیه
قدرة فی کلام بعض
البلغار ۱۲

لاحق فی اسناد الجبرائی

فی کتب یومین عن ابن عباس
والله فی یوم الاثنین
یوم الاثنین وخرجها جبرائیل

الی المدینه یوم الاثنین
قدم المدینه یوم الاثنین

برای یوم الاثنین یوم
المائة یوم الاثنین

اکملت کلمتکم فی کل شیء
علا ما احسن

وفیه خالصه یوم الاثنین

سرمد دیده تحریر شد اثبات عمل مولد شریف را محصور و مقصور نماید انکسرت
که بسیار از اکابر و اعلام در تحقیق این محبت و اثبات این مقصد و مرام تحریر
تقریر محرز است و جامع برکات شن انداز از جمله است قسطلانی که بعد نقل
اختلاف در یوم و شهر و تاریخ ولادت با سعادت در موهیب له نیه نوشته
و المشهورانه ولد یوم الاثنین تانی عشر ربیع الاول و اذا کان یوم الجمعة
الذی خلق فیہ آدم علیه السلام حص بساعة لا یصادفها عبد مسلم
فسأل الله فیها خیر الا اعطاه ایاه فما بالک بالساعة التي ولد
فیها سید المرسلین صلی الله علیه وسلم لم یجعل الله فی یوم الاثنین
یوم مولد من التکلیف بعبادات ما جعل فی یوم الجمعة
الذی خلق فیها آدم من الجمعة والخطبة و غیر ذلک کراما لنبی صلی الله علیه وسلم
بالتخفيف عن امته لسبب عنايته ووجهه قال الله تعا وما ارسلنا
الا رحمة للعالمین ومن جملة ذلك التکلیف عن قيادة الانصاف
انه صلی الله علیه وسلم سئل عن صیام یوم الاثنین قال ذلک یوم
ولدت فیہ وانزلت علی فیہ النبوة رواه مسلم وفي المسند عن ابن
عباس رضی الله عنهما قال ولد صلی الله علیه وسلم یوم الاثنین واستنبت

يوم الاثنين وخرجها حرام من مكة إلى المدينة يوم الاثنين دخل المدينة
 يوم الاثنين ورفع الحجر يوم الاثنين انتهى وكذا فتح مكة ونزول سورة المائدة
 يوم الاثنين انتهى وازان جملة بيت انجم ابن جوزي محدث وآخر رساله مولد
 شيخ ميرزا سيد وقد بسط الكلام في ترغيب مولد النبي عليه الصلاة
 والسلام قال فلانزال اهل الحرمين الشريفين والمصر واليمن والشام و
 سائر بلاد العرب من المشرق والمغرب يحتفلون بمجلس مولد النبي صلى الله
 عليه وسلم ويفرحون بقدمه هلال ربيع الاول ويغتسلون ويلبسون
 بالثياب الفاخرة ويتزينون بأنواع الزينة ويتطيبون ويكحلون
 يأتون بالشور في هذا الايام ويبدلون على الناس بما كان عندهم
 من المضروب والاجناس ويهتمون اهتماما بليغا على الشمامسة والقمر
 المولد النبي صلى الله عليه وسلم ينالون بذلك اجر جزيل لا وفوا اعظما
 وما جرت عن ذلك انه وجد في تلك العام كثرة الخير والبركة مع السلافة
 العافية وتوسعة الرزق وازدياد المال والاولاد والاحفاد في وامرهم
 ولا مان في البلاد ولا مصابا والشكون والقرار في البيوت والدار ببركة
 مولد النبي صلى الله عليه وسلم وقد حكى انه كان حبل ببغداد وكان

عنه

يصنع في كل سنة مولد النبي وفي حيرانه يهودية منكرو متعصبة
 فقالت معجزة لنرجوا ما بالجوارنا المسلم يذبحه على اجزلا وينفقوا مولا
 كثيرا ويصعدون على الفقراء والمساكين يطعم بأنواع الطعام في مثل هذا
 الشهر فما حاله فقال لها زوجها لعنه من عم ان له نبيا ولد في هذا الشهر
 فيصنع مولودا له ويكون بذلك عند فرحة وسرور بنبيه صلى الله
 عليه وسلم فانكرت اليه هويته في ذلك قبل عليها الليل فنامت اليه
 فاذا برجل كثيرا لا نور وحوالها من اصحابه فأتت تعجبت وكتبت
 من اصحابه من هذا الذي رآه اعزواكم فيكم فقالوا محمد رسول الله
 صلى الله عليه فقالت هل اذا كلمته يكلمني هو قالوا نعم فقصت
 اليه وتقدمت وسلمت عليه وقالت يا رسول الله صلى الله عليه
 فقال لبنيك يا امة الله فبكت اليهودية وقالت كيف تجيبني
 كيف تقول لي ببيك وان اعل غير دينك فقال لها ما اجبت
 الا علمت ان الله قد هدانا ليدريك فاني شهد ان لا اله الا الله
 وانك محمد رسول الله فانتهت من النوم واستيقظت
 ذي فرحة وسرور من هذه المناظر التي رأت فيها سيد الانام

فعاهدت الله في واهان اصبحت ^{في نكر رواية اول اهل رواية} فاصبح رسول الله صلى الله عليه
بجميع ما املك من ^{مال} واصنع مولداه فلما اصبحت واددت ان تعوى بما
عاهدت حينئذ زوجهاك فرجا بمشيشا عازا ^{واكمل بال مال فقالت}
لزوجها مالي اراك في همتصالحه الا لمن هذا فقالت ^{نوابشا شدة} ما تزوجها هذا
الذي اسلمت علي ^{ابن سنة} بيالبارحة فقالت سمك الله من اطلعك على هذا
المكنون فقال هو الذي اسلمت بعدك علي يدي فقالت
الحمد لله الذي جمعني اياك ^{اليهودي توفيق} علي بن الاسلام وانقذني واياك من التشر
والضلالة وجعلني اياك من امة محمد صلى الله عليه وسلم والحمد لله
رب العالمين انتهى ازين بيان ايت رجوان هم اجماع اهل حريم شريفين
ومصر ومين شام وسائر بلاد عرب مشرق ومغرب بمجلس مولد شريف بقدم ملك
ربيع الاول بذل مال از نقد وجنس وحصول خير وركبت در ان سال واضح ولا
است واز انجمله است آنچه ابو عبد الله بن الحاج كه تصلب تشد واو در منع مجرمات
ومكرات در عمل مولد شريف از رساله سيوطا هر و بايست در زم انضمام ^{بان}
عل مولد نوبه ولا شك ان السماع في غير هذه اللبلة فيه ^{سابقه}
اذا انضوا الى فضيلة هذا الشهر العظيم الذي فضله الله تعالى

قول ابو عبد الله
ابن الحاج
باب من شرف مولد
شريف

وفضلنا فيه بهذا النبي الكريم قاله الطرب والسمع والنبوة
 بعينها وبين الشهر الكريم الذي من الله علينا فيه بسبب
 المسكين وكان يجب ان يزداد فيه من العباد والخير شكر المولى على
 ما اولانا فيه من هذه النعم العظيمة وان كان النبي صلى الله عليه وسلم
 لم يزد فيه على غيره من الشهوة شيئا من العباد او ما ذلك لبرحمته
 صلى الله عليه وسلم لامته وفاقه بهم صلى الله عليه وسلم كان يترك
 العمل خشية ان يفرض على امته رحمة منه بهم لكن اشاع عليه الصلوات
 الى فضيلة هذا الشهر العظيم بقوله للسائل الذي ساله عن صوم
 يوم الاثنين ذلك يوم ولدت فيه فتشرف به اليوم يتضمن لشرف
 هذا الشهر الذي ولد فيه فينبغي ان يحرم حق الاحترام ويفضل بما
 فضل الله به الاشهر الفاضلة وفضيلة الامكنة والازمنة بما خصها
 الله من العبادات التي يفعل فيها لما قد علم ان الامكنة والازمنة لا تشرف
 لذاتها وانما يحصل لها التشريف بما خصت به من المعاني فانظر الى ما خص الله
 به هذا الشهر الشريف ويوم الاثنين الا ترى ان صوم هذا اليوم فيه فضل
 عظيم لانه صلى الله عليه وسلم ولد فيه فعلى هذا ينبغي ان يزداد دخل هذا

كتابت برك
 عانت في سبب
 وشرح بذلك النبي
 في قيام ليالي
 رمضان ١٢

الشهر الكريم ان يكرم ويعظم ويحترم بالاحترام والالتفات اتباعا
 له صلى الله عليه وسلم في كل شئ من الاوقات لفاضله بزيادة فعله
 الذي فيها وكثرة الخيرات فعلى هذا تعظيم الشهر الشريف انما يكون بزيادة
 الاتمال الزاكية فيه والصدقة الى غير ذلك من القربات انتهى او بحمله
 است آنچه قدوة خرين شيخ عبدالحق محدث بلوخي رساله ما ثبت من السنه في ايام السنه و ذكره
 رضاع بعقل و صفة ابو الهيثم ثور و تخفيف ب ر و سنبه مطابق آنچه در رساله ملا علي قاري
 منقول است مينو بسند لا زال اهل اسلام تحيفلوا بشهر مولده
 الله عليه وسلم ويعملون الواجبات ويتصدقون في لياليه با انواع الصا
 ويظهرون الشكر ويؤيدون في المبرات ويعتقوا بقراءة مولد الك
 ويظهر عليهم من بركاته كل فضل عجم انتهى و از جمله است آنچه مولانا
 جمال الدين المعروف بميرزا حسن علي محدث لکنوي عليه الرحمه و مخصوص
 نوشته اند که مفضل مولد شريف ابى جبابه سالت ابى عبد الله عليه السلام
 تسحبت بلكه مستحب و موجب ثواب لا ارجح از مفضل مولد شريف و در رساله
 اثبات مولد الزاكي بر محدثين و علماء ارسلاف و خلف انتظام از مذ و شيخ
 طيوار شرح نساي و شيخ ابن حجر عسقلاني و شرح ابي حنيفة و غيره

زيارت
 سنه
 ۱۰۰

زيارت مولانا
 جمال الدين

حکم باستحسان آن فرموده اند و امام نووی هم بهین مطلب فرموده اند و
 مقرر ساختن آن حضرت صلی الله علیه و سلم حسان برای دفع بجز و ذم مشرکین آن حضرت
 صلی الله علیه و سلم در صحیحین مسطور است و بهین جهت فرمودند اللهم ایذا
 احسان بروح القدس کافی الصحیحین و در حدیث آمده است که فرمود
 آن حضرت صلی الله علیه و سلم حضرت بلال را که ترک مکن وزه و شبینه از برای که
 زائیده شده ام و زود شبینه و این حدیث صلیست در جواز تعیین و زمولد و نیز
 در حدیث وارد است عن ابن مسعود رضی الله عنه ما رآه المسلمون حسناً
 فهو عند الله حسن لخرجه محمد فی الموطأ و اختیار عمل مولد الشریف
 از مدت پانصد سال کسری اند از علمای محدثین و فقهای عظام مفتیان
 کرام و شاخ اهل سنت و جماعت و تبعان سنت و سلیمین ترویج یافته
 سلاطین عادل تا یثد ایشان که بهت نسبت ترویج آن منظور داشتند
 صرف اموال بسیار بر آن نمودند و حال این عمل و یار عرب از حرمین
 شریفین و بین عراق و هند از اکابر علماء و مشایخ کبر و ارباب مع و تقوی
 بلاخطه دلائل مسطوره در کتب و رسائل عاریت است انتی مختصر اللفظ و
 این تحریر و تقریر بر طریقی تبیین شده خواهد بود که اگر نظر انصاف ملاحظه و

اینقدر قلیل ماوی تقاریر سلف کرام مکه خلاصه تحریر جل نثار بر عظام است
 و ایما نیکه قصه تقرحسان بن ثابت بروایت صحیحین و نزد صحیحین و دیگر صحاح نیز
 موجود چنانچه در تردی این قصه بروایت حضرت عائشه رضی الله عنها است
 و حالتش نیکه آنحضرت علیه الصلوة و التحیة وضع منبر در مسجد منبف برای حسان
 میفرمود حسان این خبر استاده شد باین معانی آنحضرت صلی الله علیه و سلم و فرمطاعن آنحضرت
 علیه الصلوة و السلام میگردیدیم و این بیان از زبان سالت جهان میگردیدن^{الله}
 یوئید حسان روح القدس ما ینلح او یفاحر سؤل الله صل الله علیه
 و سلم و مشکوة هم موافق تردی حدیثی بروایت حضرت عائشه از صحیح بخاری
 مرویت با جمله این قصه هم از مؤیدات مطلوبست نمی بینی که حسان بر منبر
 شده ذکر مفاخر آنسرور کائنات علیه الوف من الصلوة و التسلیات باین تعظیم
 مکریم میگردد و آنحضرت علیه الصلوة و السلام و صحابه کرام مشینند پس این قصه
 صلواتی صحیح است و استحسان اتفاقا و مجلس سلا و همیشه که عبارت
 از بیان فضائل و معجزات سرور کائنات است صلی الله علیه و سلم باید نگاه
 و لهذا جناب محدث مدوح بذکر آن قصه بردخت و فذلکه کلام در مقام
 که مستفاد از عبارات منقوله علمای علام است اینکه عمل مولد همیشه

و ایما نیکه
 حسان بن ثابت

و تعیین ماه و روز برای آن بلا ارباب ز امور تجرید و تسخیر و سعادت
 و موجب اجر جزیل و خیر بیست است پس این شک نیست که شهر ربیع الاول و
 بجهان ورود و شبته بسبب رفادت با سعادت آنحضرت علیه الصلوٰه و
 التعمیر واجب ایم و لائق الاحرام و التکریم است که تشریف کریم طرف مکان فرین
 به تشریف و تکریم منظور است و لهذا تعیین وزه و شبته که ثابت بقول
 و فعل آنحضرت صلی الله علیه و سلم است اصل سوم برای تعیین عمل مولد شریف و
 صوم عاشورا و عاده عقیقه و ار داده اند و اگر زیاده تر از نیمه که بعضی بیان
 سند عمل مولد شریف مطلوب است باید شنید و باید سماوی ابدیه حقین باید
 که مولانا شیخ ابوالخطاب علیه الرحمه که قرعه ابتدای تالیف ساله میلاد شریف
 بنام نامی همین علامه افاده در رساله خودش که سنی تویر است می نویسد
 ابن عباس رضی الله عنهما آنکه کان یحدث ذات یوم فی بینه
 و قائم و لادته صلی الله علیه و سلم لقوم یلست بشران و یجدوا
 و یصلوا علیه علیه السلام فاذا جاء النبی صلی الله علیه و سلم قال حلت
 لکم و شفا بحتی و یزوران لکم ابودرداء رضی عنہ و سیت انه فرم
 النبی صلی الله علیه و سلم الی بیت عامر الانصاری و کان یعلم و قائم و

علیه السلام لا ینبأه وعشیرته وبقول هذا اليوم هذا اليوم فقط
 علیه الصلوة والسلام ان الله فتح لك ابواب رحمة واملت لك
 كلهم يستغفرون لك من فعل فعلك بحی نجاتك انتهى بحرف
 الكون ومنتوق صدق وثوق این هرور وایت باشارت ملاحظه رود که
 بلند وندای رحبند منادی باصل صیل ای بیان مولد میل و نیست که مصداق
 خیر القرون قرنی بوده است وعلیکه مستوجب علت شفاعت آنحضرت علیه
 الصلوة والتجمة فتح ابواب حمت و استغفار تمام ملائکه و نجات از عذاب دنیا
 آخرت برای فاعل خوش باشن شده چه جای باحت و اشجابا که بوجوبش نمل
 شوند و از او چشم مارند چنانچه بعضی از اکابر علماء بان تصریح کرده اند البته
 قابل قبول علماء و محول فضلا است باقیما در کلام در نیکه با وجودیکه اصل صیل
 این فعل حسن قول پیدا باشد پس اطلاق بدعت اگر چه بدعت حسنه گویند
 که از اسلاف کرام و علمای پیام برین فعل منقول است بکدام محل می نیند
 جوایشن باید شنید و نظر انصاف باید دید که این اطلاق مانا با اطلاق
 بر سنت تراویح است که جناب فلیفه تانی یعنی سعد بن عقیله روایت کرده
 ارتداد فرموده اند و درین شک نیست و حق تراویح بقول آنحضرت و

در رضا و نجات
 آن سه در کلمات
 صلح علی علیه السلام
 خصوصاً در وقت بدعت
 ضعف عقاید و تواتر
 در مطابقت آن با
 شیخ سلیمان بن ابراهیم
 در کتاب التوحید
 و کتاب التوفیق
 و کتاب التمام
 و کتاب التمام

بنوده
 کلام بدعت
 که در این
 در این
 در این
 در این
 در این

نبوی و الهان صورت مصطفوی مسموع ذکر وضع و ولادت با سواد
 حضرت رسالت که بعدیت مان فاش مساوق و تعظیم و تکریم باقیست
 زمان جیاتش موافق تصریحات علمایست بتعظیم بر خیزند و شهید و شکرند
 و ثنا و درود بر سر و رانیا صلی الله علیه و سلم با خمیر ماه تعظیم و تکریم با میزند
 چه جای استنکاف است و استبعاد و یکه عائق از قول بجز برای منکرین این قیام
 تعظیمیت نیست که این قیام بدعت است که اصلش قرون ثلثه نیست پس
 از بدعات سیره باشد که اصل شیعه برای خود ندارد و منشای این انکار
 هم عدم تدبر و تامل در معنی بدعت و سابق تمام تر تفصیل مبین شد که بدعت
 سینه همان امر مستحدث در دین است که مخالف قواعد شرعی از کتاب
 و سنت و اثر و اجماع باشد و بر هر مریکه مخالف یکی از اینها نیست این
 امر مستحدث در دین بدعت است خواه اصل و نظیرش قرون ثلثه
 یابند یا نیابند و قول امام شافعی علیه الرحمه که باینش گفت و بعد از این نیز مذکور
 شود شاید عدل این عوسیت و در مقام منغلطه دیگر است و رومی
 مذکور که در معنی بدعت متطرق شد از منکرین قیام از اقوی دلائل انکار کارگان
 کرده نازنها بان از بد و باینش اینکه در کلام بعضی از ثقات و اهل علم در

تعظیم بر خیزند
 و شکرند و شهید
 و تکریم با میزند

از منکرین
 قیام از اقوی
 دلائل انکار کارگان

خصوصاً این قیام وارو شده که هذا القیام بدعة لا اصل لها بخارجی
 علامه برهان الدین علی شافعی در کتاب نسان العیون فی سیرة الایمن المأمون
 نوشته و هذا القیام بدعة لا اصل لها و نیز امام علامه محمد بن یوسف
 در سبیل الهدی الرشاوی فی سیرة خیر العباد که مشهور سیرت شامیت گفته و هذا
 القیام بدعة لا اصل لها پس شهادت همچو شایهین عادلین فایزیه بود
 میشود که این قیام بدعتی است که برای آن اصلی نیست و هر مستحدث که خائن
 لا محاله بدعت سیمیه باشد و ارتکاب بدعت سیمیه ممنوع و حرام پس این قیام
 حرام و ممنوع است و تقریر این شبهه بن طمطراق که از قلم ایشان تم
 حکیده زیادت بران از کلمات نکار سلک منکرین متصور نیست بر محصلین که
 حظی از انصاف دارند مخفی نباشد که این شبهه هم با وجود تدلیس حیانت
 و نقل عبارات متفرع بران مغلطه سابقه است که کبری این قیاس مستثنی
 بران مسطوره است که بکرات و فحش گذشت ملاحظه شود که انفا مذکور شد که
 بدعت سیمیه بر مخالفت با قواعد شرعی مذکور است و امریکه مخالف کتاب
 و سنت و اثر و اجماع نباشد از بدعات حسنه است برای او اصلی باشد یا
 نباشد پس تقویه باینکه رام مستحدث که برای او اصلی نباشد بدعت سیمیه

از الایمن
نویسند

که بدعت سیمیه
بدعت سیمیه
نویسند

کلن

البيان

كليت اين قول باطل و ناسوع و مرتباً به مراتب بيان تيريس و خيانت و
نقل عجات پيرن پيشيند كه عجات كتاب انسان يعون في تير الاين
المامون نيت و من الفوائد انه جرت عادة كثير من الناس اذا سمعوا
بذكر وضعه صلى الله عليه وسلم ان يقوموا تعظيماً له صلى الله عليه وسلم
وهذا القيام بدعة لا اصل لها اي لكن هي بدعة حسنة لانه
ليس كل بدعة مذمومة وقد قال سيدنا عمر رضي الله عنه
في اجتماع الناس لصلوة التراويح نعمت البدعة وقد قال العزيم
عبد السلام رحمه الله ان البدعة تعترها الاحكام الخمسة وذكرها
من امثلة كل ما يطول ذكره ولا ينافي ذلك قوله صلى الله عليه وسلم
اياكم ومحدثات الامم فان كل بدعة ضلالة وقوله صلى الله عليه وسلم
من احدث في امرنا اي شرعنا ما ليس منه فهو دلان هذا عام وريد
به خاص فقد قال ما من الشافعي قيس الله سره ما احدث وخالف
كتاباً او سنة او اجماً او اثر اهو من البدعة الضلالة و
ما احدث من الخير لم يخالف شيئاً من ذلك فهو من البدعة ^{المحمودة}
وقد وجد الفيا وعند ذكره صلى الله عليه وسلم من عالم الامة

ع
يعني عز الدين
و هو ابو محمد عبد العزيز
سكن القواعد
١٢

و مقتداً لآئدنا و رعا الامام تقي الدين السبكي و تابع
 على ذلك مشايخ الاسلام في عصره فقد حلي بعضهم ان الامام
 السبكي اجتمع عنده جمع كثير من علماء عصره فانشدوا قول الصرخي
 رحمة الله في مدحه صلى الله عليه و شرف و عظمه قليل المدح
 المصطفى الخط بالذهب ^{نحو} على ورق من خط الحسن من كتاب ^{نحو}
 و ان تنهض الاشرف عنده سماك ^{نحو} قيا ما صفوا و جثا على الراس ^{نحو}
 فعند ذلك قام الامام السبكي رحمه الله و جميع من بالمجلس فحصل نسين كير بذلك المجلس
 و يفي ذلك في الاقراء و قد قال ابن حجر الهيتمي رحمه الله و الحاصل ان لبد
 الحسنة متفق على نذرها و عمل المولد و لجماع الناس لذلك بلغة
 حسنة و من ثم قال الامام ابو شامة شيخ الامام الفوي و من احسن ما
 ابتدع في ما نأما يفعل كل عام في اليوم الموافق ليوم مولده صلى الله
 عليه و سلم من الصدقات و المعروف و اظها الزينة و السرور فان ذلك
 مع ما فيه من الاحسان للفقراء مشغرت بحجته صلى الله عليه و سلم
 و تعظيها في قلبك على ذلك و شكر الله على ما من من ايجاد رسول ^{الله}
 صلى الله عليه و سلم ان ارسله رحمة للعالمين هذا كلامه قال

ذكره بالاجتهاد
 الشيخ ابن حجر في
 الحديث قال في
 عصره القوي السبكي
 رحمه الله و غيره عن
 كنت في جامع الازهر
 يوم الاثنين و من عشر
 جادى الاولى سنة
 و حسين و سبعة القصة
 بطولها ١٢

السيماوي

السخاوي لم يفعلاه احد من السلف في القرن لثلاثة واما حدث
 بعد ثم لا يزال اهل الاسكندرية من سائر الاقطار والمدن الكبار يعملون
 المولا ويتصدقون في لياليه بانواع الصدقات ويعتنون
 بقراءة مولاة الكريم ويظهر عليهم من بركاته كل فضل عظيم قال
 ابن الجوزي من خواصه انه امان في ذلك العام وتبشرى
 عاجلة تبين البغية والمرام واول من حدثه من الملوك صاحب اربل
 وصنف له ابن دحية رحمه الله كتابا في مولاة سماه التنوير هو
 البشير الندي فاجازه بالف دينار وقد استخرج له الحافظ ابن
 حجر اصلا من السنة وكذا الحافظ المسيو وقرأ على لفاك هاني
 المالكي في قول ان عمل المولا بدعة مذمومة انتسب وبيان
 سيرته شاملا ومقام قيامه بين يدي جبرئيل وكثير من المحبين
 اذا سمعوا بذلك وضعه صلى الله عليه وسلم ان يقوموا تعظيما
 له صلى الله عليه وسلم وهذا القيام بدعة لا اصل لها وقت
 ذوالحجة الصادقة حسان مانه بوزكريا يحيى بن يوسف الصديقي
 رحمة الله عليه في قصيدته من ديوانه **قليل نوحى لمصطفى**

قوله قلنا قلنا
 الاسباب من الطوبى الواسع
 العروضة الضرب الثاقب
 من المبتدات قوله قليل مبتدأ
 خبره بالبين قوله قليل مبتدأ
 قول ان كونهما على ما كانا
 ان يكونا على ما كانا
 قول قبا باو جبا مستصوبان
 فان النهوض هو القيام
 الصفة من اهل البيت
 كانا منهم فاما ليلتي
 اخذوا كل ما بالضم
 ان قال حتى كعادته
 على ليلتي فذكر الركب
 جبارا واطلس
 بعدة من على الجوزي
 ليلتي ما معنى
 او جبارين
 وقوله انا الله الخ ما فيه
 لا اسكندرية الثابت
 مو واقع

العجب
 في بعض النسخ
 المعنى العجب والاعظام
 وقوله يا ربهم

الخط بالذهب على فضة من خط احسن من كتابك
 وان تنهض لا شرف عند سماعه وقيامه صفا وحبشيا
 الشك به اما الله تعظيما له كتب سمه به على عرشه يارثبه
 سميت لرتب به واقفون ان منشد انشد هذه القصيدة في ختم
 درس شيخ الاسلام حافظ تقي الدين ابى الحسن السبكي ولقضا
 والاعيان بين يديه فلما وصل المنشد الى قول وان تنهض لا شرف
 عند سماعه الى اخر البيت قام الشيخ للحال قائما على قدميه ^{امنا}
 لما ذكره الصريح وحصل للناس ساعة طيبة ذكر ذلك ولد شيخ
 الاسلام ابو نصر عبد الوهاب في ترجمته من طبقات الكبرى انتهى
 پس ناظر با بصره كه عينك نضاف پيش نظر وارو حال تدليس كسانيكه و عدم جواب
 قيام تمسك بعبارة سيرت جلبي و سيرت چنانمودة نذ صاف چون آب
 روشن است كه در پرده دشمنی او دوو كسته واوه باختيار چنين تدليس و خيانت
 و نقل و ستا و زيرى محكم و ستم كه دست قائلين احسان قيام واوند الحق منطوق
 صدق و ثوق الحق يعا و الاعماله اگر منكرين اين فعل حسن كه سر سر عظيم و تكبر
 و محبت و او سر انبياي امجاد صلى الله عليه وسلم ازان مى بارود و خصوص انكار

تشریح

باز کلام در جواز این قیام منافی نشان از باب سلام است و عبارت سیرت
 شامی هم در یاد این عادت و نشانی و نشانی بسیرت علی است که همین قصه امام مدوح
 و قیام آن مقتدرای سلام هنگام نشاء منشد قصیده حسان بان بوزکر یا بحی بن
 یوسف عرصی رسیدن این شعر و ان تهنیض الا شراف الی اخر البیت و تعبت
 جملة قضاة و اعیان این نیت نیز مذکور است و فرقی که هست همین که در سیرت
 بعبارة لنص و سیرت شامی با اشاره النض عت حسنه بودن این قیام قومیست و توبه
 واضح برین اشارت تعبیر بعنوان عبادت کثیر من المحبین و سابق و قال فی المحبة الصادقة
 زمانه در سیاق است چه مقصود ازین سابق و سیاق غیر از محمودیت مقبولیت این قیام
 امر و کرنی تواند شد و اگر ملاحظه رود عبارت انسان العیون تفصیل حال سیرت
 و بیان سیرت امی جمال آن تفصیل خود این حال قبل تفصیل باشد یا بعد آن در انسان
 العیون که مراد یک چشم قبول علماء و فضلاست تصریح بیدعت حسنه موجود است
 سیرت شامی بدلاله سابق و سابق تیر بر این قیام باید کرد و با جمله نقل و حکایت
 این حدیث را بدین ثابت و متحقق شد که قیام نزد ذکر وضع شریف آنحضرت صلی
 علیه و سلم که عادت بیشتری از مردم کثیرین از محبین بر آن جاریست از بدعت حسنه
 امور مستحسنه است چون ممکن است بر حکایت از ضرورات عقلیه است و تقدم من

عادت برین نقل و حکایت آیتایی نیاستند و این مقدم چنانکه می بینی ال برست که
 قیام معتاد مردم و محبین از سالف زمان است باقی ماند کلام و برین که چون ^{حسب} اصل
 سیرت علی و سیرت سایرین کلام در باب قیام بدعت حسنه است پس تعبیرش
 باینکه **وَهَذَا الْقِيَامُ بَدْعٌ لَا أَصْلَ لَهَا** چه معنی دارد بلکه بجای این عبارت پنجمین معنی
 و **هَذَا الْقِيَامُ بَدْعٌ حَسَنٌ** ناموقت عنوان یا معنوی بوضوح تمام حاصل میشود
 گوئیم که چون اصل در اصل معنی بایشی علیه غیره متعارف است بدعت معنی امر مستحدثه
 در دین معنی لا اصل لها لا نظیر لها ای فی القرون الثلثة باشد و در بعضی از اطلاق
 علماء اصل لها معنی لا وجود لها نیز واقع است و اگر با معانی نظر رود و قول حضرت
 عمر رضی الله عنه که در مقدمه التزام اجتماع تراویح نعمت لبدعه هذا فرمودند
 اصل بهره معنی مقصود است چه جو در تراویح اگر چه در زمان آن حضرت علیه الصلوٰه و التحمیه
 یافته نشد لیکن برای التزام این بیت اجتماع داعی اطلاق بدعت زمان است فقط وجود
 در آن زمان کت اقتراان متصور نیست انشائی نظر خود نظام الترم جماعت صلوة پنجگانه
 جمعه عیدین نظیر آن قرار دادن و ناهمی دانست و اعراب آن تصنیف کتب و تعلیم
 علوم از صرف سخن و غیر آن سار مستحسنات متأخرین این اصل بهره معنی نظام تراویح است
 که در التزام تراویح گفته شده و اگر در مطلق از خصوصیت نظیر هم از معنی متعارف گرفته شود

و جم اطلاق
 بدعت لا اصل لها
 برین قیام

البته برای التزم تراویح بلکه برای تراویح اصل و قرون کوره استخراج میتوان کرد
 مؤید این معنی است آنچه میاطی از امام شافعی علیه الرحمه نقل کرده حدیث قال قال
 الشافعی رحمه الله ما من خیر عمل احد من امة عمل صلی الله علیه و سلم
 الا وله اصل فی الشرع و نظر باین معنی تهاوت تعارض کم و کلام علما باعتبار سبب
 اصل شیء نفی آن در بعضی از امور متحده و منتهیه متطرق میشود و منع میگردد که منبای
 ثبوت معنی و گریست مناط نفی معنی دیگر و نیز این قول شافعی علیه الرحمه بن و ذریه ^{قائلین}
 انحصار بدعت مسیبه و منکرین عت حسنه چنان میکنند که آینده حاجت بچشم اقامت
 بیات برای رفع توهمات این قه باقی نماند و چون این رهمه شد باید دانست که اشیاء
 خلاف ظاهر چنانچه در هر و سیرت کوره واقع شد برای شعار بانست که ثبوت بدعت حسنه
 چنانکه فرعون نالبدان علومست قوف بر وجود صلش و قرون ثلثه نیست بلکه بسیار
 از امور متحده و منیه که صلش و قرون ثلثه موجود نیست از بدعات حسنه و مستحبه
 و مستحسنه شمرده اند برای تنبیه این معنی صاحبان النسا العوین و صا گفته که این قیام اگر چه
 بدعت است لکن بدعت حسنه است هر بدعت موم نیست بدعت موم است
 که مخالف قواعد شرع از کتاب است غیر آن باشد و هر چه مخالف آنها نباشد آن بدعت
 حسنه است اگر چه برای آن اصلی و قرون ثلثه نباشد و قیام ترود ذکر وضع سخت

علیه الصلوة والسلام از همین قبیل است و منظور نظر صاحب سیرت شریف
 ازین عدول نیز همین افاده است که مقرر شد و این افاده بغير این
 و عنوان چنین حاصل میشود لهذا طول مسافت در عبارت بر قصر آن
 اختیار افقاده و اما عمل مولد پس اگر چه حدوثش این عمل شریف است
 بیست کذائی متعارف نیز بعد انقضای قرون ثلثه است و لهذا
 اطلاق بدعت حسنه بر آن نموده اند چنانچه از قول امام بخاری و
 دیگر می آید و این تصریح است لیکن برای این عمل چون اصلی بلکه اصول
 ثلثه استخراج کرده اند و در این اصول ثلثه اصل صلی در قرن اول
 از استخراج این وجه که بایش گذشت نیز پدید است اطلاق لا اصل لهذا
 بدعت حسنه باین اعتبار نمیتوان کرد بخلاف قیام که هر چند این
 بدعات حسنه است لیکن چون برای آن صلی معنی متعارف استخراج
 نشد اطلاق لا اصل لها برین بدعت حسنه نموده اند و همین است لفظ
 در عمل مولد و قیام اگر چه هر دو از بدعات حسنه است و این
 تحقیق و تدقیق کار بدین است و نیز در این است که اگر چه
 مطلق قیام تعظیمی که این قیام کدالی هم فردی را فرد آن نوع است

قیام و غیر
 مولد قیام

اصلي و شرع موجود است لیکن نظر برین خصوصیت اطلاق لاصلا لها
 در منجز خاص هو الیقین یا جل کرام الله علیه و القیوم علی قول ۱۲
 برین بدعت حسده بوده اند و تبوت این عمومی تحقیق سابق و نیز عبارت
 موسی شرح موطا که از افادات قدوة المحدثین لانا شاه ولی الله محمد
 و بلویست پیدا و بود است و عبارت کتاب کور که در خصوص مصاحف
 بعد نماز فجر و عصر از امام فخری منقولست است قال لنوی اعلم ان
 المصاحفه مستحبه عند کل لقاء و اما ما اعتاده الناس
 المصاحفه بعد صلواتی الصبح و العصر فلا اصل له فی الشرع علی
 هذا القول و لکن لا یسب فان اصل المصاحفه سنه و کونهم حافظوا
 علیها فی بعض الاحوال و فرطوا فیها فی کثیر من الاحوال لا ینجز
 ذلك البعض من کون المصاحفه التي و شرع بها
 اقول هكذا ینبغ ان یقال فی المصاحفه یوم العید و کذا
 فی المعانقه یوم العید انتهى ازین عبارت با بشارت چون
 سیده صبح میدرخشد که اطلاق کلمه لاصلا فی شرع بر امور
 و استحسه شرعیه نموده اند و اطلاق این کلمه بر عملی ان عمل از شرع
 برمی آرد و اگر نظر انصاف ملاحظه شود منکشف کرد که چنانچه خصوصیت

اصلا
 بعد از عصر و عصر
 و معانقه روز و شب
 علی قول لاصلا
 موطا و بلویست
 در جواب اعتراضات
 عبد الحکیم نجاشی که
 مایل به تغییر است
 و منصفه بعد نماز
 عصر از زیادت
 است و اوقات و اطلاق
 با موات
 اطلاق لاصلا
 بر امور سابقه و
 نیز کرده اند

محدثین

بسم الله الرحمن الرحيم
الحمد لله رب العالمين
والصلاة والسلام على
سيدنا محمد وآله الطيبين
الطاهرين

تعيين مصافح بوقت صبح وعصر من مصافح الزمان في كونه وشرح بهل
انت خارج بمبند نجان تخفيض تعظيم بالقيام بوقت سماع كرواد
ان حضرت صلوات الله عليه وسلم اين تعظيم را از تعظيم بالقيام كه و روض
اهل انت خارج نخواهد كرد پس البته قيام كذا بمصافح بعد نماز
فجر وعصر قبيل امور مباحه شجره و بدعت است خواهد بود و چنانچه
اذكار نووی باب مصافح مینویسد قد ذكر الشيخ الامام ابو محمد
بن عبدالسلام رحمه الله في كتاب القواعد البدع على
خمسة اقسام واجبة ومحرمة ومكروهة ومستحبة ومباحة
قال ومن امثلة البدع المباحة المصافحة عقب الصبح لعصر
انتبه و هرگاه مصافح بوج صبح وعصر نجان معانه روزه روزه
امور مباحه است باشد قيام تعظيم بوقت مذکور چه تقصیر کرده است که از
امور مباحه است باشد و آنچه در مختار در جواز مصافح مذکور است
نیز نموید است که ما در صد و اینم و عبارتش نیست کاملصافح
ایک ما تبخون المصافح لافا سنة قديمة متواترة لقوله
عليه الصلوة والسلام من صافح اخا المسلم وحرك يده

بسم الله الرحمن الرحيم
البيان في بيان
البدع المستحبة
قال السيوطي
النوع الثاني
والسنة
في باب الاصل
قال الشيخ عزالدين
بن عبد السلام
المصنف في
القيام
لم يبيد في
الاول قال السيوطي
والصواب في
الندوي في
البيان من
في باب
في تعظيم
عدم التباين
في

في باب الاصل
في

تأثرت ذنوبه وإطلاق المصنعت تبعاً للذرر والكنز
والوقاية والنقاية والجمع والملتقى وغيره يفيد جوارها ولو
بعد العصر وقوله من بعده أي مباحة حسنة كما أفاده
النوسي في اذكاره وغيره وعليه يحمل ما نقله عن شارح
الجمع من أنها بعد الفجر والعصر ليس بشيء توفيقاً فمما انتهى
إس از عبارت در مختار که مستند با ذکر امام نوویست نیز ثابت
که اطلاق بدعت و پیمان لیس بشی بر امور مباحه حسنه جایز است و
بیرور در مختار نوشته و وقوف الناس بعرق فی غیرها
تشبیهاً بالواقفین لیس بشی هونکره فی موضع النبی
فنعیم انواع العباده من فرض واجب مستحب فیها
الایاحه وقیل یستحب ذلک لانی مسکین وقال الباقی
لواجتهوا الشرف ذلک الیوم ولسماع الوعظ بلا وقت
و کشف راس جاز بلا کراهه اتفاقاً انتهى و در
شرح وانی سطویست التعریف لیس بشی و هو تشبیه
الناس انفسهم بأهل عرفانهم عرفه وقیل یستحب ذلک

اصح النوسی
ابوداود و ابویحیی و
الطبرانی فی الاوسط
بسنن ابی حاتم
علم تعرف اطلاق
بیس بشی در کتاب
عرفات توفیق
بوم عرفه
میلان
لفظ الجمع
عرفه
بسنن

کنز

لا تشبيه بأهل الطائفة فيكون لهم ثوابهم ودرقاتهم تحت
 أرجاع لصغير منقول التعريف الذي يصنعه الناس
 ليس بشيء في ذلك أن جماعة من الصالحاء والعارفين اجتمعوا
 في يوم عرفة في كل بلدة يهلون ويكبرون وشبه الحاج في عرفات
 فذلك ليس بشيء يعني بشيء من السنة ولكن في نفسه من جملة
 البيانات والخيرات اشتياق عرفات ورجوع برأى في
 هذه المسئلة بعض مشائخنا قالوا التعريف الذي يصنعه
 الناس ليس بشيء لم يرد به نفي شرعيته في نفسه لأنه دعاء
 وتسبيح وتضرع إلى الله وإنما أراد وجوبه وكونه سنة ووقفاً
 الفقهاء كورث روي عن محمد بن الحسن رحمه الله أنه كان
 يجز ذلك ورواه في فضل حسن تشهاده بقول إمام محمد رحمه الله
 أنه يروي عن أبي حنيفة لا يرى سجدة الشكر شيئاً معناه أنه
 لا يرى نفي شرعيتها قرينة إنما أراد نفي وجوبها شكراً وهذا
 كما قال محمد في الجامع الصغير عن أبي حنيفة أن التعريف
 الذي يصنعه الناس ليس بشيء لم يرد به نفي شرعيته أصلاً

حجة
 ١٤

لانه تسبیح و دعاء و انما اراد به نفی وجوبها که اینها نیز
 پس ازین و آیات فقیه صاف می برد که کلمه لبین بشی مانند لا الاله
 مستعمل بودی نفی مشروعیت نیست بلکه مفید است ^{بما احتیاج است}
 و چون اجتماع مردم روز عرفه غیر از عرفات بشرف این ^{روز} و روز
 و عطا با اتفاق جائز غیر کرهت است اجتماع مردم بشرف و ولادت
 آنحضرت علیه الصلوٰه و السلام و شنیدن آیات احادیث و قیام
 هنگام ذکر وضع آنحضرت علیه الصلوٰه و السلام چگونه جائز غیر کرهت
 نباشد و بجای خود مبرهن است که زمان ولادت آن سرور عالم صلی
 علیه و سلم اشرف و افضلترین از همه اوقات است پس اجتمع مردم بر
 سر و استحصال شرف این ذر و شنیدن عطا و تذکره و قیام
 بمقام ذکر وضع آن سرور انام صلی الله علیه و سلم امریست که بلا شبهه
 موجب حسنات و برکات است چون کلام ما اینجا رسید و سخن تمام
 هنگام ذکر وضع سرور بسیار عظام علیه و علیهم الصلوٰه و السلام بشود
 شیرینی و شامی و ضووح انجامید حالا گوش شناس و دیگر شواهد باید
 گذشت از امام برزنجی عقد جوهر منقولست و قد استحسن القیام

حکایت قول
 برزنجی استجاب
 قیام

عند ذکر مولد الشریف ائمة ذوروايه وروية
 فطوبى لمن كاتعظيه صلى الله عليه وسلم ورواه فتوا
 مفتیان شهاب ربه و مولانا عبد سراج حنفی عثمان حسن
 و میا علی شافعی که از مکة معظمه در باب قایم مذکور فرزند بمهر و دستخط این کاتب
 در و بی خانقاه مقصد ای طریقہ نقشبندیہ مجددیہ شاہ غلام علی صاحب
 مرحوم مغفور رسیده سوادش بین بایض و دہشتہ میشود تا محل الحجاز
 ویدہ ایاتیان متقوی بصر بصیر چشم اسلامان کرد و مفتی
 حنفی مکة معظمه استحسنه کثیرون والله سبحانه اعلم
 کتبه المفتی عبد الله بن محمد المبرغنی الحنفی مفتی المکة المکرم
 مفتی مالک القیام عند ذکر ولادة سيد الاولين والآخرين
 صلى الله عليه واله وسلم استحسنه كثير من العلماء و
 اعلم كتبه حسين بن ابراهيم مفتي المالكية بمكة المحمية
 مفتي شافعي نعم القیام عند ذکر ولادته صلى الله عليه
 واله وسلم استحسنه العلماء وهو حسن لما يحب علينا
 من تعظيم صلى الله عليه وسلم كتبه الفقير لربه محمد عمر بن

فتوا مفتیان
 شهاب ربه
 کاتب مکة

ابی بکر الزبیر مفتی شافعیہ بمکتہ المدینہ مفتی حیدر
 نعم بحج القیام عند ذکر ولادته صلی اللہ علیہ وسلم لما
أوجبا عونا ومعاوہ استحسان والدلیل لا یغیر فوق ہذا ۱۲
 استحسنہ العلماء الاعلام وقداة الدین والاسلام فذکروا
 ان عند ذکر ولادته صلی اللہ علیہ وآلہ ولم یحضر روحنا
صلی اللہ علیہ وسلم فعند ذلک یجب التعظیم والقیام واللہ
 سبحانه وتعالى اعلم کتبه الفقیر الی اللہ محمد بن یحیی مفتی الحنفی
 فی مکة المشرفة مولانا محمد اللہ سراج حنفی اما القیام اذا جاء
 ذکر ولادته صلی اللہ علیہ وسلم عند قراءة المولود الشریف
 تواریثہ الامم الاعلام واقوال ائمة والحکام من غیر نکر منکر
 ولا تراد ولذا کار مستحسننا ومن یستحق التعظیم غیرہ
 ویکفی اثر عبد اللہ بن مسعود ما رآہ المسلمون حسنا
 فهو عند اللہ حسن واللہ ولی التوفیق والهادی الی سوائ الطریق
 حررہ خادم الشرع المنہاج عبد اللہ بن المرجم عبد الرحمن
 سراج المفسر المحدث بمسجد الحرام وقواہی مولانا عثمان حسن
 دمیاطی شافعی کہ بس مہبوط وطلب لائل شواہد بہت بنا بر اخصار قدریک

غفر لہ ولوالدہ
 ووالداتہ

فتاویٰ حیدریہ
 سراج

فتاویٰ
 عثمان حسن
 دمیاطی

ازان بهم طرّة عارض ^{مستعمرو} القيام عنه ذكر ولادت سيد
 المرسلين صلى الله عليه وسلم في قراءة المولد الشريف تعظيماً له
 صلى الله عليه وسلم امر لا شك في استحسانه وطلبه واستحسانه
 ندبه ويحصل لفاعله من الثواب الحظ الاوفى والخير الاكبر
 لانه تعظيم ابي تعظيم للنبي الكريم ذي الخلق العظيم
 الذي اخرجنا الله به من ظلمات الكفر الى نور الايمان وخلصنا
 به من نار الجهل الى جنة المعارف لا يقار تعظيمه صلى الله
 عليه وسلم فيه مستأثر الى ضاء رب العالمين واطهار لاقوي شرايع
 الدين ومن يعظم شعائر الله فانها من تقوى القلوب ومن يعظم
 حرمت الله فهو خير له عند ربه ^{من قوله تعالى في محكم آياته} وذكر القاضي عياض في الشفاء
 والعلامة القسطلاني في المواهب حلامات كثيرة لمحبة النبي صلى
 الله عليه وسلم فراعظمها الاقتداء به الرضاء بما شرعه وكثرة ذكره
 وتعظيمه عند ذكره واطهار الخشوع والخضوع والاكتسار مع سماع
 اسمه فك كل من اشئاً خضع له كما كان كثير من
 الصبي بعد اذا ذكره خشعوا واقتضرت جلوسهم وكنوا

من حب شيئا ان ذكره
 والدمع ارجح في قلبه
 للذكر من ١٣

لما في ذلك من كمال التعظيم له صلى الله عليه وسلم لا يقال
 القيام عند ذكر ولادته بدعة لاننا نقول ليس كل بدعة
 مذمومة كما اجاب ذلك الامام المحقق الولي ابو ذر العرقي
 حين سئل عن فعل المولد المستحب او مكروه وهل ورد فيه شيء
 او هل فعله من يقتد به فاجاب بقول الوليمة واطعام الطعام
 مستحب كل وقت فكيف اذا انضم الى ذلك السر ينظروا
 نور النبوة في هذا الشهر الشريف ولا تعلم ذلك عن السلف
 ولا يلزم من كونه مكروها فكم من بدعة مستحبة بل واجبة
 اذا لم ينضم لذلك مفسدة والله الموفق انتهى نقله عنه
 العلامة ابن حجر في مولد الكبير فيقال نظير ذلك في القيام
 عند ذكر ولادته صلى الله عليه وسلم وايضا قد اجتمعت
 الامة المحمدية من اهل السنة والجماعة على استحسان
 القيام المذكور وقد قال صلى الله عليه وسلم لا يجتمع
 امتي على ضلالة قال العلامة المدائني جرت العادة
 بقيام الناس اذا انتهى المدايح الى ذكر مولده وهي بدعة

مستحبة لما فيه من اظهار الفرح والسرور والتعظيم وفي هذا
 القدر كفاية لمن وفقه الله وهداه واصله على السيدنا
 محمد وعلى آله واصحابه وسلم تسليما كثيرا قال بقره و امر
 بوقته الفقير الى احسان ربه في الدنيا والاخرة عثمان
 حسن الدمي اطي الشافعي خادم طلبة للعلم بالمسجد الحرام
 وبالجامع الازهر سابقا غفر الله له جميع ذنوبه وسائر الذنوب
 جميع عيوبه واجبا به لجميع الحمد لله رب العالمين انتهى
 خلاصة كلام درين مقام غيبيت كه چون از شرح سيرت طيبي و سيرت
 كالنور على شامق الطور تابان و در خستانت كه تعظيم بالقب نام نزد
 ذكر نام ان سرور انام عليه الصلوة والسلام ما نزلت ان شيخ الاسلام
 امام حافظ تقي الدين سبكي عليه الرحمة فرموده و جمله مشايخ و قضات و اعيان
 ان وقت من ابعث شيخ ممدوح درين قيام نموده و نيز امام برزنجي
 عقد جواهر استخسان قيام نزد ذكر مولد شريف از ائمه و روايه و رويه
 نقل ساخته بقول استخسان اين فعل حسن پرواخته و اعظم علمي
 هلكه مظهره بمولانا عبد الله بن محمد مفتي حنفى و مولانا حسن بن ابراهيم مفتي

خلاصه از اقوال
 علماء و مسلكه قيامت

مكتوب

مالکی و مولانا محمد عمر بن ابی بکر منقحی شافعی و مولانا محمد بن یحیی مفتی
 حنبلی و مولانا عبدالعزیز سراج خنقی و مولانا عثمان حسن میاظمی شافعی
 که از باب حل عقد دین اسلام عبارت ازین علمای عظامت بعد
 نقل و حکایت آخسان این قیام از علمای کرام متفق اللفظ و المعنی است
 بقول قول آخسان کشاده هر یکی ازینها بوضعی که جو است و او تحقیق و او
 و مولانا عثمان حسن میاظمی از همه در اثبات این عومی قدم فراتر
 نهاده پس بلا شبهه ثابت و متحقق شد که قیام وقت ذکر و ولادت آنحضرت
 صلی الله علیه و سلم خیا پنجه متعارف درین یار و امصار و دیگر
 بلاد اسلام از عرب و عجم است متوارث از اسلاف کرام و علمای
 فخام است و هر امری که متوارث از اسلاف کرام و علمای فخام است
 واجب الاتباع باشد اما عصری پس نظر بشود باید مذکور که آنفان مذکور
 شد از بدیهیات اولیه و اما کبرئین وجود اثر عبد بن مسعود که
 مَا رَأَى الْمَسْلُومَ حَسَنًا عَمَّوْ حَسَنًا لَللَّهِ حَسَنًا مِنْ أَنْ تَصْرَحَ بِمُخَارَ
 وَغَيْرَ ذَلِكَ رُكِبَ فَقَدْ تَرَازِ اجْلِي بِدِيَهَاتِ هِتْ دَرِ مَخَارِ نَهْجِ
 كَلْبِيرِ اِيَامِ تَشْرِيقِ مَيْنُو سِيدِ اَلْاَبَاسِ بِعَقْبِ لَعِينِ اَلْاَزْمَلِ سَلْمِيْنِ

قیام
 با
 عجم
 و
 عرب

توارثوه فوجب اتباعهم وعليه البلغون بانتهى ووططاي
 يكتوون له ولا بأس قد استعمل الاباحة وهو المراد هنا الا ان قوله
 بعد فوجب يفيد الندب قوله لان المسلمين توارثوه اى لم
 يسكن في عصر الصوابه والا كانت سنة لاهم لا يستدعون
 من انفسهم شيئا قوله فوجب للظاهر ان المراد بالوجوب الشبوح
 لا الوجوب المصطلح عليه وفي البحر عن المجتبي والبلغون
 يكثرون عقبي صلوا العيد لانهما في نكاحه شينيت
 الجمعه اه وهو يفيد الوجوب المصطلح عليه انتهى پوشيده مان
 انه اضطر ابيكه در كلام ططاي وى نى ان معنى لا باس ان اباحت ندب ويز
 وربان معنى وجوب از ثبوت و معنى مصطلح متطرق است ظاهره و
 باهر و همچنان صحيح وجوب معنى مصطلح بر معنى ثبوت از تعليلي كه در بحر
 از محتمل است واضح ولاح و بعد اللينا والى از ين عبارت و مختار
 ططاي وى كه برى قياس نك كوز فايزه ثبوت است زيرا كه هر تقدير ثابت
 كه آنچه متوارث از مسلمين است و حسب الاتباع است و هر كسى كه طبع
 سليم و ذهن مستقيم يدار و ميدهد انكه اين مقدمه يعنى توارث

مسلمین موجب اتباع است متبینه بر همان اثر عبد الله بن مسعود
 که آنچه مسلمانان از اینک اند نزد خدا نیک است و چون این موقوف
 صحابی موافق تصریح از باب تیسر حکم مرفوع دارد و لهذا بعضی از علما
 اطلاق حدیث برین اثر نموده اند لاجمله مقدمه مذکوره که مستند
 مستند حدیث خواهد گشت و بهر حال درین شک نیست که این قیام که
 در نهت اختراع و ایجاد زمان حال نیست بلکه از سالف زمان چنانچه
 درست علی و سیرت شامی غیر آن نقل حکایت این فعل از سلفین
 موجود است معمول علما و مشایخ کرام و معتاد و متوارث از ائمه عظام
 بوده است و بنا علیه امام بزرگنجی در رساله عقد جواب هر وقت
 حرم محترم در قفا و امی خود نشان آستان این قیام را از علمای سابق
 حکایت و روایت نموده اند پس تفوه باینکه در سالف زمان چنانچه
 از علمای کبار ذکر این قیام ساخته و به بیان آستانش شرح داده است
 و برخاست فقط از محترعات مولد خوانان حالی است قابل اصفا و لا
 اعتناء نیست معذرا قیامی که داعی بران تعظیم و رنجبران و سید
 انس و جان صلی الله علیه و سلم است از تعبیر نشیبت برخاست

کردن بیایکانه قدم بودی اسارت افشردنت و چون پیشانی
 این قیام فقط تعظیم و تکریم آنحضرت علیه الصلوٰة والسلام است پس اگر
 کسی از حضار مجلس منصف مولد شیخ تخلص ازین قیام سازد و با اتباع غیر
 مجلس قیام نبرد از اول البتہ مورد ملامت و بدف سهام نشسته و عتاب
 هر خاص و عام باشد که تخلص و انحراف بلا ارتیاب بظاهر شرع که نام
 با مثال آنیم دلیل عراض و انغاض از تعظیم و تکریم آنحضرت صلی الله علیه و آله
 و با وجود این مخطور شرعی چنین تخلص نهانی اداب صحبت و حسن
 که قطع نظر از امر مذکور مستحسن موقت با قوم در امر مباح هم از مستحسنات
 عادی و عرفیست و مخالفت در آن بیجا و مذموم که مستلزم نفرت
 و وحشت جماعت است و مؤذنبست آنچه از تکریم بدایت قوم مولانا
 امام غزالی علیه الرحمہ در اخبار العلوم تراویده آداب الانس و
 موافقة القوم فی القياد اذا قام واحد منهم فی وجد صدق
 من یریباء و تکلف او قام باختيار من غیر انوار وجد و قاف
 لایزاله فلا یرد من الموافقة فذلک مراد ادب الصبیحة و کذلک
 ان جرت عادة طائفة بتخية العامة علی موافقة صاحب الحدیث

حکم تخلص
 ازین قیام

خصوصاً که درین
 تخلص مذکور
 بکند و بیشتر
 از سلف و
 مبین و فاضل
 قرار دین

﴿۷﴾

اذا سقطت عامته او خلع الثياب في اسقط ثوبه ^{عنه}
 بالتحريق فالمواقفة في هذا الامور من حسن الصحبة و
 العشرة اذ المخالفة موحشة وكل قوم رسرو ولا بد من
 موافقة الناس باخلاصهم كما ورد في الخبر لا سيما اذا كان
 اخلاقا فيها حسن العشرة والمخالطة وتطيب القلب بالمساعلة
 وقول لقائل ان ذلك بدعة لم تكن في عهد الصحابة فليس
 كل ما يحكم بالاباحة منقولة عن الصحابة وانما الحد
 بدعة تراغم سنة ما ثورا ولم ينقل النهي عن شي من ههنا ^{عنه}
 فالقيام عند الدخول للداخل لم يكن من عادات العرب بل
 كان الصحابة لا يقومون برسول الله صلى الله عليه وسلم
 في بعض الاحوال كما رواه انس رضي الله عنه ولكن اذا
 لم ينبت فيه نهى عام فلا ترمى به باسما في الالات ^{لم يكن من ههنا احب الحديث}
 جرت به العادة فيها باكر الدخول بالقيام فالقيام
 منه الاجتهاد والاكرام وتطيب القلب به كذلك سائر
 انواع المساعلة اذا قصد بها طيبة القلب واصطلم ^{عليها}

جماعة فلا بأس بمساعده قهرا لا في ما ورد فيه فهي لا يقبل
 التاويل انتهى ومطابق اين در كميك سعادت نيز مذکور است
 پس يكسكه خريم نيا و گوش نشنوا دار و چون سسين صبح و خشد كه كلام اين امام
 متكلمين معده متصرفين ناطق است كه موافقت با فعل جاد و امور مبارجه
 از اواب صحبت و حسن است از ان جمله است موافقت قيام بر امتت
 صاحب حال و موافقت قيام بر تعظيم اجل مجلس بلاويكه نيا بر اكرام
 و احترام عادت و همچنان موافقت سائر انواع مساعدت كه بر اطلب
 قلوب مصطلح جماعت باكي نذر و شطريكه آن فعل جماعت موثر نهى قابل
 تاويل نيست باشد و كلام بانيكه اين مبعث است زيرا كه در عهد صحابه نبوده قوت
 بانيكه بسيا از امور مبارجه كه منقول از صحابه نيست بعت موم است
 كه مراحم سنت باثوره با پس تر و اين امام متكلمين هم بدعت منقسم بيمينه و حسن است
 و بدعت موم است كه مراحم قواعد سر باشد و هر گاه تخلف رقيه همانند
 خلاف اواب صحبت و حسن عشرت موجب حشيت و نفرت جماعت است
 پس اين تخلف و انحراف از موافقت با جماعت هرگز و هي از جواز ندارد
 كه با وجود مخالفت با فعل جماعت مستلزم انحراف از تعظيم كسى است كه

معظم و مکرم نزد خدا و جمله انبیاء و سائر بر ایاست و دیگر سخن که شتر
 از سیر سامانیان باید نیست که بعضی از مستحقین قلاوه او از حید معتقاً
 مذمت آورده گویند که اکابر علمای حرمین و در ایات عات گشته اند
 پس قول فعل ایشان باقیام سگام لاوت سر انام علیه الصلوة
 و اسلام بدون حجت شے قابل تاسی اقتدایت بحواب این کسان
 غیر تلاوت کردیه کبریت کلمة تخرجه من افواههم ان
 یقولون الا کذا یا و یارجہ باید گفت کاش حرمین زمین که نسبت
 حد و شرعیه در آنجا یاست یخپین و پیدند البته سبزی گفتار خود میر
 درین بلاد هندوستان که آفتاب شمع نائل مافول است باقی است
 حد و شرعیه بالمره مسدود کسی هر چه خواهد بگوید سبحان الله مقام عمر
 که بغوامی مازاه المسلمون کتحسننا فهو عند الله حسن و توارث
 مسلمین موجب اتباع و حجت شے باشد توارث علمای سلطه مبیط و
 و مورد جنود ملائکه مقدسه لائق تاسی اقتدای حجت شے نبی فاعبدال
 یا اولی الالباب ان هذا الشیء عجاب معجزه و کتب معتده که
 خود محسوس است که در امور غیر ممنوعه و اج هر شهر معتبر است بلکه عمل

قوله سید بن طاووس
 سخن از انبیا بود و حکیم بود و در کتب
 ناشایسته خود نشان از مبیط ظاهر
 مهاجر مسلمین و در مبط و در سلف
 الی بند رسیدند فاعتدوا ایالات
 مع قوله و ارجح شهر مختلف
 اسکنه با مختلف الحرف و لغا
 تناول الثمار الساقطه و مال
 فیه من الاموال الربویة یكون
 مکمل او مورد تبارک و تعالی
 المدبر الموقوف علی در الحفظ
 مثلا و لا یعرف بالارید لیل
 قال بن حبان
 قال بعض
 بل من اقصی
 ابعرف انما
 باعتبار و کما
 بعض

۴ لکون بعض ایضاً علی بن سنان

نوشته و هم اندک بلخ فانهم اختاروا قول اهل المدينة
 انتهى و اگر شواهد عمل بقول اول اینست که مقتضای رومی شوند چنانچه
 جداگانه باید بر این باطن با انصاف همین قدر کافیست و طرفه نسبت که در
 فتاوی این باب بجهت تیر و فتوا مولانا عبدالمجید سراج حنفی مولانا
 عثمان حسن میباشند در استحسان قیام نقل و حکایت از استحسان
 علما سابقین است حکم با جهاد و علما حرمین چنانچه عبارت هذا اما
 استحسنه العلماء و فتوای هر یکی از علما مرقومست پس این قیام
 از مبتدعات علما حرمین نمی تواند شد و طرفه تر اینکه بدعتی بود
 مقصور و محصور در علما حال نیست بلکه سلف صحابین حرمین نیز
 نیز این مستحذان از باب عبت میدادند چنانچه استناد بر سائل بعضی
 افاضل که ملا علی قاری هم یکی از جمله است بین عمومی است چون
 تتبع و تصحیح رسائل علما ممدوح و غیر آن کرده شایسته از صحبت این استناد
 و استشهاد بنور و نظر نینفنا و پس این بی بلام نیست مع هذا بر تقدیر
 شرک و تسلیم گوئیم که اگر مراد از بدعات حرمین بدعات حرمین است که امیه
 عظام و علما کرام از اهل تقی قبول نموده اند پس منطبق صدق و تقی

من سن سنة حسنة فله اجرها واجر من عمل بها
 ايجاد واحداث چنين بيات موجب اجر و ثواب و اگر معاذ الله
 مراد از ان عادت سيئه است پس بر تقدیر مضمون اين مصراع
 چو کفر از کعبه بر خیزد کجا ماند مسلمانان از اهل سنت و جماعت
 بلکه از دين اسلام ناوشنگ و تمام عالم باقی نخواهد بود که فساد و صل
 متعدی بسنا و فرع است پس تقدیر یک سلف صالحین حرمین جانشان
 جنابهم مصداق کل بدعة ضلالة و کل ضلالة في النان
 باشند و دیگری از اهل حنبت با و حال آنکه احادیث صحیح که در کتاب
 حرمین از دست ناظرین کتب حدیث مخفی و محجب بنادین مقام بنابر
 اختصار با یاد حدیثی از مشکوٰۃ که در باب الاعتصام بالکتاب و سنة
 ذیل فصل ثانی مذکور است انکفا میرود و عن عمر بن عوف رضی الله
 عنه قال قال رسول الله صلی الله علیه و سلم ان الدین
 لیکارز الی الحجار کما تارز الحیة الی حجرها ولیعقلن الدین
 من الحجار معقل الی ریه من اس الجبل ان الدین هذا
 عزیزاً وسیعود کما بد افظوی للغریا و هم الذین یصلحون

احادیث
 صحیح در مناقب حرمین
 حرمین و ارضین

ما افسد الناس من بعدك من سنتي رواه الترمذي يعني
 بدستیکه دین بر آئینه گرد می آید و می خیزد و باز میگرد و بسوی حجاز
 یعنی مکه و مدینه چنانکه باز میگرد و در بار بسو سوخ خود بر آئینه
 حج می آید و دین از حجاز و میگرد و آنرا بلجا و معا و مانند پناه جستن بر کوی
 از سر کوه بر آمدن او از ابد استیکه دین پیدا شده است غیب
 تنها وز و دست که باز کرد و چنانکه بود پس خوشی خرمی با و مرغیان
 را و مرغیان فی انکه نیکو میسازند چیزی که بد ساخته اند مردم بعد
 من از سنت من ازین حدیث و حدیث دیگر که مقدم برین آخر فصل اول
 مرویست در آن کجا حجاز لفظ مدینه و اقصی ثابت است که مکه و مدینه
 مرجع و بلجا و ما من دین ایمان و فساد و بیکه بعد از وفات سر کائنات
 علیه الصلوات و التحیات و سنت متطرق شد صلاح آن و ابره
 بذیل همان جریمین یعنی سنت پس کسانیکه از اول تا آخر مرجع
 ما من دین ایمان و ارفع فساد بدعت از ساحت سنت شدند
 آنها را از اهل بدعت سینه شمرده میباشند با خانه سلام بر آن
 کردن شجره دین ایمان از بیخ بر کوه است قصه کوتاه عتقا ویم

درین مقام نیست که قیام مذکور اگر چه مانند عمل مولد در قرون ثلثه یا
 نشد لیکن چون متضمن تعظیم و تکریم سرور انبیا علیہ الصلوٰۃ و الثنا و مآثر
 از مسلمین و سلف جبارست عمل بان البته موجب اجر و ثواب اعراض
 اغراض از آن مقررست و موجب و عذاب است و استحسان و تحباب علما
 با همین عمل مولد و قیام مخصوص نیست بسیار استحسان متاخرین
 که در قرون ثلثه اثر می از آن پیدا است و علماً آنرا قبول پیش آمدن
 مستحب و محسن شمرده اند از آن جمله است ^{تلفظ} نیست نماز قاضی خان
 اما اصلها از یقصد بقلبه فاقصه بقلبه و ذکر بلسان
 کان فضل و عند الشافعی حمه الله لا بد من الذکر
 باللسان انتهى عالمگیری و لا عبرة للذکر باللسان
 فافعله لیجمع عینة قلبه فهو حسن کذا فی الکافی و من
 عجز عن احضار القلب بکفیه اللسان کذا فی الراهدی
 انتهى هدایه و النیة هی الارادة و الشرطان یعلم
 بقلبه امی صلوة یصلی اما الذکر باللسان فلا معتبر
 به و یحسر ذلك لاجتماع غریمته انتهى شرح وقایه

بیدار نیستی که در قرون
 سلسله قیام است
 و تلفظ و نیست نماز

ويصل قصد قلبه صلوته بتحريرها ش هذا تفسير
النية والقصد مع لفظه فضل انتهى جامع لرموز
ومع اللفظ الدال على القصد فضل للفظ وحدة
لا يعتبر لكن في الجمع انية القلب ليس بشرط كافي
المخانة والمختار استجاب التكلم كافي المنية انتهى شرح
مختصر فإيه ملا علي قار ومع اللفظ أي القصد مع
بما يدل عليه فضل منه بلا تلفظ لأن السائر جاز
الجنان هذا بدعة حسنة استحسنته المشايخ للتقوية
اولدفع الوسوسة انتهى در مختار والتلفظ عند الارادة
بها يستحب هو المختار ويكون بلفظ الماضي لو فارسيًا
لانه اعلم في الاشارات ويصح بحال قهنا وقيل
سنة رتبة يعني احبه السلف وسنة علماء اولم
عن المصطفى ولا الصحابة ولا التابعين بل قيل بدعة
انتهى طحاوي قولك احبه الخ اشار بذلك الى
انه لا خلاف في الحقيقة لانه لم يرو عن النبي صلى
الله

علیه وسلم ولا اصحابه ولا الامة الاربعة التلطف
 وانما هودبده وكنها حسنة على المعتدل لاسيعة
 فيحتاج حينئذ الى تاويل المستحب والسنة ^{لتصنف} وبيع
 هناليس على ما ينبغي قال في البحر وانما يستحسن لاجتماع
 الغزمية لا يستحسن لغيرة قوله بل قيل بدعة قائله
 ابن الهمام وكنها حسنة لما ذكرنا انتهى ايسر بناظر
 طاهره قاضي خان كرساني ربا قصد قلب گفته تر و شافعي
 صورت كرساني نوشته و در عالمكيري بعد بيان اجماع
 غزيت قلبي با ذكر زبان بسند كافي و ذكر زبان بر تقدير عجز قصد قلبه
 بسند زاهد كافي نوشته و در پد ايه استحسان اجماع غزيت يا كبر
 زبان نوشته و در شرح و قايه قصد قلب باللفظ افضل گفته و
 و جامع الرمز بعد ذكر فضيلت لفظ وال بر قصد ارجح بسند خزانه
 عدم شرط ايت قلب نقل كرد پتر از ان بسند منيه استحباب
 تكلم مختار گفته و ملا علي قاري در شرح مختصر و قايه در ^{تعليل فضيلت} قصد
 باللفظ نوشته كه لسان جنان بن است بعد از ان گفته كه اين بلفظ

كثير الحصول المستحب بما فقه
 رسول الله صلى الله عليه وسلم
 اجباناً و تركه في غالب الاوقات

بدعت حسنه است که آنرا مشایخ برمی یابند و وقوع و سوسه مستحسن
 دانسته اند و در متن در مختار بلفظ نزد اراده نیست مستحب شمرده و شارح
 آنرا مختار گفته بعد از آن متن این را بعنوان قبل سنت قرار داده و شارح
 آنرا تاویل باستحباب سنت علما نموده و توجیه آن نموده که این تلفظ
 منقول از آن حضرت صلی الله علیه و سلم و صحابه تابعین نیست بلکه
 بعضی از بدعت گفته اند و طحاوی گفته که این تلفظ چون مروی
 از نبی صلی الله علیه و سلم و صحابه ائمه اربعه نیست البته بدعت است
 لکن بدعت حسنه از مختار معتدنه بدعت سیه و این هم زیاد
 گفته لکن و از آن بدعت حسنه است تلخیص اقوال علما که اگر تب
 معتمده فقیه منقول شد و اگر مستقصا اقوال دیگر فقها درین باب
 بعمل آید بر آن ساله جداگانه باید با جمله با وجودیکه این تلفظ از حضرت
 علیه الصلوٰة والسلام صحابه کرام ائمه اربعه ثور و منقول نیست علما
 آنرا بدعت حسنه شمرده تلقی بقبول و عمل نموده اند و یکم آنرا بدعت
 گفته مراد از آن بدعت حسنه است سیه چنانچه ملا علی قاری و طحاوی
 تصریح بآن نموده پس از اینجا اقراح تقسیم بدعت حسنه سیه نظر است

و نیز بدعت مطلق را علما محمول بر بدعت حسنه کرده اند و از آنجا که بدعت
 حسنه از روی تحقیق در حکم سنت بلکه منکرین تقسیم بدعت بحسب سبب
 آنرا داخل سنت کرده اند پس بجز تقدیر قول طحاوی که صنیع
 المصنف هنالیس علی ماینبغی لیس علی ماینبغ
 و قسست که اطلاق سنت بر بدعت حسنه مبالا اندازد و باین معناست
 توافق در قولین و رفع تضاد از بین حاصل شد و از عجائب سفواتی
 که یاد از زعفران اکثر میرید نیست که بعضی از مدعیان علم و دانش
 با وجود اعتراف باینکه علماء در تلفظ و نیت نامستور نوشته اند که
 که چون این تلفظ ماثور از قرون ثلثه نیست بدعت است و این بدعت
 چه جارفع سنت رفع فرض می یابد چه این تلفظ صورت عقلمت
 غنیمت قلبی که فرض است ابد شد پس تجویز این تلفظ ترک نیت
 که فرض است لازم آید سبحان الله این شش همی این بزرگان تماشای
 کرده است که اینقدر زدنستند که مواطات ذکر لسانی با غنیمت
 قلبی جو تقویت است و از آنجا که لسان جان بن است همین اجتماع
 داعی بر استحسان تلفظ گردید و لهذا قول کسانیکه قضا بر لسان

بدون غمیت قلبی کنند معتقدند شسته اند پس مَد و مقوی را
 مورت غفلت گفتن کار همین خوش همان است معینا اگر ذکر لسان
 موجب غفلت از حضور قلبی باشد لازم آید که نماز احدی از عوام
 و خواص متصف بصف کمال وانگردد و که برین یادکر لسان
 در ارکان نماز البته مورت غفلت مزاحم حضور قلبی آید شد و
 حال آنکه مؤید بود ^{کامله} الاصلوة الا بحضور القلب با ثور
 شارع در بیان معنی احسان که عبارت از خلاص عمل است
 همین حضور قلبی است که تعبیر از آن بویست عیاء واقع شد چنانچه
 در مشکوٰۃ و کتاب لایمان ذیل فضل اول حدیث جبرئیل مرتب
 قال فاخبرني عن احسان قال ان تعبد الله كأنك
 تراه فان لم تكن تراه فانه يراك و نماز که افضل عبادت
 صرف احسان ان از ضرورات عبادت است و چون مطلق ذکر لسانی
 مزاحم حضور قلبی باشد و اگر چه در صلوٰۃ هر چه زیاد تر موجب غفلت
 از حضور قلبی آید گشت و هر گاه حال نماز که فاضلترین عبادت
 چنین باشد دیگر جهایات شرعییه و ذکر هر کلمه طیبیه که با ثور

اح
 اختصار علم عن النخطا اختلاف
 رضی عنه و الشیخان عن ابی هر چه
 من قوله ذکر جمیع النعم فی القفا و
 انخیزه جاری است حدیث ما قضی
 طلب اجرة بخود ان ذکر فی ملا
 ذکرته فی ملا خیر منتم طلب
 و جارت احادیث مقتضی طلب
 الاستدراج الجمع بینهما بان ذکر
 ما اختلاف الشیخین و الاجود ال
 یعارض ذلك الحدیث جبرئیل
 لانه حیث خیف الی ایا و تاوی
 المسلمین او التیام فان خلا ما ذکره
 بعض اهل العلم الظاهر و
 عملاً و تعدی بانه الی السیاق
 و جمع کلمه الی التیام
 و التیام من الی

۱۲
 الی آخر ما قال
 مصداق و قاری
 هر چه علم علی نام او
 و غیر ما الا ان لکن
 ذکر الجماعه فی السیاق
 و غفلت علی سبب
 التیام جمع الی التیام
 الخیار من الی التیام
 النشاط من الی

از احادیث صحیحست و از ایشان کرام سبب تحقیق قلب و
 موجب حضور قلبی قرار داده اند چه باید گفت و از آن جمله است ثوب
 قاضی خان و لا باس بالتثویب فی سائر الصلوات
 الخمس فی زماننا و تثویب کل بلدة ما تعارفه أهل
 تلك البلدة و يجوز تخصیص كل من كان مشغولا بمصالح
 المسلمين بزيادة الاعلام انتهى هدايه و المتأخر
 استحسنوا فی الصلوات كلها لظهور التوفيق فی الامور
 الدينية انتهى شرح وقایه مرویست بحسن المتأخر
 تثویب الصلوات كلها شیء للتثویب هو الاعلام بعد
 الاعلام انتهى عالمکیری و التثویب حسن عند المتأخرین
 فی کل صلوة الا فی المغرب هكذا فی شرح النقایة للشیخ
 ابی المکارم وهو رجوع الموزن الی الاعلام بالصلوة
 بین الاذان و الاقامة و تثویب كل بلدة علی ما
 تعارفوه اما بالتخصیص او بالصلوة الصلوة و قامت
 لانه للمبالغة فی الاعلام و انما يحصل ذلك

فیه تحقیق قلب و
 موجب حضور قلبی

بما تعارفوه كذا في الكافي انتهى جامع الرموز والثوب
في اللغة تكرير الدعاء في الشرعية ما تعارفه كل
بلدة بين الأذنين ^{والاقامة} في المحيط انه في مانه صلى الله
عليه وسلم الصلوة خير من النور مرتين في اذان الفجر او
بعده ثم احدث التابعون اهل الكوفة بدأ كحليلين
مرتين عنه انه حسن عنه انه يمكث بعد اذان قدر
ما يقرا عشرين ^{مرة} ثم يثوب ثم يصلي ركعتين للفجر ثم
قليلاً ثم يقيم وعن ابي يوسف انه يمكث ساعة و
في الجامع الصغير انه يكره في سائر الصلوات عن ابي
لاباس بن يئنه كل من اشتغل بمصالح المسلمين كما
والقاضي بنوع اعلام ثم مشائخنا اليوم يقولون انه
حسن في كل صلوة من نحو الصلوة الصلوة او قامت
قامت كما في سمرقند وهو اختيار السرخسي ^{القضاة} صدق
كما في الرازي در مختار ويثوب بين الاذان والاقا
في الكل لكل بما تعارفوه ويجلس بينهما بقدر ما يحضر

انما يكون بعد الفراغ قيل بكرة التثويب في غير الفجر لما روي عن بلال
 رضي الله عنه قال امر رسول الله صلى الله عليه وسلم بان
 اثوب في الفجر ونهاني عن تثويب العشاء ولان الفجر وقت نوم
 وغفلة فاخص بزيادة الاعلام اعانة للناس عادة
 على استدراك فضيلة الجماعة ولا كذلك غيرها من
 الصلوات في ما تاكل باس بالتثويب في سائر الصلوات
 لتغير احوال الناس وتثويب كل بلدة ما تعارفه اهل
 تلك البلدة في بعضها الصلوة الصلوة وفي بعضها
 قامت قال ابو يونس لا باس بان تقول المؤمن لسلام عليكم
 ايها الامير ورحمة الله وبركاته حي على الصلوة حي على
 الفلاح يرحمك الله وبركاته فاحسن زيادة الاعلام في
 حقهم لا كذلك امر زماننا قيل هكذا كل من كاشف
 بمصلحة المسلمين لقاضي المفاتيح جاز تخصيصه بالاعلام
 انتهى السانك حطى از علم حديث وقفه مبدارند ميدانند که اصل
 تثويب ثابت از زمان آنحضرت عليه الصلوة والسلام است چنانچه

توثیباً و سائر نمازها مستحسن و اینستند باین تقریب توثیب و حسنات
 متأخرین محسوب و دید پس حدیث بدالی که در آن منع از توثیب عشا
 مرویست و نیز اثر حضرت علی مرتضی رضی الله عنه که مؤمن از توثیب
 عشا منع و در خبر مؤذنه فراموش استحسان متأخرین منتهی اند شد که معنی این
 توسیع همان نظر وقت اثر شارع است برمی زاله عقلمت مؤذنه توثیب
 فرمود و هرگاه مناط توثیب پیش نظر شارع بود عشا و غیر آن متحقق
 گشت و در آن حکم بر آن از استحسانات عقلی و بیشتر و از جمله است
 عامه بستن بر ابی سیت قاضیخان اکثر ما یکفن فیه الرجل
 ثلاثة اثواب لیس فیها عامه عندنا و استحسنها المتأخرون
 وهو مروی عن ابن عمر رضی الله عنهما و به اخذ مالک
 رضی الله عنه انتهى عالمگیری و لیس فی الکفن عامه فی ظاهرها
 الروایة و فی الفتاوی استحسنها المتأخرون بلین کا عالم
 و یجعل ذنبه علی وجهه بخلاف حال الحیوة کذا فی البحر
 البیة و قایه و سنة الکفن از ارو قهیص و لغافه و استحسن
 المتأخر و از العامة انتهى جامع الرموز و استحسنه علی الصمد العامة

عامه بستن بر ابی سیت

المتأخرين للعلماء والاشراف ولا بأس بالزيادة على الثلاثة
 انتهى طحاوي فوقاً ويكره العامة اي على راسه ^{خل}
 اللقافة وهي محل الخلاف واما ما يفعل على الخشبة
 من العامة والزينة ببعض حلي فهو من المكروه بلا
 خلاف لما تقدم انه يكره فيه كل ما كان للزينة ^{قوله}
 استحسها المتأخرون للعلماء الخ ويجعل الذنب على
 وجهه كما فعل ابن عمر رضي الله عنهما وقيل تدار
 يمينا ويلف فيه على كورة من جهة يمينه كما في
 القوسنا واختر بالعلماء عن الاوساط فلا يعمون كما
 في النهر عن السراج ^{قوله} والاشراف زاد في الطهيرية العلو
 اي اولاد علي رضي الله عنه ^{قوله} ولا بأس بالزيادة
 هذا هو المذكور في غاية البيان كما في النهر ثم قال
 فالأقتصار على الثلث لتفي كون الأقل مسنونا وصح
 في المجتبى بکراهة الزيادة فان قلت الكراهة في عبار
 على التزنيه كان المال واحد انتهى ارشاد الطالبين

قال في كفاية
 ان ابن عمر
 واذا في حلي
 فبعض علمائه
 لطائف اثار العامة
 التي تحت حنكرواه
 سعيد بن منصور
 كذا عن الجلية
 وقال في وضوء
 الزبد متى اذا اذوا
 بان كلفين في اربعة
 او خمسة جوارح
 با اذا اذوا
 كلفين في ثوبين
 فانه كلفين
 ثلاثة من
 الخمار

السنة ان يكفن الرجل في ثلثة اثواب زار وبتين ولفافة
لانه اكثر ما يلبسه عادة في حياته فكذا بعد حياته و
ان اقتصر على ثوبين جاز والثوبان زار ولفافة وهذا
كفن الكفاية لقول ابى بكر رضي الله عنه اغسلوا ثوبي
هدين وكفوني فيها ولانه اولى لباس لاجيا وكره
بعضهم تعمير الميت وقال بعض العلماء اذا كان عالما معروفا
من اشرف البنابيين ^{اولى المحظوظ} يعيرونه كان من الاوساط فلا
استحسن المتأخرين تعمير الميت مطلقا وهو الاولى
لحديث ابن عمر رضي الله عنهما انه كان يعمر الميت ويجعل
ذنب العمامة على لوجه بخلاف حالة الحيوة حيث
يرسل قبل الفقار المعني الزينة وقد انقطع ذلك لموت
انتهى كشف الخطا وبعض مشايخ نكروه واثمة اندوستان
زيرا كه مجموع اثواب كفن با و ستار حفت شورو سنت طاق سنت و
مستحسن اثمة نذرنا بعض متأخرين برا علما واهل سنت برا
ديكران مرويت از ابن عمر رضي الله عنهما كه عامه مي بست ميت يا

فانما للبهل والصديق
واحيى اخرج من الميت الى
الصديق يكذروا رواية الفقهاء
سما واه النسيب في الكافي
والفرغاني في البداية وكون
في شطر الحديث اخرجه
في الموطا فقال ابو بكر
قد واه الثوب اثواب عليه
قد صابره مستحق العرفان
فانكروه ثم القيسية
فانكروه مع القيسية

و وصیت کرده بود بومی همین وایت اخذ کرده اند بعضی مالکیه
 باید که گردانیده شود و بن عامه یعنی شمله را بر روی وصیت بر عکس
 حال حیات چنانچه از ابن عمر همین طریق است محضی نماند که در تقسیم وصیت چه
 اختلاف علماست و بعضی از آنکه در تفرقه اند لیکن معتقد و مختار نزد
 متأخرین سخنان است چون تثنیث اثواب کفن سنت بر انقیاد
 از آن است چنانچه تثنیث در کفن است که از حضرت ابو بکر رضی الله
 مرویست پس یاوت بر سه فرجام سنت تواند شد و تقسیم وصیت و وصیت
 بدان که از ابن عمر رضی الله عنهما ما تروست مؤیدین جیه است تفقه ابن عمر
 و اعرفیت سنت چنانکه است عارفین حال صحابه کرام پوشیده است
 پس اگر صافه عامه اثواب کفن فرجام سنت مؤیدین جیه در هرگز چنین فقیه
 جلیل القدر تقمیل آن وصیت بدان نیکو و چون انکار قول و فعل ابن عمر
 و تقسیم وصیت منقول از دیگر صحابه نیست پس این را موجب بدتخصیص
 این تقسیم است در قول عائشه رضی الله عنها و اثواب کفن آن حضرت
 صلا الله علیه وسلم که نفی قیص و عامه است این قول با صل و معتد
 بسبب نبودن بطا بر خود است چنانچه ملا علی قاری در شرح

و وصیت کرده بود بومی همین وایت اخذ کرده اند بعضی مالکیه
 باید که گردانیده شود و بن عامه یعنی شمله را بر روی وصیت بر عکس
 حال حیات چنانچه از ابن عمر همین طریق است محضی نماند که در تقسیم وصیت چه
 اختلاف علماست و بعضی از آنکه در تفرقه اند لیکن معتقد و مختار نزد
 متأخرین سخنان است چون تثنیث اثواب کفن سنت بر انقیاد
 از آن است چنانچه تثنیث در کفن است که از حضرت ابو بکر رضی الله
 مرویست پس یاوت بر سه فرجام سنت تواند شد و تقسیم وصیت و وصیت
 بدان که از ابن عمر رضی الله عنهما ما تروست مؤیدین جیه است تفقه ابن عمر
 و اعرفیت سنت چنانکه است عارفین حال صحابه کرام پوشیده است
 پس اگر صافه عامه اثواب کفن فرجام سنت مؤیدین جیه در هرگز چنین فقیه
 جلیل القدر تقمیل آن وصیت بدان نیکو و چون انکار قول و فعل ابن عمر
 و تقسیم وصیت منقول از دیگر صحابه نیست پس این را موجب بدتخصیص
 این تقسیم است در قول عائشه رضی الله عنها و اثواب کفن آن حضرت
 صلا الله علیه وسلم که نفی قیص و عامه است این قول با صل و معتد
 بسبب نبودن بطا بر خود است چنانچه ملا علی قاری در شرح

این بظرفی که در دست است چنانچه ملا علی قاری در شرح
 این بظرفی که در دست است چنانچه ملا علی قاری در شرح
 این بظرفی که در دست است چنانچه ملا علی قاری در شرح

التوارث كذا في التجنيس ^{انتقد} جامع الرموز ثم يستحسن الثناء
 على الخلفاء الراشدين كما في الراهدة ثم على سائر اصحابه
 اجمعين ثم يدعو لسلطان الزمان بالقول ^{الآن} وحسبنا في
 مدحه عما قالوا انه كفران وخسران كما في الترغيب وغيره ^{انتقد}
 در مختار ويندب كرا خلفاء الراشدين والعلماء ^{السلطان}
 وجوزة القهستيا ويكره تحريما وصفه بما ليس فيه ^{انتقد}
 ويريد فيها الدعاء للمؤمنين ^{المؤمنين} المومنات بدل الوعظ في الاول
 ولا يعط فيها وليس فيها ^{في الثانية ۱۲} قراءة آية كذا في البحر قوله والعين
 الحرة والعباس ^{انتقد} تبين ^{تبين} عالمكيري وجامع الرموز ودر مختار
 وعين ان الكتب معتدلة فقهية ثابتة ^{ثابت} ذكره ونا خلفاء راشدين وعين
 شيرازيين بله سائر صحابه اجمعين ^{جمعين} وعابرا مومنين مومنات ^{مومنات} وخطبة ثانيا
 از مستحسنات متأخرين است وبعض علماء عابرا ^{سلطان زمان} هم
 اضافة کرده و بعضی از ان منع نوشته بعد از ان که حضرت حسنین ^{رضی}
 الله عنهما و سیده زینب فاطمة زهرا رضی الله عنهما نیز اضافة شد چنانچه
 تا حال مستعار و معمول بلاد و مہارست و غالباً داعی برین

اضافة

اضافه ان بوده است تا تعريض بر صحابه كرام اهل بيت عظام
 تمام بشد و از آنجمله تسليم بعد از آن است در مختار فائده التسليم
 بعد از اذان حدث في ربيع الاخر سنة سبعائة واحدى
 وثمانين في عشائ ليلة الاثنين ثم يوم الجمعة بعد عشر سنين
 حدث في الكحل الا المغرب ثم فيها عشرين وهو بدعة حسنة
 انتهد طحاوي في قوله فائده الحرمي من حسن المحاضرة للسيوطي
 وفي القول البديع للشيخان ان ابتداء حدثه في مدة صلاح الدنيا
 بن المظفر بن ايوب وبامره فرقه له ثم فيها عشرين لم يكن في زمانه
 وليس هو في عبارة السيوطي المنقولة في النور ايضا انتهى باجملة
 تسليم بعد اذان كه حدث ان ربيع اخر سنة ستمائة ووايك در
 عشاء شب دوشنبه ستر روز جمعه ستر بعد ده سال تمام نماز با غير از مغرب
 بعد از ان نماز مغرب بارگرويده از مستحبات متاخرين بدعت حسنة است
 گوهرين بان متعارف و معمول بين روم و مصر نباشد و از آنجمله است
 تعاشير مصحف و كتابت اسامي سور و عدد آيات و نقط و كل و عين
 ركوعات و علامات و اوقاف و غير آن از متعلقات كتابت قرآن

فنا تسليم بعد اذان
 قول منبها ثمن اي
 في المغرب كما في شرح ابن ابي عمير
 لم يقد في النور ولم يره في غيره وكان
 ذلك كان موجودا في من التواريخ
 او امراد به بافضل عقب اذان المغرب
 ثم بعده بين الغائبين ليلة الجمعة
 والاشبهين و هو اسمي في يوم
 كالذي يفتل قبل اذان العشاء
 اجمعه ولم يره من ذكره ايضا
 من روى الخبر
 مصحف

و تائیهما جرد و لا فی الخط من التعشیر و المنقط ثمر فی زماننا
 لا بد لغالب الناس من الدلالة فی التعشیر بحفظ الآی و
 بالنقط بحفظ التصحیف و بالشکل بحفظ الاعراب فتکون
 بدعا مستحسنة و قد حکم عن ابن مسعود ^{رضی الله عنه} ما رآه المسلمون
 حسنا فهو عند الله حسن و یجوز تحلیه لما فیها من تعظیمه
 انتهى ارشاد الطالبین لا بأس بالوقف و المنقط و التعشیر
 فی المصحف انتهى از بیان قاضیخان و غیر آن از علماء عالیشان ظاهر
 میشود که با وجودیکه از سلف که است نقط و تعشیر مصحف منقول
 لیکن متناخرین مشایخ نظر بصلاح و منافع عامه حکم باستحسان چنین امور ^{متعلقه}
 کتابت قرآن نمودند و در عالمگیری آنچه از جوابه اخلاطی نقل کرد و از
 شواهد صا و قد برین عویت که کتابت اس سور و عدوایات اگر چه
 احداث است بدعت حسنة و برین قوف نیست که بسیا از شیخ
 محدثه بدعت حسنة است بسیا از چیزهاست که حکم آن باخلاف آن
 و مکان مختلف میشود پس بنا بر علیه اگر در آیات متقدمین مستحسانات متناخرین کرد
 مستبعد نتوان نکاست و ازینجا است که ملا علی قاری فرموده که تعشیر

و لفظ باعتبار اصل و ایت نکر و هست لیکن ازین با حور ابی اکثر
 مسلمانان دلالت تلاوت قرآن ضرورت است معنی و لفظ و شکل مصحف از
 بدعات حسنه باشد درین شک نیست که بدون این دلالات که احداث
 متأخرین است عرصه تلاوت قرآن قاریان خاصه درین جزئی و زبان خیلی
 تنگ میگشت پس این استخوانها درین کمال احسان عامه مسلمین است که
 با احداث امورند کوزه تلاوت قرآن قاریان البته سهل و آسان گردید
 زیرا که از تعشیر محافظت آیات از لفظ محافظت تصحیف و از شکل که
 عبارت از نسبت حاصل از ترتیب حروف با حرکات و سکونات است
 که آنرا صرفیان صیغه گویند محافظت اعراب ^{یعنی چیزی که بیان این سه بیت میکنند} ض و صوح رسین و نظر
 باین اند این احداث و نظایر آن از خمس و نصف و ربع و ثلث و مقرر
 و تعیین کلمات و علامات آیات و اوقاف و غیر آن از متعلقات تلاوت
 در کتابت مصحف از سخنان متاخرین است و قول ابن مسعود که
 حکم تجرید قرآن از غیر آن نمیکند هر گاه موافق تصریح ملا علی قاری متحمل دو
 معنی است پس باعتبار معنی اول معنی تجرید قرآن تلاوت از غیر
 آن اضافه تعشیر و لفظ و اعراب دیگر امور که موجب تسهیل و تسبیر

و قرائت است متناهی تجرید نیست و از اینجا متفرج میشود که مبتدا است
 بر اعتبار معنی اول و معنای که است احتمال معنی ثانی در قول ابن مسعود
 پس تقدیر میان قول متقدمین که قایل بکبر است شدند و قول متأخرین
 که قائل با تحسان امور معلومه هستند منافی باقی نماند که برای یکی ازین
 دو فرقه مجلی جدا گانه پیدا و هوید است مذهب اول و مابین مسعود
 یعنی صراحه المسلمون حسنا فهو عند الله حسن مؤید
 اراده معنی اول از قول اول ابن مسعود است و نیز مؤید این معنی است
 آنچه از مساعی جمیله حضرت عثمان در جمع مصاببتنا و رت مسار
 اجله صحابه که حضرت علی ابن ابیطالب حدیفه من ان از جمله آنها بودند
 بطور آمد چه از بدیهات اولیه است که در آن زمان خلافت قرآن اختلاط
 قرآن بتعاشیر و نقطه و شکل و کلمات غیر آن بود که تجرید آن منظور
 نظر خلافت اثر میگشت بلکه مقصود از آن تجرید قرآن از غیر آن تلاوت
 بوده که هر گاه بعضی از عبارات تفسیر معنی قرآن که هنگام تلاوت از زبان
 حضرت سالت صلی الله علیه و سلم شنیدند و داخل مصاحف نمودند
 بنزدی از او عیبه قنوت هم در قرآن نداشتند و قرائت شاذه تیر داخل

۱۱
 کما روی عن الحسن ان کان
 یقرأ وان منکما الی و ارد ما
 الورد و الورد الخ قال
 ابن اللبابی قول الورد و الورد
 تفهیم الحسن بمعنی الورد
 و غلط فی بعض الرواۃ ف
 بالقرآن ۱۲

۱۲
 عن ابی بن کعب انه یقینت
 الوردی اسفند و الخ
 انه کان یکتبها فی مصحفه
 کذا رو عن ابن عباس ۱۱

مصاحف ساختند این اختلاف قرآن بغیر آن البته منجر باسراف و تشویش
 تشاجر و تحالف و تلاوت قرأت گردید لهذا تخریج و اخذ مصاحف از همه
 بلاد و بلاد گشتن بکتاب مصحف مکتوب بدین ثابت که برابر این اختلافات
 بوده دفع مفسد لعل آمده همان مصحف موسوم و ملقب بمصحف امام است
 و بنویسد در مدینه منوره موجود پس ازین گیر و دار هم ثابت و متحقق شد که
 مراد از تخرید قرآن از غیر آن تخرید و تلاوت است چنانکه مدلول اخبار
 اول قول ابن مسعود است و اگر کسی گوید که چنانکه مصحف امام مجروح
 اختلاف عبارات تفاسیر بیان معانی قرآن ادعیه قنوت قرأت شاذ است
 همچنان مجروح در تعاشیر و نقطه و شکل غیر آن از رکوعات و دیگر اضافیات
 قاریانست پس مطابقت باین مصحف مقتضی آنست که مصاحف ازین قاریان
 متاخرین خالی باشد تا مخالفت با مصحف امام متطرق نگردد و گوئیم
 که انفا تخریر و تقریر بلا علی قاری غیر آن قرع صلاح معین کرده که
 این آفات متاخرین چند بدعات لیکن بدعات حسنه و بیبیش
 بنام تر تو ضیح گذشت چون دم محتاج بدالات و تلاوت گردیدند باین
 سبب متاخرین علما حسب مراتب ایضاح بر ادالات تلاوت احداث

بکار بردند چنانچه در عهد حجاج بن یوسف والی حجاز و عراق اءاب
 قرآن را یافته و همچنان بر استهیل قرأت در رکعات نماز و محفلت
 آیات حساب خمس آیه مثل عشر آیه مقرر شد بعد از آن قرآنی است
 از اجزای ثلثین که پاره از سی پاره بوده برت جزو مسا و قسمت کرد
 هر جزو را ازین اجزای ششگانه مقرر نمایند بعد از آن قاریان را در النهر
 و توران خراسان تجویز ایام بوجوه صغیر بخاری که از اکابر حنفیه بودند
 برای تهیل قرأت زمره است ختم در تراویح تقسیم پاره انسیا
 بشاتر ده حصه کرده هر حصه رکوع نام کردند بعد از آن امام مدوح تقیین
 رکوعات در ایام حرار فضیلت شنبه یا نصد و چهل قرار دادند تا
 ختم قرآن تراویح بحساب رکوع درت کعت و شب بیست و دوم
 سرخام بدو علی بن العیسان را تهیل علامات آیات تراویح خاص
 صدق ط آیه کلا و قهالم و قاف از تام کافی و حسن و بیح و دیگر مصطلحات
 قرار قرار داد و متاخرین بیان و تشریح و تفصیل این جمله امور دیگر حدیث
 قرار رساله تجویذ پدید و از جمله است تعلیم علوم تدوین کتب علمی
 صرف نحو و معانی بیان بدیع و لغات تفسیر احادیث و فقه و اصول

تفصیل
 در حدیث

و کلام غیر آن کہ این جورینہ صیغہ متاخرین رو ترتیب یافتہ ہو تو قول
 و معمول جمع علماء و فضلا گشتہ المختصر اگر مستقصا مستحسان متاخرین
 و متینا می آن بعمل آید برمی قیم قدر مسیورم فقرها باید درین مقام مشتے
 نمونہ از خرواری اکتفا رفت و داعی بین قد اطناب ہم ابطال رعم طبل
 فرقہ مستی شست کہ امورینہ کہ بعد انقضی و نثلثہ بصوابید ائمہ
 متفرشد از افراد بدعت سینہ قرار میدهند و مرہ بعد مرہ و کرہ بعد کرہ
 گذشت کہ بدعت سینہ همان کہ مخالف قواعد شیعہ از کتاب سنت
 و اجماع و اثر باشد و تحسان متاخرین چه بطایر اصلی برای آنها و
 قرون نباشد لکن منطوق اثر شبارت اثر ماراہ المسلمون حسنا
 فهو عند الله حسن اصل اصیلی است کہ مقبول منظور حق حل و
 علی و حضرت محمد مصطفیٰ علیہ الصلوٰۃ و الثنا و جمہور علماء و فضلاء
 اما خاتمہ پس رو شبہات منکرین عمل مولد و قیام کہ
 بطرز استفتا و جواب آن طین فایم بنظر این احقر الانام رسید
 و گویا علت غائی تالیف این سالہ سمین سوال و جواب دیدن آولاً
 قلم سبر نقل استفتا و جواب تا صواب میرود و ثانیاً بحق حق و ابطال

باطل صرف همت میشود نقل مستقماً چه سفر بایند علمای این
 رحمهم الله و خواندن مولدیت یعنی قانع ولادت و وفات
 شریکانات علیه افضل التحیات بطوریکه مروج این نامه است یعنی
 بتعیین و تخصیص ماه ربیع الاول بر خاستن وقت ذکر ولادت با سعادت
 آنحضرت صلی الله علیه وسلم و با تمام و تدبیر مجلس آستن طعام
 شیر و نان مجلس حاضر کردن و تکلف در شمع و چراغ بعمل آوردن
 پس باین بین این عمل حکم دارد داخل بدعت است یا نه و اگر بدعت
 است چه قسم و انعقاد این چنین مجلس در مسجد حکمست بیواتحرو
نقل جواب ناصواب و صوت قومه باید دانست که
 ذکر محامد و محاسن آنحضرت صلی الله علیه وسلم بنوعیکه از شارع
 ثابت شده از ایمانیات و مرضیات الهیه است کدام میگردند باشند
 لیکن بطوریکه مروج این نامه است که انعقاد مجلس بود بتعیین ماه
 ربیع الاول و تخصیص آن به بیت طهرمه کدائیه و مروج از آن حضرت
 صلی الله علیه وسلم و اصحاب کبار و آل اطهار و علمای مجتهدین اخیار
 منقول و ماثور شده خصوصاً از امام عظیم ابوحنیفه و صاحبین و اتباع
 رضی الله عنه ۱۲

امروز از آنکه در شهر است
 خصوصیت بیخ روز و ماه ندارد
 ایشان تو شیخ بسیار کرده اند و
 کسی قوی می خواهد جز از این سعادت
 نمیاید که بعضی مردم نظر بر این است
 خصوصیت تعیین شهر بیخ لا اول
 یا بیخ دوازدهم این نامکنند
 اوله اشخاص و جواران و
 سابق گذشته و بعد از این
 حکم بد ۱۲

اینان از طبقات سبعة حقیقه اثری از ان پدید نیست و بر طایفه است که
 که صحابه عظام و آل کرام و وجود علیه محبت و اقتضای تام و تقشوق تمام
 که از ان صلی الله علیه و سلم میداشتند این ابعلم بنا و روز پس از دو
 خالی نیست یا نهمین تعیین و تخصیص با و یوم بهیئت کذائیه ملتزمه را
 از دین نمی شمردند که نهمین بهیئت کذائیه ملتزمه را بجا آوردند بی اجراء
 نواب نهمین رسم تعیین بهیئت کذائیه ملتزمه بی خبر و لاعلم بودند که ازین
 خبر کمتر محروم ماندند حال آنکه ایشان ضیاع علم الناس و احصای
 علی جمیع العبادات بودند و پیمان ازین خبر شدند و علم آن حال بود
 که اتفاقاً و این مجلس بهیئت کذائیه یکی از شعائر موقته ملتزمه میدهند
 حال آنکه علمای نویسنده که اتباع چنانکه در فعل و کردار باید چنان
 در ترک آن نیز شاید فالاتباعی کما یقول فی الفعل یكون فی
 الترتیب کذا فی المواهب اللطیفة فی شرح مسند ابی حنیفة
 و لهذا شارح موبد له نیه گفته است و قد انقض الشارح علی
 افضلیة تلیة القدر و لم یعرض لليلة مواده صلی الله علیه
 و آله و لا امثالها بالتفضیل و لیلایه فوجب علینا ان نقص

علی ما جاء عنه صلی الله علیه وسلم ولا یبتدع شیئاً
 من عند نفوسنا القاصر عن ذکره انتهی کلامه
 پس از کلام شرح مؤیدین بودید اگر دیدید که هر یک از عبادت توحید
 مخصوص از آن حضرت صلی الله علیه وسلم و صحابه کرام ماثروند
 بوده با این چه مخصوص است و ثبوت ثوریه مدوشت بر آنها عمل
 باید نمود و از طرف خود روایت و نقصان نیاید که موجب کسب
 و بدعت گردد زیرا که آنچه شارع امر نموده پسند فرموده همان محمود
 و از رای قاصر خود خیر نه شاید و بحین کتب فقهیه هدایه و
 بحر الرائق و مشتمل شرح منبیه المصلی جا بجا عدم فعل نقل از حضرت
 علیه الصلوة و السلام اجماع گرفته در ترک آن جمله آن یک مسئله بر
 بنیه غافلان نوشته شود که صلوة و غائب دیگر نوافل اجماعت
 ما سوائی دارد و ماثوره و منقوله مکرره نوشته اند بنا بر آنکه از حضرت
 صلی الله علیه وسلم و صحابه کرام منقول نیست چنانچه در بحر الرائق و
 کافی و چلیبی و مشتمل و امداد و الفتح و در مختار و طحاوی و
 طوابع الانوار و غیره منقول فرمودست اعلم ان النقل باجماعه

على سبيل التداعي مكرهه على ما تقدم مما عدا التراويح
 و صلوة الكسوف والاستسقاء فعلم ان كل من صلوة
 الرغائب ليلة او الجمعة من جوب صلوة البراءة ليلة ^{النصف}
 من شعبان صلوة القدر ليلة السابع والعشرين من
 رمضان بالجماعة مكرهه وقد ذكر الكراهتها وجها
 منها فعلها بالجماعة وهي نافلة ولم يرد به الشرع و
 منها تخصيص سورة الاخلاص القدر ولم يرد به الشرع و
 منها تخصيص ليلة الجمعة ^{النهي} و غيرها وقد ورد
 في تخصيص يوم الجمعة بصيام وليلة لقيام ومنها ان العامة
 يعتقدونها سنة من سنن النبي صلى الله عليه و سلم
 فيكون فعلها سببا لكن يوم عليه عليه الصلوة والسلام
 ومنها ان الصحابة والتابعين ومن بعدهم من الائمة المجتهد
 لم ينقل عنهم هاتان الصلوتان فلو كانتا مشروعتين لما
 فاتتا السلف كما في المستبلى شرح مدينة المصلين ^{سليم} بر طبع
 وعقل مستقيم پوشيده بياو كه فقهاى حقيقيه وغيرهم نوافل جماعتا

در

عیدین در روز در رمضان ۱۲

در غیر موارد ما توره مکرره نوشتند و از بدعت شمر و ند و با وجودیکه
صلوة بنفسها حسن بعینهاست باعث نماز فرض و واجب
و سنت مانند تراویح و استسقا ثابت است لیکن چونیکه صلوة رکب
یجماعت و نفل خود اندن قبل از عیدین از غیر موارد ما توره یافته شد
لهذا مکرره بدعت از گفتند و قد حرم الله قبله لابن مسعود
رضی الله عنه ان یجمعوا فی مسجد یصلون و
یصلون علی النبی صلی الله علیه و سلم و یرفعون اصواتهم
فذهب الیه من مسعود رضی الله عنه و قال ما عهدنا
علی عهد رسول الله صلی الله علیه و سلم و ما ارکم الا
متبدعین فما زال ینکر ذلک حتی اخرجهم من المسجد
کذا فی التاریخ الخانیة و طواله الانوار المحبین بقا و این مجلس مولود
بهیئت کند ایضا نیزه موقته را باید فهمید که معهود و معمول به زمان
آنحضرت صلی الله علیه و سلم و آل عظام صحابه کرام نبود پس
این برسان یقین باید داشت اختراع از طرف خود هرگز نباید داشت
و جامع لانا شاه عهد العزیز قدس سر برین اشاره فرموده اند که

روز تولد نبی و وفات نبی اعیان قرار ندادند چنانکه عبارت است
 بتمام برین بدعا نقل نموده شود که از آن انشمنند شعر را بخوبی واضح
 خواهد بود عبارت هکذا نوع یا تو هم امثال متجدده را یک
 بعینه و این هم خیلی بر صغیف العقلاان غلبه روحی که آورده
 و شعله چرخ و آفتاب را اکثر اشخاص آب یک شعله خیال گفتند
 اکثر شیعه در عادت خود منتهک این خیال اند مثلاً روز عاشورا در هر سال
 که بیاید آزار و شهادت حضرت امام حسین رضی الله عنه گمان برند
 و احکام ماتم و نوحه و شویون گریه گریه می بقراری آغاز نمند مثل زمان
 که هر سال بریت خود این عمل نمایند حال آنکه عقل بالبدیهه میداند
 که زمان خیال غیر قاسمت هرگز جزوات ثبات قرار ندارد و عاده
 معدوم محال شهادت حضرت امام روزی شش بود که این روز
 از آن روز فاصله هزار و دو صد سال از این زمان دور است
 و کدام مناسبت و روز عید الفطر و عید النحر را برین قیاس نباید کرد که
 در سخامایه مشر و شادی آن سال متجدوست یعنی آدمی زده رمضان
 و آدای حج خانه کعبه که شکر اللعنه المتجدده سال سال فرحت و

جود حق خواهد داشت

که تا قاتل میگردد

چنانکه از تشیع حالات
 قریب است این واضح میشود و از آن جهت
 برای بعضی است که
 می آید

آمد

و سرور نوید امتیاز اعیان و شرف برین و هم فاسد نیامده
 بلکه اکثر عقلا نور و نور جان و مثال تجد ذات تعیرات است
 اعیان گرفته اند که هر سال چیزی نوید آید و در موجب حکام می
 و علی بن اقیاسن تعید یا با شجاع الدین تعید بعد از شرف
 و لک مبنی بر همین فاسد است و آری ما معلوم شد روز و
 آیه الیقین اکتلت لکم دینکم و در روز اول حی شرف معراج
 چرا در شرع عید قرار داده اند و عید الفطر و عید النحر را قرار داده اند و
 روز تولد و وفات پیغمبر عید نگردانیدند و چرا صوم نویم عاشورا
 که سال اول بیوفقت بود حضرت صلی الله علیه و سلم جا آورده
 بودند منسوخ شد و برین همین است که و هم او خلی نباشد بدو
 تجد لغمت حقیقه که شر و فرحت چون یا عم و ما تم کردن خلاف
 عقل خالص از شوائب و هم است انتهی ما فی اثناعشر به سن بود
 قاعده کلیه مطروحه مذکوره بالا انقطاع مجلس و بیعت که نسیم
 ملتزمه اگر است بدعت خالی نخواهد شد زیاد بکاف و فاحر برین
 موجب و ترقی حاجت خواهد شد زیرا که خوبی عبادت است

و امر است پس چنانکه شارع کرده امر نموده بر همان طریق عمل
 حجت ابتداء^{۱۲} باید ساختن اطاعت موافقه الامر محسن العباد
 عبارة عنك و نه اخالصه عن شائبة الريا ابو السعد
 كذا في الطحاوي والله اعلم بالصواب و برهان وقت ذکر
 ولادت آنحضرت صلی الله علیه و سلم نیز لا اصل له است چنانکه در
 سیرت شریک و غیره مذکور است حجت عاده کثیرین ^{المجربین}
 اذا سمعوا بذكر وضعه صلى الله عليه وسلم ان يقوم ^{تعظيما}
 له صلى الله عليه وسلم وهذا ليقابله ^{انتها} علا اصل له
 ما في لسيرة الشامية و دیگر کلمات متدرجین کردن
 چراغان و غیره هم کرده است ایصال ثواب طعمه و شرب و تقویت
 بلبوسات بلا تقصید و غیر تعیین بنیت و محبت شرعاً و تقیود
 ملتزمه مروجی از کریم است خواهد بود و الله اعلم بالصواب
 انتهى بحر و فله مشهور خواطر ارباب بصائر اعلیٰ و فضلا و سائر
 ارباب صدق و صفا که متجلی بجلیه الانصاف خیر الایضا بود و اندر خود
 که این استفتایم پاک و صابر تعصب و تکلف و تصرف نیست

که ذکر وقایع وفات را نیز در ویف وقایع ولادت سر رکاب است
 علیه افضل الصلوات والتسلیمات نموده حال آنکه درین باب و سندی
 تا محط اسلام ایمان یعنی حسین یقیناً و بها الله تعظیماً ذکر یاد
 مجالس که در ماه ربیع الاول یا غیر آن شرف انعقاد می یابد بجز بیان
 اعجاز تو امان فضائل و مناقب ولادت با سعادت و جلوه و رضاع
 نبی آخر زمان صلی الله علیه و سلم ذکر وفات معمول و مرسوم علی
 واحدی از علمای سلف رسایل مولود ذکر وفات را ستمه ذکر ولادت
 نساخته اند فاضل کبانی که رب النوع منکرین این عمل حیرت
 در رساله خود شرح بر انقض وقت گفته که چنانکه این ماه ربیع الاول
 ماه ولادت ماه وفات هم هست پس باید که ذکر وفات هم نموده باشند
 و آنچه بچویش مولانا جلال الدین سیوری رقم زد تمام کمال با جواب
 و سوال سابقاً در باب اول منقول شد پس اینجا متفرح می شود
 که ذکر وفات مجامع مولود معمول و مرسوم سلف صحابین هم نموده
 و لذا ابتدای این عمل تا زمان حال کسی مجلس وفات یف حدیث گانه
 نیز منعقد نموده اضافه کلمه یا بهام تدعی مجلس راستین که صریح

تکلف از آن می بار و لفظ تکلف در شمع و چراغ افزون که صاف
 تصنع از آن می آید و شعاری باطن غیر واقع و ایامی با التزام
 که میکند عیان است و عیان چه بیان چون حال استفتا حالی ارباب
 نظر کردید حال اکوشن بر صغائر و دیدات فتوی باید داشت با نحو
 و تامل همت بر ملاحظه تحقیقات باید گذاشت قولی در صورت
 مرقومه باید داشت که ذکر محامد و محاسن الخ اقول کلمه حق
 یرید بها الباطل چه اگر ذکر محامد و محاسن آنحضرت صلی الله علیه و آله وسلم
 را از ایمانیات و مضمینات الهیه میدانست حکم بعد از آن فقها و محققان
 بتعیین مابعد التعمیر و تحقیق آن بهیئت ملزم مروجه نیکو دلانکه
 این نوع تعیین و تحقیق از قول و فعل شارع ثابت است کما مر ذکروه و
 سعی عنقرب و حال فعلیل علی معنی منقول و ما ثور شدن این
 مجلس باین معنیست که از آنحضرت صلی الله علیه و سلم و اصحاب کبار
 و آل اطهار و علما مجتهدین اخبار نیز از سابق واضح و لاجبت که
 این معنی مستلزم عدم جواز این عمل خیر نمی تواند شد و نظر
 با شباع کلام در اثبات مولد خیر الانام علیه الصلوٰة و السلام

الحمد لله
 قرینه و احوال معنی از آنکه
 از هیچ یکی از این ملاحظه منقول است
 که گاهی بیرون از مضمینات
 عمل خیر تقییم در زبده با غیر این
 ایشان در سب و علانیه از این احوال
 آنحضرت ماکوشش علی بن ابی طالب
 بیرون آن لطیف و انور از آنکه
 و بابی الله الان تیم فوزه ۱۲

که از اکابر سلف صاحبین خاصه مولانا جلال الدین سیوطی و صاحب
 سیرت حلبی و سیرت شامی و ملا علی قاری و غیر آن منقول شد حاجی شیخ
 جواب این چنین کلمات کلپتزه نبود لیکن در اینجا آنچه بطریق حل و نقص
 رقمی میشود به بصر بصیرت دید نیست و بگوش حق نبوش شنیدنی که از
 طریق و اسلوب جدید موجب بهتر از خاطر از کیا است اما حل پس باید دانست
 که خلاصه قول مذکور غیر از این نسبت که انعقاد مجلس مولود تعیین با ریح الاو
 و تخصیص آن بهدیت ملتزمه مروج چون از قرون ثلثه و اتمه مجتهدین ماثور
 و منقول نسبت بدعت سینه و مکرره و مذمومست پس منشای غلط این محیب
 غیر مصیب همان مغلطه در معنی بدعتست که آنچه در قرون ثلثه یافته نشود
 آنرا بدعت سینه نامند و این بیچاره محیب فقیه الاستعداد در چه حساب است
 که این مغلطه مقتدا یا نش را چنان از جا برده که از سلوک طریق صواب
 درین معنی دورتر افتاده اند و از شواهد این دعویست آنچه مولانا رشید الدین
 دهلوی رحمه الله تعالی در جواب سوال ازین که عدم قول و فعل آنحضرت
 صلی الله علیه و سلم و صحابه و تابعین دلیل عدم جواز است افتاده فرمودند
 که عدم قول و فعل آنحضرت صلی الله علیه و سلم و صحابه و تابعین دلیل عدم جواز

و غیر از این
 از اکابر الغراب
 و غیر آن
 و غیر آن

نیشود چه برای حکم سلبی و سلبی می باید مطلق عدم دلیل برای آن کفایت نمی کند
 و معنی آن اگر فعلی را که آنحضرت صلی الله علیه و سلم و صحابه کرده باشند لازم آید
 جواز آن و از عدم فعل عدم آن برین تقدیر بنیاد اجماع و قیاس منهدم شود چه
 احتیاج بظهور قیاس و اجماع در امور غیر مخصوصه میباشد و هرگاه امور غیر مخصوصه
 داخل در ممنوعات و بدعات سینه گردید پس اجماع و قیاس لغو باشد انتهی و فصل الخطاب
 درین مقام بتواتر تفصیل در مقدمه گذشت که بدعت سینه همان امر استحدث
 در دین است که مخالف کتاب و سنت و اثر و اجماع باشد و قیاس نبودن امری در
 قرون ثلاثه مستوجب بدعت سینه بودنش نسبت مهمذات تعیین و تخصیص نمیکند اگر چه
 در قرون ثلاثه نبوده لیکن چون ابی آن اصلی در قرون اول که بیشتر خبر القرون
 است ثابت و متحقق چنانچه از تخریج این وحیه صاحب تنویر و از افاده ابن حجر
 همیشه و جلال الدین سیوطی و تقریر دیگر سلف صاحبین از تعیین صوم یوم شنبه
 و تخصیص صوم دو شنبه و اعاده عقیقه بمرزین شد پس تعیین و تخصیصی که محل
 نزاع است بدعت سینه نباشد و الا قیاس که اصل رابع از اصول دین است
 از بدعات سینه خواهد بود که نرسیدان از بدعت سینه تر و قابلین انحصار بدعت
 در سینه نیز وجود اصل آن از کتاب و سنت و اجماع بوده است این استرا

لا
 قیاس در غیر خصوص سینه
 باعتبار آنکه رابع اجماع
 مرتب بر سینه بود و در آن
 قطعت حکم است و الا
 فالاجماع لابد من
 مستند سینه

مشروع و ما ثورت و یکی بگوید جواز و اباحت و استحسان و استحباب است
 یا موجب کراهت و منع و امتناع میواید و توجروا و از آنجا که عدم ما ثورت از
 قرین نشه موجب ستمیه بودن این عمل خیر و منافی استحباب و استحسان نیست
 پس عدم منقولیت از امام ابوحنیفه و صاحبین بکفرین و اتباع آنها بطریق
 اولی مسلمیم بدعت ستمیه بودنش و منافی استحباب و استحسان نخواهد شد و از
 طبقات سبعه حنفیه که نوشت تعیین و تحدید از منته این طبقات و ابتدا و انتها
 فیض روح القدس ریازد و فرماید و بگردد هم بکنند در این ستمیه ستمیه
 آنها بیان نماید کلام در آن متطرق شود چه اکثری از اکابر حنفیه مثل ملا علی قاری
 و امثال ایشان قائلین استحسان و استحباب مولود شریف هستند و تقدیر
 تسلیمیم هم این عدم منقولیت ضرری بانمیرساند نمی بینی که بسیاری از
 مستحبات متأخرین است که منقول از امام ابوحنیفه و صاحبین بکفرین
 نیست و با وجود عدم منقولیت علمای حنفیه آن امور را محسن شمرده اند
 و تفصیل بعضی از آن در او اخر باب ثانی گذشت فمذکر علاوه از اتفاقاً
 علمای حنفیه است که ما توارثه المسلمون واجب الاتباع و درین شکست
 که اتفاقاً مجلس مولودیه است مگر متعارفه زیاده از شش صد سال متواتر
 از اکابر مسلمین و ائمه دین است پس لامحاله واجب الاتباع باشد که روایتی

اندر

در عیاب نغیا و اثباتاً از ابو حنیفه و اتباعش که اصحاب طبقات سبعة اند و ترتیب
 تفصیل اسامی آنها در کتب مسطور مروی و منقول نباشد اینست آنچه بطریق
 حل بوده اما نقض پس پوشیده نماند که بسیار از امور دینی و احکام شرعی
 که مجتهدین اربعه بقیاس خود یا بر آورده اند و از آنحضرت صلی الله علیه و سلم
 و اصحاب کبار و آل اطهار ما ثور و منقول نیست و بر ظاهر است که اصحاب
 عظام و آل کرام با وجودیکه شغف تام و میل تمام بکمال و تعظیم امور دینی پیدا
 این مسائل قیاسی استنباط نموده بعمل می آورند پس از دو حال خالی نیست
 یا اینچنین امور را از دین نمی شمردند که با استخراج و استنباط آن بیرون افتند یا
 احراز ثواب عمل باین امور بخواهی المجتهد بخطی و بصیب بی خبر و لا علم بودند که
 ازین خبر کثیر محروم ماندند و حال آنکه صحابه رضی الله عنهم اعلم الناس و احرم
 علی جمیع العبادات بودند پس ینماز مثل ابو حنیفه و شافعی و مالک و احمد
 ازین خبر شد و علم آن حاصل گردید ان بذاتش عجب و اگر کسی بطریق
 معارضه با قلب طرح حدیث الزام اندازد و بخواهی کماندین بدان که
 تزیع خصم بگوید که التزام تراویح و اجتماع مردم در شبهای مضبان
 تمام در وقت خلیفه ثانی ظهور آمد و بر ظاهر است که آنحضرت صلی الله علیه و سلم

اینست که در کتب معتبره از اصحاب کبار و آل اطهار ما ثور و منقول نیست و بر ظاهر است که اصحاب عظام و آل کرام با وجودیکه شغف تام و میل تمام بکمال و تعظیم امور دینی پیدا این مسائل قیاسی استنباط نموده بعمل می آورند پس از دو حال خالی نیست یا اینچنین امور را از دین نمی شمردند که با استخراج و استنباط آن بیرون افتند یا احراز ثواب عمل باین امور بخواهی المجتهد بخطی و بصیب بی خبر و لا علم بودند که ازین خبر کثیر محروم ماندند و حال آنکه صحابه رضی الله عنهم اعلم الناس و احرم علی جمیع العبادات بودند پس ینماز مثل ابو حنیفه و شافعی و مالک و احمد ازین خبر شد و علم آن حاصل گردید ان بذاتش عجب و اگر کسی بطریق معارضه با قلب طرح حدیث الزام اندازد و بخواهی کماندین بدان که تزیع خصم بگوید که التزام تراویح و اجتماع مردم در شبهای مضبان تمام در وقت خلیفه ثانی ظهور آمد و بر ظاهر است که آنحضرت صلی الله علیه و سلم

اینست که در کتب معتبره از اصحاب کبار و آل اطهار ما ثور و منقول نیست و بر ظاهر است که اصحاب عظام و آل کرام با وجودیکه شغف تام و میل تمام بکمال و تعظیم امور دینی پیدا این مسائل قیاسی استنباط نموده بعمل می آورند پس از دو حال خالی نیست یا اینچنین امور را از دین نمی شمردند که با استخراج و استنباط آن بیرون افتند یا احراز ثواب عمل باین امور بخواهی المجتهد بخطی و بصیب بی خبر و لا علم بودند که ازین خبر کثیر محروم ماندند و حال آنکه صحابه رضی الله عنهم اعلم الناس و احرم علی جمیع العبادات بودند پس ینماز مثل ابو حنیفه و شافعی و مالک و احمد ازین خبر شد و علم آن حاصل گردید ان بذاتش عجب و اگر کسی بطریق معارضه با قلب طرح حدیث الزام اندازد و بخواهی کماندین بدان که تزیع خصم بگوید که التزام تراویح و اجتماع مردم در شبهای مضبان تمام در وقت خلیفه ثانی ظهور آمد و بر ظاهر است که آنحضرت صلی الله علیه و سلم

و الضعيف و ظاهر الرواية والرواية
 النادرة و رواية النوازل كاصحاب
 الثنون العشرة من الثمانون
 صاحب الامم و صاحب النوازل
 الوفاة و صاحب الجمع و صاحب
 الرواية و صاحب الرواية و صاحب
 ان لا يتصل الا بالاول و صاحب
 الرواية و صاحب الرواية و صاحب
 القلدين الذين لا يقدرون
 على ما ذكره لا يقدرون
 والسبعين ١٤

باذان ثالث روز جمعه که اختراع ایجاد خلیفه ثالث است و بالفعل همان اذان
 ترتیب متعارف اول است تعرض بکار رود و از ه نقض بوسع ترک رود و
 قباحت بر قباحت افزون شود که حضرت عثمان رضی الله عنه متروک آنحضرت
 صلی الله علیه و سلم و خلیفه اول و خلیفه ثانی را بفعل آوردند حال آنکه الاتباع
 گما بکون فی الفعل بکون فی التکرار حالاً از سبب این مخالف ارشاد شود که
 که آیا التزام تراویح و ایجاد اذان ثالث روز جمعه که حضرت عمر مودید این التزام
 در رمضان و حضرت عثمان مخرج این اذان شدند آنحضرت صلی الله علیه و سلم
 از دین نمی شمردند لهذا ترک آن فرمودند یا معاذ الله از ثواب آن بی خبر و لازم
 بودند که ازین خبر کثیر محروم مانند حال آنکه آنحضرت صلی الله علیه و سلم اعلم الناس
 و احصیهم علی العبادات بودند و چه باعث شد که این بره و خلیفه اتباع آنحضرت
 صلی الله علیه و سلم در ترک نکردند و متروک حضرت رسالت صلی الله علیه و سلم
 را عمر و عثمان بفعل آوردند و طرفه نیست که مسلمانان از سلف با خلفه
 فعل اتباع خلیفه ثانی و ثالث نمایند و در ترک اتباع آنحضرت صلی الله علیه و سلم
 و خلیفه اول پس از ندانن ترجیح غیر مرجح بل ترجیح مرجح چه جواب توانند گفت
 و با وجودیکه در کتب فقه مانند هدایه و بحر رائق و مستدرک شرح منیه المصلی جامع

فعل و نقل از ان حضرت علیه الصلوٰة و التحیة راجحت در ترک گرفته اند پس خلیفه
ثانی و ثالث چر ترک این حجبت گفته آنچه منی بایست فعل آورده خودشان بلکه
عامه مسلمانان امر تکب متروک شارع منوذر و تشاجر و تنازع که درین ترک
فعل میانه خلیفه اول و خلیفه ثانی و ثالث متطقت آن در کدام حساب علاوه
حضرت خلیفه چهارم با وجود مساوات طرفین در عدد و اشیاء مخالفت حضرت
رسالت صلی الله علیه و سلم خلیفه اول و اختیار موافقت با خلیفه ثانی و ثالث
فرموده ترجیح مرجع الی انوار انوار اندیش خلاص و مناصر از برد و مات چنین نقوض
در انام تراویج
آیات برای محیب غیر مصیب معتبر بلکه متعذر است حالیا صواب بدایت که
بفحوائی من جعفر بدرا لاضیه فقد وقع فیها این محیب عاقبت
نا اندیش را درین شکسته نقوض و کثاکش مغلطه گذاشته فلم یسبر حرف قول فصل
رو و ماعی از باطل ممتاز شود پس برین القی السمع و هو شهید پوشیده نباشد
که تحقیق مقام در حصین و برین انبیت که متروک شارع که واجب الاتباع است
آن متروک معنی دیگر است نه مطلق متروک خواه معدوم بعد از تمام در زمان شارع
باشد یا بمقتضای مصلحتی معدوم بعد از طار و لاحق بعد وجود سابق گردد و نفی
و استیاز در متروک شارع که واجب الاتباع است و در متروک شارع که فعل آن جائز

الرواه ان علیاً و غیره قد روی
فی شهر رمضان فی خلافة
عثمان المسلمون یصلون الی انوار
فقال انوار السید غیره
کما یروى فیها

بلکه استحسن و واجب است معنی بردقتی و عمومی است که غیر از ادکیا که نفوس مع
 شان متخلی از کثافت بشریت و متخلی بصفات ملکیت شده اند بلکه آن معتبر اند
 و چون این مقام محل تفصیل این تفرقه نمی تواند شد محلی از انان بظلم بیرون باید داشت
 که چنانکه مطلقاً شارع در ترک چیزی ترجیح عدم آن بر وجود آنست اگر چه مراتب
 طلب از اباحت و مذنب و واجب گرامت و حرمت متفاوت با و از اینجا
 که گفته اند که چنانکه در امر طلب فعل است در نهی طلب کفایت از آنست مطلوبت
 ترجیح وجود بر عدم یا بالعکس متفرع بر مصالح و حکم در نظر شارع باید داشت و
 از اینجا که مقتضای مصالح و حکم باختلاف اوقات و احوال نسبت به اشخاص
 در فعل چیزی و ترک آن مختلف میشود البته از نظر اختلاف در
 فعل چیزی و ترک آن باین رنگداری گزیری نخواهد بود و باین نظر سنج
 تبدیل و تغییر در احکام اتفاق می افتد و همین است معنای تغییر شرائع انبیا
 علی نبینا و علیهم الصلوٰة والسلام و همین است معنی نسخ احکام شرعی که وقت
 حکم را در نظر شارع بدت معین مقتضای مصلحت تعبیر به نسخ کرده اند و این
 معنی بحسب ظاهر البته مشعر تبدیل و تغییر احکام است و از اینجا است که اکابر
 علما تصریح نموده اند که گاهی مقصود شارع از ترک فعلی و فور شغقت و نجات

اح
 که عاقله تفصیل در این باب
 نقد در نسبت با یکدیگر باطل
 اطلاع بر مصالح و مفاسد است
 الا تعلیق فصول لغو افتد و مع
 در امور غیر منصوص است
 حکم تبدیل حکم است
 مقتضای احوال و استنباط

میفرمود لا محاله قیام آن شب مانند قیام شب قدر بلکه فضل از آن بیشتر
 که از امام احمد حنبل و دیگر اجدادین فضیلت شب مولد شریف از شب قدر
 مرویست و بود این است آنچه سیوطی در رساله خودش نقل کرده که حاصل آنست
 که بزرگی شب مولد مقتضی آن بود که شارع درین شب از عبادت و خیر تجاوز
 شکر نعمت و ولادت بر شهبای دیگر اعطاء میفرمود لکن نظر بر رحمت و شفقت
 خویش بر امت زبان به بیان خیر و عبادت درین شب بابرکت نکشود و معنی
 قول شارح مذکور معارض تصریحات سواد عظیم حفاظ حدیث کار علمای بزرگ
 این شب و استخوان بن عمل خیر اتفاق دارند نمی توانند شد علاوه و بنامی آن
 قول هم بر همان مغلطه عدم نقل از شارع است که تحقیق آن گذشت قدر
 قوله پس از کلام شارح مواهب لدنیه بود اگر دیدیم این تفریح فاسد است
 فاسد است و بینین منساده اتفاقند که علاوه اگر بنامی قصر احکام و مسائل
 شرعی بر همان قدر که از شارع ما ثور و منقول است مقصود باشد و تصرف است
 ائمه وین دخل درین قصر مقصود نیاید در مسائل غیر مخصوصه که در کتاب است
 مصرح نیست فاسدین برای و قیاس خودشان احکام حلال و حرام که بر آورده اند
 چه باید گفت که برین تقدیر سلسله قیاس که آنرا اصل اربع از اصول دین شمرند

بالکلیه از دست میرود و الا آنکه عبدالمعین بن مسعود رضی الله عنه معنی ما را آن
 المسلمون حسنا فهو عند الله حسن بالمره اثری باقی نمی ماند و
 قول فقها که توارث مسلمین واجب الاتباع است باطل و نامسموع مگر بود که
 علمای مجتهدین دیگر کاربردین در استخراج و استنباط احکام شرعی تصرفاً بکار
 برده برای خودها بسیار از مسائل باورده اند که منصوص در کتاب سنت
 و اقوال صحابه کرام نیست خداوند که این بزرگان دین آنچه افتاده که عمل
 و تصرف در شریعت بر آن اقص خود کرده اختراع و ابداع احکام از طرف
 خود نموده مسائل شرعی را بر همان قدر که ما ثور و منقول از شارع بوده باقی نگذاشته
 و خودشان با امانت بقای حیات منکب بدعت و کرامت داشتند و با
 که تصرف بجله صحابه همچو خلیفه ثانی و ثالث برین تقدیر محل کلام باشد
 مستحسنت متأخرین آنکه می پرسد که موافق این قول که ماه چه کرده که ما
 به خواهد کرد این غیر بیان در کدام شمار و قطار هستند با جمله مقام عبرت
 که برای ابطال عمل مولد منکرین بی اندیشه میخوانند که اختلالی در
 شرعیه چنان پیدا شود که اصلاح آن از مساعی جمیله علما خارج باشد
 قوله و همچنین در کتب فقه مانند هدایه و بحر الرائق انهم سلمنا که در کتب فقه

هدایه و غیر آن متروک آنحضرت صلی الله علیه وسلم در ترک محبت گرفته اند لیکن حال
 این ترک و متروک بوجهی مسین شد که باز آن متروک محبت برای آن نمیتواند
 شد قوله و جمله آن یک مسئله برای تنبیه غافلان نوشته میشود که صلوة
 رغائب آنجا هم این غافل همان آتش در کاسه دارد که عدم منقولیت آن
 حضرت صلی الله علیه وسلم و صحابه کرام موجب کراهت میداند مهندوین
 تمام خلصی و جبطی و انتشاری و اضطراری که این موجب غیر مصیب دارد
 تا شاعر و میست که مقتضای الغریق بتعلق کحل حسیش اول نبی
 تعلیل کراهت بر عدم نقل از آنحضرت صلی الله علیه وسلم و صحابه کرام گذاشته
 بعد از آن اسامی کتب مثل بحر الرائق و کافی و غیر آن مذکور ساخته بستر از آن
 فقط بر نقل عبارت مستملی شرح منیته بمصلی بالکفا پر داخه پس اولاً بمنا تعلیل
 ملاحظه شود که چیست و شبث در استناد بدان کسبت ثانیاً سخن در عنوان
 کراهت نقل باجماعت رود که این لزوم مالا یزوم محض از مختصر حالت و الا
 در احادیث مرویه درین باب که مطرح انظار محدثین در صحت و ثبوت است
 و نیز در معمولات مشایخ کرام ذکروه الزام جماعت و نمازهای مذکوره نیست و
 ثانیاً وجوه نوشته شده منقول است بطالع و در ابدا که در اول وجه اول و دوم فقط

عدم ورود شرع است اگر چه در اول فعل جماعت و در دوم تخصیص سوره قدر
 اخلاص باشد پس این هر دو وجه معنی بر همان مغلطه سابقه است که بیانش بکرات
 گذشت و مفاد وجه سوم نهی از تخصیص روز جمعه بصیام و شب آن بقیام است
 و ظاهر است که صلوة الرغائب و غیر آن روز جمعه نیست بانی ماند قیام این شب
 چون فضائل شب جمعه هم نسبت بگیرد با بجای خود ثابت بر تعارض
 روایات او درین باب مسامخی نیست علاوه این قیام از معمولات مشایخ کرام
 است این بزرگان دین البته سندی برای این عمل معمول نزد خود داشته
 و سببی بیانه و وجه چهارم که منادی با شباه سنونیت این نماز با برعم عوام
 است و آن مستلزم کذب پس او لازم عوام محط است بار و موجب الزام
 بر خواص نمی تواند شد و ثانیاً عوام این نماز را سنت مشایخ کرام میدانند
 نه سنت آنحضرت علیه الصلوة والسلام و این اعتقاد عوام صحیح و مطابق واقع
 پس محل کلام نزد علمای اعلام نمی تواند شد که متواتر است مسلمین چون نزد
 علمای ظاهراً واجب الاتباع است متواتر عارفین کاملین بطریق اولی
 واجب الاتباع خواهد بود و وجه پنجم که مستلزم عدم مشروعیت این دو
 نماز است معلوم نیست که ازان سه نماز که در عنوان کلام مذکور است کدام

اص
 صیام روز جمعه سنت است
 این منقذ و ماکت و موطن
 گفت که صیام سن
 ظهور علمای کمال
 نقل کرده ایشان اتفاق
 دارند که نمی افزاید که این
 نیز است که این

و در آورده کرده این اجمال بلکه اجمال قابل ملاحظه است علاوه در مقدم
 ماعدای تراویح و صلوة الکسوف جماعت نقل را کرده نوشته و در تعیین آن
 جماعت و صلوة الرغائب و صلوة البراة و صلوة القدر شمار آورده و در آخر از
 کراهت جماعت ترقی نموده و نماز را غیر مشروع گفته پس این ترقی و منزل
 بار دیگر قابل تماشاست و چون مستند در همه همان عدم منقولیت است
 و حال این استناد بارها حالی ارباب انصاف کرده شد باز حاجت
 و قبح درین مقام نیست باجمله کلام استملی سبب اضطرابی و انتشاری
 که دارد قابل احتجاج نباشد باقی ماند کلام در کیفیت صحت و ثبوت مشهوریت
 صلوة الرغائب و نظائر آن پس باید است که در صحت و ثبوت این نمازها
 میان محمد شین و صوفیه کاملین اختلاف است ارباب حدیث منبع و اصحاب تصوف
 بجواز و استحسان آن رفته اند و مناط انکار محمد شین فقط کلام در اسانید اجاد
 مرویه در ین باب است که بطور ایشان فایز پذیرفته صحت و ثبوت نمی شود و
 حضرات صوفیه که از حنیف شنید با وج دید رسیدند پس بنحو ای مدعی
 شنیده کی بود مانند دیده و پیر چه می کنند دیده و دانسته می کنند و
 این مقام نیست که چنانکه مدار صحت و ثبوت عادیست نزد محمد شین صحت

وثبوت اسانید ظاهریست همچنان منبای صحت اعمال و افعال نزد حضرت
 صوفیه بر صحت اسانید باطنی است و کُلُّ حَرْبٍ بِمَا لَدَيْهِمْ فِرْعَوْنُ
 آری اگر از شارع منع صریح و نهی صحیح و مخصوص عملی از اعمال وارد شود و از
 محدثین بطور خودشان باین ثبوت رسانند البته صوفیه را حاجتی برای اثبات
 جواز آن ممنوع خواهد افتاد که مخصوصان خدا و مومنان است که با در مسأله
 و احکام شرعی اتباع شارع را از دست نداده اند و از آنجا که منع در حدیث
 از احادیث صحیحه مرویه بطور ارباب ظاهری مقدمه صلوة الرخائب است
 آن وارد نشد پس تنها کلام و اسانید احادیث مرویه در میناب موجب
 الزام بر صوفیه نمی تواند شد که عدم صحت دلیل بر عدم صحت دلیل
 آن دلیل نزد علمائست که ممکن است که همان دلیل دیگر فائز به ثبوت
 باشد و چون بطلان دلیل سمعی مستلزم بطلان دلیل عقلی نیست از
 عدم صحت اسانید ظاهری عدم صحت اسانید باطنی لازم نمی آید ^{تضعیف}
 محدثین اسانید احادیث مستنده صوفیه را قیوح در عمل بدلولات آنها
 نمیتواند شد که ضعاف احادیث را محدثین در خصوص اعمال مغیره داشته
 چنانچه شیخ محمد باقر محدث دهلوی در شرح سفر السعادت تصریح بآن فرموده اند

پس استنباط احکام از مجرد قیاس که فقها در باب این نمازها بکار می برند
 به بجای نمی خواهد رسانید که هم للناس فیما عیشون مذاهبت و صوفیه
 هم باسائید باطنه خودشان متشبهت شده عمل با این نمازهاستحسب انفسه
 و قول فنصیل درین معرکه همین قدر بسند که بطوریکه احادیث معنعنه محلی
 در صحت و ثبوت مشروط بشرط مقرره ایشانست همچنان احادیث معنعنه
 صوفیه صحافیه در صحت و ثبوت منوط بشرط معینه روایات این طائفه
 عالیشانست و ازینجاست که بسیاری از احادیث مرویه کتب صوفیه
 است که محدثین نفیاً و اثباتاً تعرض بدان نکرده اند و اگر جافی تعارض و مخالفت
 در احکام احادیث این هر دو طائفه اتفاق افتد محافلین آداب هر دو
 طائفه را لازم که بعمل تطبیق که برای دفع تعارض میان احادیث محدثین بکار
 می برند دفع آن نمایند و درین شک نیست که اولیا خداست و بر او
 و معزز بصاحبیت و مجالست حضرت سرور انبیاء علیه الصلوٰه و التسلیم
 و می شوند پس سخنی که از زبان حق ترجمان سرور پیغمبران بلا اریاب و
 بغیر حجاب بشنوند چگونه تمیل آن بزدنم شان واجب و لازم نباشد
 و هرگاه محدثین با اتباع و امتثال احادیث شایسته مسمومه معنعنه لازم بود

در بیان کیفیت توبه با حضرت صلی الله علیه و آله
 در فضیلت اخلاقی از کتاب فضیلت حکم
 در بیان کیفیت توبه با حضرت صلی الله علیه و آله
 در فضیلت اخلاقی از کتاب فضیلت حکم
 در بیان کیفیت توبه با حضرت صلی الله علیه و آله
 در فضیلت اخلاقی از کتاب فضیلت حکم
 در بیان کیفیت توبه با حضرت صلی الله علیه و آله
 در فضیلت اخلاقی از کتاب فضیلت حکم

است صوفیه را اتباع و امتثال احادیث مشافیه بطریق اولی لازم و واجب
 خواهد بود که دیدار بر شنید مرتبی که هست خود ظاهر و بر گاه مشایخ کرام و
 صوفیه عالی مقام که پایه علوم ظاهری را با قضی غایت رسانیده اند
 قائل بخوار و استحقان عملی بلکه عامل آن باشند تا بعین این باب
 معاینه و مشاهده را در اتباع و امتثال آن معذور باید و در اشتباهی
 که امام حجة الاسلام غزالی در احیاء العلوم و عالم کمال و عارف واصل
 ابو طالب مکی در قوت القلوب بفضائل صلوة الیغایت طب اللسان
 باشند صحت و ثبوت این نماز محل کلام نباشد و اگر استناد بقول
 صاحب احیاء العلوم و قوت القلوب مسکت بالغین و منعم منکرین بنفید
 بجهة الاستدلال ملاحظه رود که با وجود قول باجماع مشایخ کرام استحقان
 این نماز قول و فعل حضرت محبوب سبحانی قطب بانی سید محی الدین
 عبدالقادر جیلانی رضی الله عنه بسند ابنین مکرین و طین مغلین حضرت
 عبدالوهاب و عبدالرزاق قدس سرهما بعضی استشهاد آورده چنان
 اشباع کلام در اثبات فضائل نماز مذکور نموده که در حالت منتظره
 اثبات آن باقی نیست و تفصیل آنچه باجالش بنا بر اختصاصا کفنا و زیدیم

در رساله ماثبت من السنة و دیگر کتب مرقومست این بو بندگی از محقق
 صلوة الرخائس ما کلام در صلوة البراة و صلوة القدر پس فضائل
 شب نیمه شعبان که مشهور شب برات است نزد محدثین هم ثابت و محقق
 است و احادیث صحیح در آن وارد چنانچه در رساله ماثبت من السنة
 می نویسد عن عكرمة بن قول الله سبحانه فيها يفرق كل امة
 حكيم قال في ليلة النصف من شعبان يبرم امر السنة
 و ينسخ الاحياء و يكتب الحاج فاليزاد فيهم احد و لا
 ينقص منهم احد رواه ابن جرير و ابن المنذر و ابن
 ابي حاتم و ذهب اكثر اهل العلم الى ان ذلك في ليلة اشفة
 و الا ابتدا فيه يكون من ليلة النصف من شعبان و
 در آن ساله از حضرت عاتقه رضی الله عنهما روایت قام رسول الله
 صلی الله علیه و سلم من الليل یصلی فاطال السجود حتى
 ظننت انه قبض فلما رايت ذلك قمت حتى حرکت ابهامه
 فتحرك فرجعت فلما رفع رأسه من السجود و فرغ من
 صلوته قال يا عائشة اواحد آتت ظننت ان النبي

و من عبد الله من غير ان يبين
 على جناب طاعت من اهل
 رسول الله صلى الله عليه وسلم
 اذا كانت ليلة النصف من
 شعبان قوتوا ليلتها و صوموا
 بها فان الله ينزل فيها الغزوة
 المشرى الى السماء الدنيا فيقول
 الا ان ينظرون فاختر له الا
 من تزق فارد الا يتنبى
 الا اذا انزلت حتى يعبر العجرا
 ارضع ابن احم

قد خاس بك فقلت والله يا رسول الله ولكني ظننت انك
 قبضت بطول سجودك فقال اتدري في ليلة قلت الله
 ورسوله اعلم قال هذه ليلة النصف من شعبان ان الله
 يطلع على عباده فلييلة النصف من شعبان فيغفر للمستغفرين
 ويرحم المسترحمين ويؤخر اهل الحقد كما هم رواه البيهقي
 واحاديث وكرتير در فضائل اين شب قيام آن دوران ساله و ديگر
 كتب حديث مرويت اما شب قدر که آن شب است و هفتم رمضان نزد
 اکثر علماء است پس فضائل آن از قرآن واحاديث صحاح انقدر متعارف
 و مشهور زو خواص و عوام است که حاجتمند بيان نسبت نميدانند که بزرگوار
 قدر از قرآن برای بيان فضائل مابين شب نازل شد و در احاديث صحيحه
 فضائل قيام اين شب بخوبي مرويت که در ان گنجایش کلام منکرين اصلاست
 چنانچه در مشکوٰۃ ذيل کتاب الصوم روايت کرده و عن ابی هريره رضی
 عنه قال قال رسول الله صلى الله عليه وسلم من صام رمضان
 ايمانا واحتسابا غفر له ما تقدم من ذنبه ومن قام رمضان
 ايمانا واحتسابا غفر له ما تقدم من ذنبه ومن قام ليلة القدر

شب
 خورشيد در فلك
 مع فلك
 خاس بجاء قدر به و خاس
 بالعبداي نكس

ایمانا واحتسابا بغفرله ما تقدم من ذنبه متفق علیه
و نیز روایت و عن النبی بن مالک رضی الله عنه قال دخل
رمضان فقال رسول الله صلی الله علیه وسلم ان هذا
الشهر قد حضرکم و فیہ لیلۃ خیر من الف شهر
من حرمها فقد حرم الخیر کلہ و لا یحرم خیرها الا کل
حرم و رواه ابن ماجه و عن سلمان الفارسی رضی الله عنه
قال خطبنا رسول الله صلی الله علیه وسلم فی آخر یوم من
شعبان فقال یا ایها الناس قد اظلم شهر ظلم شهر ما
شهر فیہ لیلۃ خیر من الف شهر الحدیث اثنتی عشر
از فضائل شب نیمه شعبان و شب قدر که در رمضان است و احادیث و روای
در فضائل ماه رجب اگر چه بعضی از آن محمل کلام نزد محدثین است نیز در کتب
حدیث مرویست و احادیث فضائل صلوة الرنائب که در شب جمعه و روز
این ماه معمول مشایخ عظام است هر چند نزد این طایفه فایز بدرجه صحت نیست
لیکن چون از معمولات حضرات اویا است بر صحت و سند طریق دیگر
سواهی طریق ارباب ظاهرست بجملا اگر کلام در فضائل شب جمعه و شب نیمه

شعبان و شب قدر است پس مضامین این شبها مقبول و منظور محذرت
 و اگر کلام در قیام این شبها و تادیب صلوة در آنهاست آنهم از شارع ثابت
 و اگر کلام در جماعت نماز نفل در این شبهاست پس مسلم که فقها جماعت نفل را
 غیر از موارد و آثاره مکرره گفته اند لیکن قیام در این شبها و تادیب صلوة در آنها
 معمول حضرات مشایخ با جماعت نیست پس الزام غیر لازم بر ذمه این کاتب
 دین عاجز نمی شود و از عنوان کلام که از مستعمل نقل کرده علت کراهت
 درین نمازها همین جماعت و بس حاشیة قال صلعم ان کلام من صلوة الزعاب
 لیلة اول جمعة من رجب و صلوة البراة لیلة النصف من شعبان و صلوة
 القدر لیلة السابع والعشرين من رمضان باجماعه مکرره است و نیز در
 تفریح آینده علت کراهت نوافل در غیر موارد آثاره همین جماعت نوشته
 پس بجزای الحق یعلو ولا یعلیٰ چون آفتاب غیر زپیدا و پوداست
 که در معمولات مشایخ که بالترام جماعت درین نمازها تلفت اند موافق ظاهر
 شرع و تصریح فقها هم شایسته کراهت نیست مع هذا اقوال فقها در کراهت
 جماعت نفل مختلف افتاده بعضی قائل مطلق کراهت و بعضی کراهت
 را مقید بسبب تداعی بغیر موارد و آثاره نموده و بعضی مقید باعدا مضامین

کرده اند
 در نفل نماز

ساخته بتحقق و تنقیح این مسئله پرداخته اند ملا علی قاری در شرح مختصر قاری
 نوشته و لایوتز جماعة خارج رمضان ای یوتز لایوتز
 جماعة في رمضان قطع و عليه اجماع المسلمين و لایوتز
 باجماعت خارجة لانه نقل من وجوب الجماعة في النقل في غير
 رمضان مکروه و عن شمس الائمة ان التطوع باجماعت انما یکره
 اذا کان علی سبیل التداعی اما لو اقتدی واحد بواحد او
 اثنان بواحد لا یکره و اذا اقتدی ثلثة بواحد اختلاف فی
 و اذا اقتدی اربعة بواحد کره اتفاقا انتهى و صاحب مختار گفت
 و لا یصل الوتر و لا التطوع باجماعت خارج رمضان ای یکره
 ذلك لو علی سبیل التداعی بان یقتدی اربعة بواحد کما فی
 الدور و لا خلاف فی صحته الاقتداء اذا لا مانع ظهر و ظاهر
 که مراد از تطوع در عبارتیکه ملا علی قاری از شمس الائمة نقل کرده و نیز در
 عبارت در مختار نماز نقل است چه بقرینه سیاق و سباق کلام در
 نماز نیست که خارج رمضان تنها خواندنش مشروع و جماعت در آن
 سبیل قاعی مکروه باشد و آن نماز نقل و ترست بخداوند عزوجل که

مشروعیت و سنونیت آن مخصوص برضالانت فقط پس برین تقدیر
 نوافل شب قدر هر چند معمول مشایخ کبار التزام جماعت در آن نیست اگر
 باجماعت بسبیل تداعی بخوانند نیز مشروع خواهد بود زیرا که کرامت جماعت
 در نماز نقل بسبیل تداعی مقید بخارج برضالانت چنانچه از تصریح ملاحظه
 و نیز از عبارت در مختار استفادست و بنابراین اگر نماز تجدید هم در رمضان
 باجماعت بخوانند جائز بلا کراهت میتواند شد و لهذا جماعت در تجدید خواندن
 قرآن در شبهای طاق از عشره اخیره رمضان منقول از سلف و معمول درین
 دیار و امصارست و کساینکه از فقها جماعت را در تجدید بدعت گفته اند محمول
 بر بدعت حسنه میتواند کرد چنانچه طحاوی قول ابن سبام را که تلفظ نیت
 نماز را بدعت گفته با وجود اطلاق محمول بر بدعت حسنه نموده و بیانش
 گذشت و نیز شائبه کراهت پیرمون صلوة الرغائب نماز نیمه شعبان
 که التزام جماعت در آن از مشایخ طرفیت مانور نیست گردیدن نمیتواند و اگر
 اینارجماعت بطریق تداعی نباشد نیز درست کراهت تا بدامن این نماز با تیر
 قوله پس طریح سلیم و عقل مستقیم پوشیده مبادا آن عمل سلیم و طریح
 مستقیم پوشیده نباشد که این پس مانند پیش منی بر همان مغلطه مستمر است

و خلاصه اش آنکه هر امریکه از شارع ثابت نباشد آن مکروه و بدعت است و
لهذا فقها نوافل بجماعت را در غیر موارد ماثوره مکروه و بدعت نماند پس عمل
مولود مثل جماعت در صلوٰۃ الرغائب و دیگر نوافل مکروه و بدعت باشد در احوال
این تقریر اگر چه بیانش قاصر است لیکن مقصود او از این تمثیل و تشبیه همین است
و بس چون اصلی برای تعیین و تخصیص عمل مولود محدثین و فقها از قول
فعل شارع بر آورده اند پس این قیاس مقابل لفظ مجوز قیاس اول من قاس باشد
و ذکر صلوٰۃ الرغائب بجماعت در بمقام بطریق سطر از واسر کی عقل مشوب
بوهیم است و تحقیقش رفت باقیانند کلام در خواندن نفل قبل نماز عیدین پس قیاس
محل نزاع بر چنین نمازها که از موارد مذهبیه است همزنگ قیاس جماعت در صلوٰۃ
الرغائب است مهندا چه جای خواص احدی از عوام صوفیه هم قائل بحواز
این نماز نشد پس ذکرش ذیل صلوٰۃ الرغائب نیز بجای خود نباشد و دیگر تفسیر
جواب این سفسطه بکرات و مراتب همان گذشته است که چنین توهمات فاسد
پیرامون آن نمیتوان کرد بقوله و قد صح انه قبل لابن مسعود رضی الله عنه ان
توما اجمعتوا فی مسجد انم مولانا جلال الدین سیوطی در رساله نتیجه افکار
فی البحر بالذکر تضعیف این اثر کرده گفته که محتاج به بیان سند است و حاصل

عبارتش ائمت که اگر بلوئی که تحقیق از ابن مسعود منقولست که دیدم قومی را
 که در مسجد بر رفع صوت تهلیل می کنند پس گفت که نه می بینم شمار را مگر از منبر عا
 تا آنکه ایشانرا از مسجد بیرون کرد و بگوئیم که این اثر از ابن مسعود محتاج به بیان
 سندست و بر تقدیر ثبوت پس معارضت با حدیث کثیره که ثابت است
 و پیش رفته اند و آن حادثه بران اثر از دعارضن مقدم انداختی و نیز
 بر تقدیر صحت این اثر گوئیم که محتملست که باعث بر منع و اخراج این قوم
 از مسجد شور و شغب این جماعه بر رفع صوت بوده باشد که منافی ادب و نجافت
 و ادب مسجدست نمیدانی که این شور و هیگاه موجب انتشار شاذ علیه بر عبادت
 و نماز بان خلاص انما میشود و واقعیست که چنین شور و هیگاه مهبود و عهد
 رسول خدا صلی الله علیه و سلم نبوده و الا تهلیل و صلوة بر آنحضرت
 علیه الصلوة والسلام و اجتماع مسلمانان در مسجد خود مانور و منقول در ان
 عهد رسالت عهد بوده است پس داعی بر منع و اخراج قوم از مسجد فقط رفع
 صوت و شور و شغب خواهد بود مع هذا این روایت که منسوب بتا مازحانی
 و طوالع الانوار است صلاحیت معارضه باروایتی که در صحیح بخاری ذیل کتاب علم
 مذکورست ندارد و آن ائمت باب من جعل لاهل العلم ایا ما معلومته ثنا

عثمان بن ابی شیبہ ناجری عن منصور ابی وائل کان عبد اللہ ذکر النار
 فی کل خمیس فقال له رجل یا ابا عبد الرحمن لوددت انک ذکر تامل یوم ن
 امانه بمنعنی من ذلک انی اکره ان اکرکم وانی اتخو لکم بالموعظه کما کان المنی
 صلی اللہ علیہ وسلم تخولنا بها مخافۃ السامه علینا یعنی بود عبد اللہ بن مسعود
 کہ چند میداد مردم را بر روز پنجشنبه پس گفت مرا در مردی یا ابا عبد الرحمن
 عبد اللہ بن مسعود دست پیرانه دست میدارم کاش و عطر و نصیحت میکردی
 نو ما را هر روز گفت عبد اللہ آگاه باش تحقیق شان آنست کہ باز میدارم را از
 تذکیر هر روزه اینکه من ناخوش میدارم ملول کردن شمارا و بدستی من نغمه
 میکنم شمارا به پند دادن در وقت نشاط و محل قبول و عدم مال دنیا که بود آنحضرت
 صلی اللہ علیہ وسلم کہ تعهد میکرد ما را ابو عطف از جهت ترس مالان بر ما
 بر طبع سلیم و عقل ستقیم البته پوشیده نباشد کہ این تعیین و تخصیص روز
 پنجشنبه برای وعظ و تذکیر کہ عبد اللہ بن مسعود از طرف خود ایجاد کردند
 عهد آنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم نبوده پس چه باعث شد کہ عبد اللہ بن مسعود
 با وی ترک کلیه الاتباع کما یکون فی الفل یکون فی التکر گزیده معاذ
 خوشترین امر کب کراست و بدعت فرمودند پس ازین روایت بخاری

انظر من الشمس وامن من الالمس است که نشین وخصیص روز برای عمل خیر است
 آنروز از آنحضرت صلی الله علیه وسلم ماثور باشد جائز و مستحسن است از آنجا
 است که علما و عظمین از روزهای مہنہ روزی برای غلط و تذکیر مقرر کرده
 بہ بند و مو عظمت می برد از دنیا پنچہ در وہلی کجنور مولانا و اسناؤ ما خاک
 المحدثین و المفسرین ثناء و عبد الغزیز علیہ الرحمہ اول و زرسہ شنبہ و جمعہ براس
 درس مقرر و معین بودہ و پیشتری از علماء درین دیار و امصار بعد تا وہ
 نماز جمعہ محرز این سعادت میشوند و معمول این خادم العلماء ہم ہمین بعد نماز
 جمعہ درس قرآن و حدیث و وعظ و تذکیر است باجملہ اربعین و تخصیص
 عبد اللہ بن مسعود کہ روز پنجشنبہ را برای وعظ و تذکیر مقرر فرمودند استخراج
 اصل رابع برای تعیین مجلس مولود بہیت ملتزمہ و زانی اصول ثلثہ کہ
 سابقہ کہ صوم عاشورا و صوم دوشنبہ و اعادہ حقیقہ است ثابت و مستحق
 گردید ذلک فضل اللہ یؤتیہ من یشاء و اللہ ذو الفضل
 العظیم قولہ همچنین انعقاد این مجلس مولود بہیت کذا نبتہ ملتزمہ
 موقتہ را باید ہمید انجا آنگذشت کہ مولانا جلال الدین سیوطی این اثر
 را کہ مبعوض استدلال برای ابطال انعقاد مجلس مولود آورده تضعیف

عبد العزیز بن محمد
 در این مجلس دعا کا مطالق
 دعا و تذکیر عمل کیا

نموده گفته که بر تقدیر صحت معارضه حادثه متقدمه که مثبت خلا
 این اثر است نمی تواند شد و نیز برین شد که محتمل است که سبب منع شود
 و شعب آن جماعه در مسجد بوده باشند فقط اجتماع و تامل و درود بر مصطفی
 صلی الله علیه و سلم پس بخواهی اذاجاء الاحتمال اطلب الاستدلال
 این استدلال باین اثر صحیح نیست و هرگاه تعیین روز برای انعقاد
 مجلس و غلط و تذکر از قول و فعل عبدالمدین مسعود بروایت صحیح بخاری
 ثابت شد همچنین انعقاد این مجلس مولود بهیئت کذا نیه ملثمه موقیه باشد
 که اصل ضمن مجلس در زمان هدایت اقران صحابه کرام ثابت و مستحق
 است پس انعقاد این مجلس اختراع از طرف خود و استن گبر
 اختراع از طریق اصحاب عظام است قول و جناب مولانا
 شاه عبدالغیر ز قدس سره برین اشاره فرموده اند انما استناد
 بعبارت تحفه درین مقام مرفوعت باینکه چون مدلول این عبارت
 مخالفت صریحه با قول و فعل صاحب تحفه و والد ماجد و جد امیر حضرت
 ایشان در و پس لامحاله ماول و مصروف عن الظاهر خواهد بود و ^{نقص}
 این اجمال نیست که صاحب تحفه خودش در جواب سائلی که سوال از

جواز تفرغ و تعیین روز بعد سال بنا بر رفتن زیارت بزرگان نموده
 می نویسد که رفتن بر قبور بعد سال بیک روز معین کرده بجهت صورت اول
 آنکه بیک روز معین نموده یک شخص یا دو شخص بغیر بهیئت اجتماعیه مردم کثیر بر
 قبور محض بنا بر زیارت و استغفار روند این قدر از روی آیات
 صحیحیه ثابت است و در تفسیر در سنن نقل نموده که سر سال آنحضرت
 صلی الله علیه و سلم بر بقا بر میرفتند و دعائی مغفرت اهل قبور میخواندند
 اینقدر ثابت است و مستحب دوم آنکه بهیئت اجتماعیه مردم کثیر جمع
 شوند و هشتم کلام الله کنند و فاتحه بر شیرینی یا طعام نموده تقسیم در میان
 حاضران نمایند این قسم معمول زمانه پیغمبر خدا صلی الله علیه و سلم
 خلفاء را شدین بوده اگر کسی این طور بکند پاک نیست زیرا که درین
 قسم تسبیح نیست بلکه فائده احیاء و اموات را حاصل میشود سوم طواف
 جمع شدن بر قبور نیست که مردمان بیک روز معین نموده و لباسهای
 نفیس و فاخره پوشیده و مثل روز عید شادمان شده بر قبور مجتمع شوند
 و رقص و غیره سماع با مزامیر و دیگر بدعات ممنوعه مثل سجود بر اقبور و
 طواف گردان قبور منیما این قسم حرام و ممنوع بلکه بعضی کج کفر

میرسند و همین محل این برود حدیث است و لا تجملوا قبوری
 عید اولاً تجملوا قبوری و ثنا چنانکه در مشکوٰۃ موجود است انتی
 و نیز مولانا می ممدوح در جواب سائلی که سوال از جواز عرس بزرگان
 نوشته که زیارت و تبرک بقبور صاحبین و امداد ایشان باید است
 ثواب تلاوت قرآن و دعاهای خیر و تقسیم طعام و شیرینی امر مستحسن
 و خوب است با جماع علماء و تعیین روز برای آنست که آن مذکر انتقال
 ایشان می باشد از دارالعمل بدارالتواب و الا بهر روز که این عمل واقع
 شود موجب فلاح و نجات است و خلف لازم است که سلف خود را
 باین نوع بر واحسان نماید چنانچه در احادیث مذکور است که ولد
 صالح یدعوله و تلاوت قرآن و اهدای ثواب بعبادت موقر و اودان
 بهمنی بر کمال بلاادت و فرط جاهل است آری اگر کسی سجده و طواف و دعای
 یا فلان افضل کذا بعمل آرد البته مشابیهت با عبده الا و مان کرده باشد
 و چون چنین نسبت پس حیا محل طعن باشد و در دستورش یوحی مرقوم
 است اخرج ابن المنذر و ابن مردویه عن انس رضی اللہ عنہ ان رسول
 صلے اللہ علیہ وسلم کان یاتی احد اهل عام فاذا اتی

این عبارت در جواب
 اعتراضات علماء است
 نجابی باینکه تفاوت
 نوشته اند

قال رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم
 انقطع عن عملي الا ان
 صدق جاري او علمت بحدوث
 ولد صالح يدعوکم لکن لا تشکروا

الشعب سلم على قبول الشهدا فقال سلام عليكم بنا
 صدرتوا لحو واخرج ابن جرير عن محمد بن ابراهيم قال كان
 النبي صلى الله عليه وسلم ياتي قبول الشهداء على
 كل حول فيقول السلام عليكم بما صدرتوا فنعمة عقبي الله
 والوبكر وعمر وعثمان يفعلون ^{كذلك} انتهى ودر بعض كتب دين
 مقام واخلفاء الارثية يفعلون ^{كذلك} امر وبيت ونيرو لانا في مخرج
 در جواب سائلي كه استفسار در مجلس محرم ودر شبه خواني نموده افاده
 فرموده كه در تمام سال دو مجلس در خانه فقير منعقد ميشود مجلس ذكر مولود
 شريف و مجلس ذكر شهاب حسين اول كه مردم روز عاشورا با يكديگر و روز
 پيش ازين قريب چهارصد يا پانصد كس بلكه قريب هزار كس زياده
 ازان فراهم مي آيند و در روز پنجاه بعد از ان كه فقير مي آيد مي نشينند
 و ذكر فضائل حسين كه در حديث شريف وارو شده در بيان مي آيد
 و آنچه در احاديث اخبار شهادت اين بزرگان و تفصيل بعض حالات
 و بد مالي قاتل ايشان وارو شده نيز بيان كرده ميشود و درين ضمن بعض
 مرثيه ها از غير مردم يعني جن و پري كه حضرت ام سلمه و ديگر صحابه شنيده اند

در جوابات اعتراضات
 عبدالحكيم حسين استوفى
 النفس الكبير عن رسول الله
 صلى الله عليه وسلم انه
 كان ياتي قبول الشهداء
 كل حول فيقول السلام عليكم
 بما صدرتوا فنعمة عقبي الله
 واخلفاء الارثية يفعلون

نیز مذکور کرده میشود و خوابهای موحش که حضرت عباس و دیگر صحابه دیده
 و دلالت بر فرط اندوه بروج مبارک حضرت جناب سالت تاب می کنند
 مذکور میشود و بعد از آن ختم قرآن و پنج آیه خوانده بر ما حاضر فاتحه نموده
 می آید و درین بین اگر شخصی خوش الحان سلام بخواند یا نثریه مشروع
 اکثر حضار مجلس و این فقیر را هم رفت و بجالاقت میشود و آنست قدریکه
 بعمل می آید پس اگر این چیزها نزد فقیر بهین وضع که مذکور شد جائز نمی بود
 اقدام بر آن اصلا نمیکرد باقی ماند مجلس مولود شریف پس حالش طشت
 که تاریخ دو از دهم شهر ریح الاول همین که مردم موافق معمول سابقان
 شدند و در خواندن درود مشغول گشتند و فقیری آید اول بعضی از احادیث
 فضائل آنحضرت صلی الله علیه و سلم مذکور میشود بعد از آن ذکر ولادت
 با سعادت و بنده می از حال رضاع و حلیه شریف بعضی از آثار که در
 او ان ظهور آمد معروض بیان می آید پس بر با حضرت از طعام با شیرینی
 فاتحه خوانده تقسیم آن بجا حاضرین مجلس میشود و علاوه بر آن یارت موی
 مبارک آنحضرت صلی الله علیه و سلم نیز معمول قدیم است و مولانا شادولی
 والد ماجد صاحب تحفه در رساله الانتباه فی سلاسل اولیاء الله از والد^{حد}

خودشان یعنی مولانا شاه عبدالرحیم روایت می کنند اخباری که
 سیدک الوالد قال کنت اصنع فی ایام المولد طعاماً
 صلة بالنبی صلی الله علیه وسلم فلم یفتخر لی فی سنه
 من السنین شیئاً اصنع به طعاماً فلم اجد الا حصاً مقلیاً
 فتمت بهتة بید الناس فرایتہ صلی الله علیه وسلم و بیان هدیه
 شد الحصر انتهى و در معانی نوشتند که از نجاست حفظ
 اعراض مشایخ و مواظبت زیارت قرانی ایشان و الترام فاتحه خود
 و صدقه دادن برای ایشان و اعتنائی تمام کردن تعظیم آثار و اولاد
 متسبان ایشان انتهى اینست حال قول و فعل صاحب تحفه و
 بزرگانش اما حال خردان پس مولانا شاه رفیع الدین که برادر کوچک
 صاحب تحفه بودند و کیفیت تبحر حدیث و تفسیر علوم نقلی و عقلی بلکه
 علوم ریاضی ایشان معلوم خواص و عوام است در جواب سؤالی آنچه
 می نویسند اینست سؤالی بر سر قبر بزرگی در سال جمع آمدن و
 آنرا روز وفات و عرس قرار دادن با وجودیکه زمان امسئال
 غیر قارست چه حکم دارد چو اسباب زمان اگر چه سبب امسئال غیر قارست

اما آنچه بآن تقدیر کرده میشود زمان از شب و روز و ماه و سال اینها
 شهر عا و عرفا دوره مقرر است چون یک دوره تمام میشود و بازار شهر
 میشود و بهین حساب رمضان شهر صوم و ذبح شهر حج و همچنین
 شهر و دیگر دوره حکم اتحاد و با نظیر او داده میشود و چنانکه در حدیث
 است که یهود عرض کردند در حضور جناب نبوت صلی الله علیه و سلم
 که حق تعالی نجات حضرت موسی علیه السلام و غرق فرعون را
 روز عاشورا کرده است برای شکرانه روزه میگیریم جناب نبوت
 صلی الله علیه و سلم فرمود انا احق بوسی منکم فصام یوم عا^{شورا}
 و امر الناس بصیامه و نیز حضرت بنی صلی الله علیه و سلم
 بلال را وصیت کردند بعد از روز و دو شبانه فرمودند وفیه ولد
 وفیه انزل وفیه هاجرت وفیه اموت بنا برین با و کرد
 آن تاریخ و آن ماه رسم مردم افتاده و چون مردمان از نهمان
 بجا فطت این رسم گذشته اند ایشانرا انتظار مسوی ولد با
 کسی دیگر از اقارب خود میباشند پس رفع انتظار آن فائده است
 معتد به و معاملات مکاشفه دریافت شد که در چنین و ذرا اجتماع

ارواح دوستان در عالم برزخ هم میشوند پس امداد بدعا و ختم و طعام
 بدعتی مباح است و وجه قبح ندارد و اما در کتاب محرمات از روشن ساختن
 چراغان و بلبوس ساختن قبور و سرودنواختن معارف همه بدعت
 شنیعه اند و حضور چنین مجالس ممنوع است ازین جوابات افادایا
 چند فائده مستنبط میشود اول آنکه رفتن مردم به میت اجتماعیه و جمع
 شدن بر قبور بعد سال برای زیارت بزرگان و ختم قرآن کردن
 و فاتحه بر شیرینی یا طعام خوانده تقسیم آن نمودن این قسم اگر چه
 معمول زمانه پیغمبر خدا صلی الله علیه و سلم و خلفا راشدین نبوده
 لیکن چون این طور قبحی ندارد اگر کسی بعمل آرد پاک نیست بلکه با اشتغال
 بر فائده برای احیاء اموات طرفی از استحباب استخوان اهدا
 و نیز ازینجا مقترح میشود که نبودن امری از امور خیر در زمان آنحضرت
 صلی الله علیه و سلم و خلفای راشدین موجب عدم جواز و کراهت
 و بدعت سمیه بودنش نیست و این فائده مبنی بر همان قول امام شافعی
 علیه الرحمه است که فحشاء امام نووی و غیره علمای دین است که هر امر
 مستحدث که مخالف قواعد شرعی نباشد آن از مستحبات و

و برعات حسنه است لهذا اجتماع مردم خواه بر روز ولادت یا وفات
 یا ارتکاب امور ممنوعه شرعیه البته بدعت سمیه و ناجائز خواهد بود که باین
 صورت مخالف قواعد شرعیست دوم آنکه تعیین روز و ماه برای
 مولود شریف و اجتماع مردم یکجا در ماه ربیع الاول و همچنان برای انقضاء
 مجلس ذکر شهادت امام حسین علیه السلام در ماه محرم روز عاشورا یا غیر
 آن و شنیدن سلام و سر شیه مشروع و گریه و بکار رجال شهیدای کربلا جائز و درست
 است سوم آنکه عید گرفتن روز ولادت یا وفات بنی یا غیر آن عبارت
 از اجتماع مردم با ارتکاب مخطورات شرعیست و آن البته ممنوع و بیهوده
 معنی روز تولد و وفات بنی را عید قرار نداده اند گفتن صحیح است نه مجرم
 اجتماع مردم در آن روز و تلاوت قرآن و ذکر احادیث و خواندن روایت
 و تقسیم طعام یا شمرنی بعد فاتحه بجا نمرین مجلس که این امر حسن و محبوب
 ثوابست چهارم آنکه زمان اگر چه سیال غیر قارست لیکن چون تقدیر
 زمان از شب و روز و ماه و سالست و هر یکی از اینها شرعاً و عرفاً دوره
 مقررست که بعد از تقضا یک دوره و دیگر شروع میگردد و لهذا از نظر
 اعاده این ادوار لا تقضیه هر دوره را حکم اتحاد و انظیرش داده میشود

و همین حساب رمضان بشهر صوم و ذیحجه بشهر حج و محرم شهر و دیگر شش
 ریح الاول بشهر ولادت و وفات سرور کائنات صلی الله علیه و سلم و غیر آن
 در هر سال محسوبست و مبنی بر همین اعتبارست در شرع صوم عاشورا و صوم
 دو شبه و ایام ریح و صوم عرفه و دیگر امور شرعی که منوط و مربوط
 به همین و تخصیص روز یا ماه یا سالست بچشم آنکه با وجودیکه جواز و استحباب
 اجتماع مردم بر روز عرس و اهدای ثواب از خواندن قرآن و اطعام طعام
 و تقسیم شیرینی با قوال علماستند که خودش صاحب تحفه و مولانا شاه
 ولی الله و مولانا شاه عبدالرحیم مجله آنها با ثبات رسید معاملة کاشفته
 هم مویذائیت که در چنین روز اجتماع ارواح دوستان در عالم برزخ هم
 میشود پس ابداد بدعا و ختم و طعام بدعتی مباحست و وجهش ندارد
 کما مر التصریح بهذا التعمین من مولانا رفیع الدین و تصریح مولانا ی
 مدوح موقوف نیست دیگر بزرگان مثل شیخ عبدالحق محدث دهلوی
 و غیر آن نیز همین راه رفته اند و حکم اتحاد نظیر در دوره ماه و سال در عبارتی که
 سابق از رساله سیوطی منقول شد نیز مستفادست بلکه تدبیر جمیع
 علمای سلف همینست و الا اعتبار اکثری از احکام شرعی که تفضیل

بعضی از آنها آنفا گذشت از دست خواهد رفت از نیجالی شایسته تکلف
 ولی غایب تصلف معترض ثبوت میرسد که اعاده شادی میلاد ستر
 آنحضرت علیه الصلوة والسلام هر سال در ماه ربیع الاول مثل اعاده
 صوم عاشورا و صوم دوشنبه از امور مستحسنة و تحببت است پس بعضی
 از بی ادبان حق ناشناس که اعاده مجلس میلاد شریف را در ماه
 ربیع الاول تشبیه بچشم کنه ساداده روی بیاض را بچونامه اعمال خود
 شان سیاه ساخته اند بحال اسارت ادب پرداخته اند و ازین میان
 دریده دهن دور نیست که رفته رفته تقبیل حجر اسود و طواف خانه کعبه را
 پوجا بنویسند و در دنیا و دینا و دینا و دینا و دینا و دینا و دینا و دینا و دینا
 و الکفریات و تقوه بانیکه تقبیل حجر اسود و طواف خانه کعبه چون با ثواب
 از قول و فعل شارع است نقص آن نمیتوان کرد و فوعست بانیکه اعاده
 شادی میلاد شریف نیز مستفاد است و تنبیط از قول و فعل شارع است
 منبیدانی که شکر آنه نعمت نجات حضرت موسی علیه السلام از دست
 فرعون و روز ولادت آنحضرت علیه الصلوة و التحببت که مناط اعاده صوم
 عاشورا و صوم دوشنبه است همان مناط اعاده شادی میلاد شریف

اینست اول آنست که
 در ربیع الاول

در ماه ربیع الاول موجود است بلکه انعقاد مجلس میلاد شریف چون متصنّفین
 اشاعت و نشر فضائل و معجزات آنحضرت علیه الصلوٰۃ الزاکیات و
 التسلیمات الوافیات با شکرانه نعمت وجود با وجود استحقاق
 و استحباب آن یاده تر از استحقاق استجاب صوم و روزه و نیت
 آن خواهد بود بکرات و مراتب گذشت که حدوث امور حسنه و عینه بعد از
 قرون ثلثه قاضی استحقاق نیت و اندیشه میهنده هر گاه از تخریج این حقیقه
 فکری و لایوت با کرامت در قرین اول و سماع آنحضرت علیه الصلوٰۃ و
 التحمیه و دعا های خیر ربانی و اگر بعضی ثبوت پیرسد باز اعاده آن
 تقریر مجروح و مقبول است که منهل خیرات و معدن حسانت است نشانی
 کهنیا و اون بی تکلف باب پنجم بر روی خود کشادست علاوه تشبیه
 در اعمال و افعال با فرق ضلالت مطلقا ممنوع شرعی نیست و الا اگر
 از اعمال عینه که خالی از فی الجمله شایسته استند جایز نباشند
 بلکه مراد از تشبیه نوع مشابهت در امر مذموم است و نیز منظور فاعل
 فعل قصد شایسته با آن امر ممنوع باشد و اینکه گفتیم مصرح در کتب
 متعدده است چنانچه در در مختار ذیل باب فی الصلوٰۃ و ما یکره فیها

وجواز قرأت قرآن در نماز از مصحف مرقوم است و جزوه الشافعی بلا کلام
 و بما بهما للتشبه باهل الكتاب ای ان قصد فان التشبه بهم لا یکره فی
 کل شیء بل فی المذموم و فیما یقصد به التشبه کما فی البحر انتهى و در خطا و
 نقل عبارت بحر نموده و آن اینست قال فی البحر ثم اعلو ان التشبه
 باهل الكتاب لا یکره فی کل شیء فاننا ناکل و نشرب کما یفعلون
 انما الحرام التشبه فیما کان مذموما و فیما یقصد بالتشبه
 و اگر اضافه برین باید در رساله تنویر العینین فی اثبات رفع الیدین ملاحظه
 رود که مولوی حاجی محمد اسماعیل صاحب بلوی در جواب اعتراض خفیه بر رفع
 یدین که تشبیه بار و افش و اورد و چه نوشته اند جانی که می نویسند که
 ترک السنه للتحرز من التشبیه بالفرق الضاله غیر مشروع کما اخرج الترمذی
 فی شمائله ان رسول الله صلی الله علیه وسلم کان یسدل
 شعرة و کان المشرکون یفرقون رؤسهم و کان یحب موافقة
 اهل الكتاب فیما لم یؤثر فیہ شیء ثم فرق رسول الله صلی الله
 علیه وسلم رأسه و روی غیره انه فرق لانه علم ان
 التفریق من سنن ابراهیم علیه السلام فقد احب رسول الله

۱۰
 واضح الشیخان و ابو داود
 و ابن ماجه کلهم عن ابن عباس
 نحوه ۱۲

۱۱
 لم اقف علی نزه الروایة الی
 ما نقل عن قادی القریب
 کان النبی صلی الله علیه و
 عند قدم الذی یسب
 و انما المسلمون ثم ابراهیم
 فافترقوا بالفرق ففرقوا
 علی السلام و المسلمون
 بنی بینه
 الی الطلوع
 و السلام

صلی الله علیه وسلم تشبیه اهل کتاب مع کونهم کفاراً فیما یظن
 کونهم من سائر الانبیاء السابقین مع انه لو یومر بتقلیدهم
 فی جمیع الافعال فكيف بالسنة التي علمت سنيتها التینا
 صلی الله علیه وسلم فی حقنا مع اننا لا نعزى تشبیه الفرق
 الضالة بل اتفقت الموافقة لانه صلی الله وسلم ترك موا
 ووافق المشرکین مع انه اسوء حالا من اهل الکتاب لما علم
 کون التفریق من سندن ابراهیم علیه السلام انتهى
 پس از تصریح صاحب در مختار که ما خود از بحرست بغیر تصنع باثبات
 که تشبیه اتفاقاً با فرق ضالّه در فعلی که آن فعل موعوم شرعی باشد مخدور
 ندارد و آنچه از تحقیق مولف نور العینین استفادست برای اثبات دعوی
 و اسکات منکر فقط کافیست که بسند حدیث مذکور غیر آن در خصوص
 اختیار تفریق شرعاً برسد که آنحضرت صلی الله علیه وسلم بطهور آمد
 چه جائی مشابّهت با اهل کتاب از مشابّهت با مشرکین هم بما لاتی شد
 پس مشابّهت اتفاقاً با جنم کهنیت که داعی بر این تکرار شادی میلا و سر
 در هر سال است و پس هرگز مخدور شرعی نمی تواند شد یعنی منی که هر گاه

تفریق بوی کسریا و بوی که مشابیهت با مشرکین داشت نظر بریکه از
ابراهم علیه السلام است اختیار شارع افتاد پس تکرار شادی میلاد و ستر
که مستند بسابع و سبب بقول و فعل شارع از تکرار صوم یوم و دو شنبه
و صوم عاشورا و تکرار حقیقه است بطریق اولی اختیار را باب اسلام و
بیان خواهد افتاد و چنانکه قصد شارع از تفریق مذکور مشابیهت با اهل کتاب
و مشرکین نبوده بلکه منظور نظر هدایت از فقط اتباع سنت ابراهیمی بود
همچنان مقصود با شستن تکرار شادی میلاد شریف تشبیه جنیم کنهت
بلکه پیش نظر اینها اتباع قول و فعل شارع از تکرار صوم و دو شنبه و غیره
است پس اختیار این تکرار البته امر مستحسن و مأمور شرعی باشد پس
تکرار مشروع با این مشابیهت جنیم کنهت کفایت کمال اولی و نبی داشت
پوشیده نماید که اینقدر اطاب کلام درین مقام اگر چه شایسته از تخیل این
در شرح کلام صاحب تحفه داشته باشد لیکن جمیت اسلامی گذشت
که این مرحله را چنانکه باید طی ناکرده سخن را نام گذارم حالا باز رجوع
باصل کلام نموده میگویم که از تحقیق و تنقیح ما سبق معلوم شد که مقصود صاحب
از عبارت نوع باز و هم که منقول است فقط تشنیع بر اوام شیعیه باجماع

بدعات شیعه است چنانکه میگویند که امثال متجدد و را یک چیز بعینه از
 و این و هم خیلی بر ضعیف العقلمان غلبه دارد فقط و مراد از ان شیعه
 چنانکه تصریح می کنند که اکثر شیعه در عادت خود منتهک این خیال اند
 مثلاً روز عاشورا در هر سال که بیاید آنرا در شهرها و ت حضرت امام
 حسین رضی الله عنه گمان برند و احکام مایم و نوحه و شبون
 گریه زاری و فغان و بیقراری آغاز نهند تا آن خیزد که ازین کلام
 صاف می تراود که شیعه روز عاشورا را که هر سال می آید بعینه روز
 شهادت امام حسین علیه السلام گمان بود بدعات مذکور که بعضی آن
 و میدانند که گویند امام ممدوح در همین روز و همین وقت شهید شدند پس
 مدار تشیع بر گمان عینیت این روز عاشورا با آن روز عاشورا و آنجا
 بدعات شیعه مذکور است و این گمان البته مناسط تشیع شرعی و عقل
 است چه مبنای ادوار لیلی و نهاری و سبوعی و ایامی شهری و حلی
 بر اعتبار مماثلت نظیر با نظیر است نه گمان عینیت صرفه که از اغلاط
 و همی نه اختراع بدعات شیعه که از تلبیسات البلیسی است از اینجا باید دانست
 که بودن مان مرستیال غیر فار و عدم ثبات و قرار آن او و اعاده نمودم

محال برسانی دارد و میشود که قائل بعینیت حقیقی زمان باضی زمان حال
 باشند بر کسی که قائل تغایر حقیقی در اجزای زمان بوده برای چیزی
 احکام مشروع و اعتبار اتحاد و نظیر با نظیر می کنند و از شواهد این دعویست
 آنچه صاحب تحفه خودش از تفسیر در مستور معروض استناد نقل کرده که
 آنحضرت در سر هر سال بمقابر میرفت و دعا مغفرت اهل قبور می نمود
 و از عبارتیکه در جواب سوال از مولانا رفیع الدین معروض نقل است که شمس
 علی نصف السمار حکم اتحاد با نظیر میدرخشد و نیز از عبارت انبیا و همع
 که تحلی کلیه نقل گردید تا میدانیم حسنی کا القم فی لیلۃ البدر ساطع و لامع
 و اگر اضافی بر مذکورات سابقه مطلق است ملاحظه رود که صاحب تحفه
 در تفسیر فتح الغر زویل سوره الحاقة در تفسیر ایام خالیدی نویسد
 یعنی در روزهای گذشته یا روزهای که اکمل و شرف خالی بوده و
 آن روزها روز ماه رمضان است و دیگر ایام پیام سنون مثل ایام
 بیض و عرفه و ذیحجه و روز عاشورا و روز دوشنبه و چشمنه و روز
 شب برات و غیر ذلک انتهی و این عبارت چنانکه
 می بینی از فروش تا عرش من اومی بالنسبت که

روزه روز عاشورا و روزه دوشنبه و همچنین پنجشنبه و
 روز شب برات مثل ایام صیوم و غیره و ذی حجه از جمله
 صیام سنون است و تفرقه که در عبارت تحفه میان روز
 عیدین و عاشورا از شکر گزار می نعمت متجدده سال بسال
 یعنی ادای روزه رمضان و ادای حج خانه کعبه است فقط در
 عیدین جاریست نه غیر آن و هرگاه صوم دوشنبه و پنجشنبه و
 عاشورا در صیام سنون محسوب گشت این تفرقه از میان
 برخاست که درین روزها چه جای تجدد نعمت حقیقه خیریه از تجددات
 و تغییرات آسمانی چنانکه در روز و مهر جانست نیز متصور نیست
 معینا حکم به روزه دوشنبه برای تادیبه شکر نعمت ولادت و غیر آن
 و بر روزه عاشورا برای شادی نجات حضرت موسی و غرق فرعون
 شرف نفاذ از شارع یافته بلکه شارع خود بنفس نفس همواره ملتمز
 روزه دوشنبه مانده و بلال را وصیت باین روزه فرموده و یک
 سال پیشتر صوم عاشورا شده بدگران حکم نموده آری تقید بعید باطل
 و عید نوروز و عید غدیر البتة بمنی بروهم فاسد است و مخالف مذمت

اهل سنت وجماعت و آنچه مرقوم است که از اینجا معلوم است که روز
 نزول آیه الیوم اکملت لکم دینکم و غیره از مسامحات علمای
 زیرا که تفرقه در روز نزول وحی و شب معراج و عید فطر و عید نحر از
 تجد و نعمت هر سال عدم آن مسلم است و روز نزول آیه الیوم اکملت
 لکم دینکم در دائرة نفی عید گنجدین نمیتواند که از روایت بخاری
 و تفسیر شارحین ثابت است که روز نزول آیه مسطوره عید گرفته شد
 در بخاری ذیل باب زیادة الایمان و نقصان مرویست عن عمر
 بن الخطاب رضی الله عنه ان جلا من اليهود قال یا امیر المؤمنین
 آیه فی کتابکم تقرؤنها لو علینا معشر اليهود زلت لا تخذنا ذلک الیوم عیدا
 قال ای آیه قال الیوم اکملت لکم دینکم و اتممت
 علیکم نعمتی و رضیت لکم الاسلام دینا فقال عمر قد
 عرفنا ذلک الیوم و المكان الذی نزلت فیہ علی النبی صلی الله علیه
 و سلم و هو ما تم بعزقه لوم الجمعة انہی شیخ الاسلام در ترجمہ این حدیث
 نوشته بدستی که مروی از یهود که نام قوم موسی علیه السلام است گفت مر عمار
 یا امیر المؤمنین ایستی در کتاب شما که بخوانید از اگر بر ما گرد و یهود ما را

هر آنکه میگرفتیم ما روز زول را عید که تنظیم میکردیم از او خوشی مینمودیم و در آن
 هر سال بجهت عظمت و بزرگی آنچه حاصل شده است در آن روز از مشرکین
 وین تمام نعمت ازین آیه گویند قائل کعب جبار بوده پیش از آنکه اسلام آورد
 عمر کدام آیت است آن گفت نورهانی لیلیم اکملت لکم دینکم یعنی
 کامل کردیم شمار دین شما از جمله آنچه محتاج بودید شما در صلاح معاش و معانی
 قواعد عقاید و تهید اصول شرائع با توفیق قوانین اجتهاد و تمام کردیم بر شما
 خود را که ابتدا با مورد مذکور است و راضی شدیم و اختیار کردیم بری شما اسلام
 که ملت خفیه سهلت از روی بن بودن پس گفت عمر در جواب یہودی
 بتحقیق استسیم از روز را و آن جائی که مانا نل شده بود این آیه در آن زمان بجا
 بر پیغمبر ماصلی الله علیه و سلم بجالی که آنحضرت استاده بود بعرفه روز جمعه یعنی
 در عرفات چه وقوف روز عرفه معرفت بعرفات یعنی فراموش نکردیم
 زمان بجان نعل بلکه حال قیام را که در آن وقت بود روز جمعه و روز
 عرفه هر دو روز عید است چنانچه در روایت دیگر صریح آمده پس یک عید
 چه باشد و عید گرفته ایم یا آنکه بگرفتن عید جدید حاجت نداریم از
 سابق دو روز عید بود که جمعه و عرفه است و زیادت بیان بجان در جواب

یا برای اعتبار روز عرفه است در برابر روز جمعه یا اشاره است بان که فضائل مکانها
 که در آن نازل شده نیز مد نظر داریم و به تعظیم وی می پردازیم چه جای روز تنها
 و بحتمل که مراد آن باشد چنانچه کرمانی گفته چون بصحت پوسته که نزول آن
 آیه بعد عصر بود و عید متحقق نمیشود مگر از اول نهار لاجرم روز آینده را عید
 گرفتیم انتهی و در خیر جاری شرح صحیح بخاری مرقوم است قد عرفنا ذلک
 الیوم یعنی آنقدر تا ذلک الیوم عید او کذا انخذنا مکان نزولها محلا لا عظم
 ارکان الدین و هو الحج و معذک کان وقت نزولها آخر لوم عرفه و قد
 جعل الغد منه عیداً انتهی و همچنین است در دیگر شروح بخاری اگر باستیفاء
 نقل عبارات شروع که مثبت عید گرفتن روز نزول آیه مذکوره است بر دویم
 کلام بطول انجا بدین از اینجا معلوم و متیقن شد که روز مذکور را عید گرفته اند
 و اگر از عید تعظیم و تکریم آن روز و تا وید مراسم تهنیت و سرور و اجتماع
 مسلمانان بر وضع مشروع مراد دارند در عید گرفتن روز نزول وحی شریع
 بلکه روز ولادت بنی خاصه روز ولادت باکر است حضرت سالت علیه الصلو
 و التحیه هیچ مضائق نیست که مانع ازین باب از شارع مانور و منقول
 نگردیده و اگر مراد از آن اجتماع مردم و ارتکاب بدعات شنیعه و غیر

قبیح است پس البته عید گرفتن آن روزها ممنوع و غیر مشروع خواهد بود و
 آنچه از منسوخیت صوم عاشورا که سال اول موافقت یهود آنحضرت
 صلی الله علیه و سلم بجا آورده بودند نوشتند نیز محمول بر مسلم
 میتوان کرد چه اگر مراد از این منسوخیت فرضیت صوم روز مذکور
 است پس البته صحیح و مسلم لیکن این معنی منافی سیاق کلام
 است که فرضیت صوم عاشورا معنی بروجم مذکور نبوده و تا منسوخیت
 آن دفع و بهم مذکور دیگر و بلکه منسوخیت فرضیت آن صوم لغزیت
 صیام رمضانست چنانکه بیانش بیاید و اگر مراد از منسوخیت
 صوم مذکور منسوخیت آن صوم است که آنحضرت صلی الله علیه و سلم
 برای تادیبه شکر نجات حضرت موسی علیه السلام موافقت یهود
 در مدینه یکسال داشتند و دیگران حکم فرمودند و در سال آینده قاضی
 یافتند و همین معنی مقتضای سیاق کلام است پس بحر سکوت
 دیگر چه باید کرد که خودشان در تفسیر ایام خالیه قائل منسوخیت
 این صوم بوده اند نه فرضیت آن پس حکم به نسخ فرضیت
 این روزه سنتی چگونه صحیح باشد معجزان در

رسالة ما ثبت من السنة از ابن عباس رضی اللہ عنہما
مرسیت قال قدم رسول الله صلى الله عليه وسلم
المدينة فرأى اليهود يصوم عاشورا فقال ما هذا
قالوا يوم صالح انجا الله فيه موسى وبنی اسرائیل
من عدوهم فصامه فقال انا الحق بموسى منكم فصامه
واعرضيا منه وفي رواية فقال لهم ما هذا اليوم الذي
تصومون قالوا هذا يوم عظيم انجا الله فيه موسى
قومه وغرق فيه فرعون وقوم فصامه موسى
شكرا فحج بصومه لتعظيمه اخرج البخاری ومسلم
انتهى وتوافق این روایت است آنچه ابو لانا رفیع الدین در جواب
سایلی از تعبیر بوم روز وفات و عمر با وجود بودن ثانی سیال غمر قار
این صوم نوشته اند و قدم نقله و پیشتر از بن این روایت از رساله
ملا علی قاری نیز منقولست و دیگر علما هم این قصه روایت کرده اند
پس این احتمال هم محتمل صحت نمیتواند شد مگر اینکه گفته شود که مراد از
منسوخیت صوم عاشورا همان احتمال اول است و آن خود صحیح چنانکه

در کتب صحاح مصرحت که فرضیت صوم عاشورا قبل از فرضیت صیام
 رمضان بوده همین که روزه رمضان فرض شد فرضیت صوم عاشورا
 منسوخ گردید و در رساله ما ثبت من السنه از جامع الاصول منقول است
 عَنْ عائشه رضي الله عنها قالت كان عاشورا الصيام قبل
 رمضان فلما نزل رمضان كان من شاء صام ومن شاء فطر
 وفي رواية قالت كان رسول الله صلى الله عليه وسلم امر
 بصيام عاشورا الحديث وفي آخره قالت كانوا يصومون
 عاشورا قبل ان يفرض رمضان وكان يوم استترف الكعبة
 قالت فلما فرض رمضان قال رسول الله صلى الله عليه وسلم
 من شاء ان يصوم فليصم ومن شاء ان يتركه انتهى وعلمنا
 القياس من احادوث و بغيرهم موافق این روایت آمده و در تفسیر شرح العزیز
 ذیل تفسیر لکاتب علی الدین من قبلکم سیزده سید که بر حصر آدم روزها ایام من هر ما من
 و برهونان و روزه عاشورا و سیزده سینه از هفت آهوی نیز از تبع احادیث معلوم است که صوم عاشورا
 هم معمول است بجا است بود و آنحضرت صلی الله علیه و سلم با شرف صوم شد از چون
 رمضان فرض شد فرضیت آن منسوخ شد اباحت است بجا آن هنوز باقی است چنانکه

از فحاشی حدیث منقوله از جامع الاصول ظاهرست ^{و نیست}
 مذموب حنیفه و در کتب اصولیه تفصیل این مسئله بجای خود مذکور
 یا بجمه بنور این مقام خالی از غایله تردد نیست که از متن کتب حدیث
 مستفاد میشود که قصه صوم یهود که در مدینه بوقوع آمد بعد از
 رمضان منسوخیت صوم یوم عاشورا است ^{و آنحضرت در بیان}
 خلال ماه ربیع الاول فاتیافتند و بصوم نهم محرم که بشرط
 حیات اراده آن سال قابل میشدند موفق نشدند و از اینجا
 که صوم عاشورا سنت قولی و فعلی هر دو بوده است و صوم نهم
 محرم را فقط سنت قولی میگویند و چون این صوم عاشورا قابلیت
 نسخ ندارد پس این صوم بر مجرد و هم نمیتوان گذشت حال آنکه
 در کتب حدیث موجود است که روز عاشورا کفار گناهان یکسال
 متقدمست چنانچه در رساله ما ثبت من السنه نوشته و عن
 ابی قتاده ان النبی صلی الله علیه و سلم قال صیام یوم عاشورا
 انی احتسب علی الله ان یکفر السنه التي قبله اخرجہ الترمذی
 انت ^{منقوله} از نسخه درین مقامین ^{مقتول} التاویل و

و مصروف عن الظاهر است ستمنا و منکرین اعمال حسنه مثل علم
 مولود و غیره و عرس ^{مشایخ} کرم بآن صحیح و درست تواند شد
 علاوه مقدمه مسلم عقلی و غیره که قول مقارن با فعل و عمل اقوی و
 افضل و اولی از مجرد قول است پس محج قول موافق ظاهر عبارت تحفه
 صلاحیت رضیه قول فعل صاحب تحفه و بزرگانیش که سابق منقول
 شد ندارد قول پسین قاعده کلیه مطروده مذکوره بالا انعقاد بر
 مولود بهیئت کذریه ملترمه موقه انجم سابق تا بیانات مسکتة نظر
 و مفرجه مناظر مکررات و مراتب بینین ^{شد} که امر و همی که آنرا قاعده کلیه
 مطروده قرار داده ممنوع و مردود است ^{یرا} که بعضی از امور دینی
 که در عهد آنحضرت صلی الله علیه و سلم از قوه بفعل نیاید در عهد خلفای
 راشدین ضوان الله علیهم جمیع جلوه ظهور یافته بعضی از آن در عهد
 خلیفه اول و بعضی از آن عهد خلیفه ثانی و بعضی در عهد خلیفه ثالث
 چنانکه بیانش رفت و بعضی از آن زمان خلفای اربعه هم رنگ وجود
 نگرفته در زمان تابعین بوقوع آمده علی بن ابی القیاس رفته کار متواتر
 مسلمین سید و زبیت مستحسانا متاخرین رسید و هر گاه متواتر

مسلمین واجب الاتباع گردید پس اگر استجاب و احسان و تقاضا
 مجلس مولودیه است که از این مذکوره سابق ترقی کرده قابل توجه شوند
 اولی و حسن خواهد بود لهذا بعضی از اکابر حرمین شریفین قیام نگام ذکر
 ولادت آنحضرت علیه الصلوة والسلام واجب فرمودند و آنرا که
 مسلمانی حال عدمی بین این دو سیمادین و زمان که هر کویچه برین
 فضائل بیغیر خود برائی و بیج دین ترغیب مردم میکنند بدیده حمیت
 کلاما لحظه نمایند و تقاضا و مجلس مولودیه است که موجب نشر فضائل
 و معجزات سرکائنات علیه الصلوة و التحیات در ماه ربیع الاول
 بلکه در هر ماه بر مژه خود با لازم واجب است و چون بسبب استتباب
 شرع متثال توارث مسلمانی امثال اشرار و انکار آن انکاران باشد
 پس حسن الطمانه موافقه الامر و قهبا مخالفته معارضه بالطلب
 البته در مقام صادق آید و توهم کرمیت و بدعت و در عملی که کارش
 از استجاب خوب هرگز نمیتوان کردید قوله بر خاستن وقت
 ذکر ولادت آنحضرت صلی الله علیه و سلم نیز الاصل است است اخ
 بر ناظر اهل بصیرت و منصف است که مستتر خواهد بود که قیام

وفاقیوں کی طرف سے ۱۹۴۲ء میں لکھنؤ میں منعقد ہونے والے کانفرنس میں مولانا صاحب نے شرکت کی اور ان کے فیصلے کی تصدیق کی۔

آری روشن کردن ایمان یا وہ از حاجت مکر و سست آن و معمول
 و مجالس و نشست نیست بقدر حاجت البتہ مشروع و معمول
 و معلوم نیست کہ در حق اصوات قبیل یا شمع کی در حرمین یقیناً ہر
 معمول پیش نظر قبول علمای فحولست چہ میگوید و درین واسطے
 راہ گریست یا باحت پوید و ایصال ثواب از اطعمہ و شراب و نقد
 ولبوسات با وجود تقیید و تعیین روز و ماہ و التزام قیودات مشروعہ
 مروجہ نیز شائبہ از گریست بدعت نداد و بلکہ ہر مسلم منصف ازین
 و مستحب میداند و قد سبق بیانہ بقدر و اذا بلغ الاطباء
 الی ہذا النصائب فلننہم بحمد اللہ العزیز العظیم
 الوہاب والصلوۃ والسلام علی من اوتی
 الحکمۃ وفضل الخطاب واللہ
 اعلم بالصواب

عالمی کانفرنس میں مولانا صاحب نے شرکت کی اور ان کے فیصلے کی تصدیق کی۔
 مولانا صاحب نے کانفرنس میں شرکت کی اور ان کے فیصلے کی تصدیق کی۔
 مولانا صاحب نے کانفرنس میں شرکت کی اور ان کے فیصلے کی تصدیق کی۔
 مولانا صاحب نے کانفرنس میں شرکت کی اور ان کے فیصلے کی تصدیق کی۔
 مولانا صاحب نے کانفرنس میں شرکت کی اور ان کے فیصلے کی تصدیق کی۔
 مولانا صاحب نے کانفرنس میں شرکت کی اور ان کے فیصلے کی تصدیق کی۔
 مولانا صاحب نے کانفرنس میں شرکت کی اور ان کے فیصلے کی تصدیق کی۔
 مولانا صاحب نے کانفرنس میں شرکت کی اور ان کے فیصلے کی تصدیق کی۔
 مولانا صاحب نے کانفرنس میں شرکت کی اور ان کے فیصلے کی تصدیق کی۔
 مولانا صاحب نے کانفرنس میں شرکت کی اور ان کے فیصلے کی تصدیق کی۔

مولانا صاحب نے کانفرنس میں شرکت کی اور ان کے فیصلے کی تصدیق کی۔
 مولانا صاحب نے کانفرنس میں شرکت کی اور ان کے فیصلے کی تصدیق کی۔
 مولانا صاحب نے کانفرنس میں شرکت کی اور ان کے فیصلے کی تصدیق کی۔
 مولانا صاحب نے کانفرنس میں شرکت کی اور ان کے فیصلے کی تصدیق کی۔
 مولانا صاحب نے کانفرنس میں شرکت کی اور ان کے فیصلے کی تصدیق کی۔
 مولانا صاحب نے کانفرنس میں شرکت کی اور ان کے فیصلے کی تصدیق کی۔
 مولانا صاحب نے کانفرنس میں شرکت کی اور ان کے فیصلے کی تصدیق کی۔
 مولانا صاحب نے کانفرنس میں شرکت کی اور ان کے فیصلے کی تصدیق کی۔
 مولانا صاحب نے کانفرنس میں شرکت کی اور ان کے فیصلے کی تصدیق کی۔
 مولانا صاحب نے کانفرنس میں شرکت کی اور ان کے فیصلے کی تصدیق کی۔

الشطار واللبام + فيما جئ من المزايا العظام + وما نرى
 من النديا الفخام + الذي وجدت بوجوده لا كوان فضلائه
 حام وسام + وتشرفت بولادته الليالي والايام + ولا يزال
 مولده متشرفا بالشرف والاكرام + منجى الاثنين عن امة الشام
 ومفسس النفوس اولى الامور والاثام + عن موار الهابوية و
 الاثام + الاسى المراسى للاساسة العصاة والعصام + المباح
 المباح عند المدعين قيام القيام + حامي الملتد من يوم سيا
 حميم حميما من عموم الالتهام + واسع الشفع لشمع الكبار
 احسان + عطر الدررته وتورات كل من غتمى اليه من الاحفاد
 والندام + يعرف شدة غمى من الصلوة والسلام + ما فاحت فواح
 الزيد والشم + وما تشمت المشوم المشام + بعد المعروف
 على ذوى المزايا المراكبة من اصحاب الافهام + واولى المزايا الذكوة
 من ارباب الافهام + ان زبطا من بجملة اللبام + وشرفته
 من السفلة القدام + الذين سمو انفسهم العطارون لتس لهم عظام
 لا يعلمون حتى معنى القدرة والاولوية واختصاصهم بقوامه لا

السمان لاني نوح عليه السلام

والانعام

والانعام + وطعوا طغيان غير بل الحام + عنقوا ان يعيدوا في غد
 الاعلام + ويشار اليهم بالبنام - ^{حارج حتى ١٢} فحالفوا فيما لا خلاف فيه من ^{نطلبوا ١٢}
 الاسلاف الى الاخلاف الكرام + ظنا منهم انهم يعدون بالانعام
 في الانكار للشهام + تحسبان اكثرهم لسيمعون + ويعقلون ان
 هم الاكالنعام + وسوف يعلمون حين يرون العذاب كيف ^{جميع اسمهم وهو الذي الفواوا ١٢}
 اضلوا الامام + زين لهم شيطان عملهم فصدتهم عن السبيل
 فهم لا يتدرون بالتقويم والاعلام + بل يضلون ويضلون ^{طريق ١٢}
 الشام + فلكم جابل ومما ولاموا ما يدعيهم الا وياوم + واتبعوا ^{عول ١٢}
 قوم قد ضلوا من قبل وضلوا الكثير من العوام + فاذا بدت ^{ازيم يغتصبه كشت ١٢}
 وغتر بغرورهم الفصام + وتبدو شمل المسلمين وتبدى لمنهم خصام
 استهض قوم مستقيمون الى القيوم القيام + مقومون للدين ^{تقوا في القيوم ١٢}
 القوم على منوال القوام + الذينهم لا يوانه قوام + ولشانه قيام ^{نظام الذي عميت ١٢}
 يصيرون ويقيمون لا يقومون بهذا القيام + فرودا روههم ^{لا تلون والايكوا ١٢}
 لا يرد عليه ومرتاب طعام + وجوهم او حاجوهم بكل حج تقام ^{اعلامه ١٢}
 وصطر مواصولهم المهينه شد الا صطر ام + يراع كالصام

الخزام + حتى الفرمت اى الفرام + وصحت بالصرم كالصرم فمنهم
 بربر بر وجل سفوات اولئك الكهيام + ومنهم قزام قد استهم باثبات
 محت من منكرات هولاء القزام + وكل وجهه يوم مولدها فله بها
 العوام + ولما لم يات لاثبات المولد والقيام + ما شفى العليل يستقى
 العليل وينقع الاوام + شمر على ساق الحجد واحترم باحرام استخنا
 المولد واستحسان القيام + من هو متفرغ فارغ في الاصول والكلام
 متبرع بارع في العلوم كلها برعة سبحانه الكلام + الذى علام علوم
 مرفوعة بين العلماء الاعلام + وفيوض صفة سائلة في السهل والرخام
 يحلى الخلاق بالخلق الوسام + وكل الخلاق عن الخلاق الذنام
 وانه لبامام مبين قد ابانه الامام + وقاصد مقصد الهدى لكل قاصد
 باعد يقصد قصد الامام + فلم من امته لا امته لها هتدي بهذا
 الامام + وتدين وبنيا قويا قد قوم الامام الامام + يا تم به النبيل
 يؤمته الرجال شيد الرجال من دما واكم يرفون اليه كما يرف
 الحام + لا قواف العوارف المعارف الاحكام + وحل عقد لائل
 بانامل العقول والاقوام + ونفى اليه الركاب لينيل الزام + كل

لكن

شام مصص معاليه من صيين او شام + فمن اثر اثره اثر الماثره
 العظام + ومن اخذ اخذه يعرف في العرفاء العظام + منقولاً
 نقله معننه الى الشارح المنعام + وهو يشدركا بها بالمعقولات
 احسن التمشيد ووالاحكام + يرمى المعقولات محسوسات الالهيات
 ويرى مناظره كلما ناظره صميماً سكيماً بالافحام + زان علمه تقاه
 حكمه هداه كماً ترين الوسام + السلي والخدم + وفاق اوكيار الافاق
 فوق ذكاه على القمر التمام + كما اربى على الربانيين سرود انعام +
 يلزم الى الحق حق الالزام + ويلزم المصافح بالمنطق والكلام
 بعلم من يسمعون مواعظ ان ابن يسمعون عنده كهام + وازافة
 البلغة الى ابن المراجعة روع واهتمام + هو العلامة البحر الطمطم +
 المقول المفضل المنعام + النكر البحر الهام + الاريب اللبيب المقدم
 الحصى الصفي القدم + انحفى القفى العلماء + المحمد المحمد القدام +
 ذو شرف ووجده القدام + الذي الزكي الكرام مولانا ومولى الانام +
 استاذنا وستاذ الاعلام + المولوى محمد سلامة الله
 لازل كما سيبه ثم كما منسبها شدة الانجم + الى يوم تشفق

من تقدم في اشرف والمقدم

العالم الذي يتبعه الشري
 بالاشرف

السماء بالظلم + فاجادوا جادوا من المد للظلم + واقادوا بانافا و
 باشباع الكلام + لاثبات المولد والقيام ما قد تبين به الرشد عن ^{الغيب}
 تبين النور عن الظلام + فمن يكفرا بالظلمة غوت يوم من يوم فقد تمسك
 بالعروة الوثقى ليس لها انفصام + زهر به بحق زهره الازهر في ربيع
 بلا جهام + بل ظهر ظهور الضحا في ضحى يوم لم يغيمة الغمام + عباراته
 الفصاح فصاح لعقائد الاسلام + واشتارته لفصاح فصاح
 لمكانه الطغام + فمتى نجد ما ناعده هذا الايام + عابو به نجيد اكل نجد
 عمام + كيف ومن سعى الحق به الوحد والعوام + ومن سعى الحق ^{الوجد}
 والغرام ^{درمانه} ^{يطلب} ^{منفق} ^{العليل} ^{من الدير} ^{العقا}
 بيدانه من باء با ضرب على ^{مهر} مع ختام ^{مهر} كانه صم طبع على صا خيه صم
 قضاياه لا اولئك لغاوين قواض سمام + ولا اصولهم الكاؤنه بهام
 وصطرام + وتلاؤم كلماته كلم وايلام + لمن استخرج الفساد في
 دين الاسلام + وما سرت فيه من الجملة والكلام + لجوارح من حرج
 في الدين جوارح وكلام + اقلامه قناد سهام او سفيش مهذام +
 فتمضى مضابته لسطام + تصطرم بها الكبورولهم وايوزام + وحرج
 الاثر

فصاح

قلوبهم لا الجوارح والهام + وهو مع وجازة الكمال واتمام + لها
يتعلق بالمولد والقيام + ^{بفتح باله} ولمن عداه احكام ^{بفتح باله} ولمن عداه اجسام +
ولناس انعام وللناس انعام + وللمعروف اثبات وللمنكر اعدام
وللمرشد احكام + وللمنكر احكام + ^{كردن} ولفح ولام + ^{كردن} للغي الملمع باللام
فجزى الله مولانا الجزاء التام + ^{كردن} وعلية ^{باز} نعمة غاية الايعام +
واطال طيلة طوال الدهر المستدام + ^{كردن} بارعد عيش لا يسام في الامام
بحق صنديد المرسلين سيد الانام عليه وعلى آل الكرام وصحابة الفخام
ازكى صلوة الله اطيب السلام + ^{كردن} وما صلدت بجلالة السلام بالحضر

وَقُلْتُ مَوْخًا

<p>ففتشى الاوار على الوري وسهائي ^{اي ادري} نار الجوى سفتشيتنى لوزد امي لوم اللوام مضم لضمي ان الهوى لا يتركن بلام ادنا اصابة عيون وسام ^{اي حان} وفرو عن جابل الاحلام</p>	<p>ويل لعين سبت بسجام برج الهوى هم النوى قدمني تقرع عذال شمع لوعتي يا لاحي الصب الهوى لا تلح ولطالما اشجى الملووم لومه فيونها الشوى لقرع من رنا</p>
---	--

تصمى وتصبي من تصيب تنظرة +
طرف الظبي مضاوّه ومثل الظبي

اما الضفائر كالافاعي لسعة

مالافاعي ان سليمان تلسعن +

يا بارك سد اللمام قد حوت

فانخذ برحوله هي بالة

او عارض البيضاء ^{مثل عقبة} ترق

لا بل من اشباع الكلام سلال

هذا الذي يرزى على ابن النفا ^{بمشافرة النزة}

قوسامة الاوسام ظلزل

بيضاوّه من عين محورة

هي اسطرنا هت على الرحان او

وبياضه من اسطور كفرق

او ذاك طرف العين بشقي ويا

ويعل من ضل سبيل عن ابو

طورا الطرف تارة بلمام +
ونفوذ الكبا ومثل سهايم ^{جمع}

بعد اليه من قاتل بسام +

فسيلمها لايرتجى بسام +

قمر التمام تلك ليل تمام

اذا حدثت كاللفر بالاسلام

فلقد تصور بعارض وظام

سودين اصفحات ^{سحا} مثل رخام

برشاقة ووسامة وقسام

ووسامة سقى على الايام

وسواده من مقلة الارام ^{جمع}

فوق اخذ ووصفائر الاوسام

احورا، يومض في الدجى لمظلام

ونفايعي عن صفة الاستقام

وقد هوى في ماشم واثام

ونقاط المسكيتة السوداء في
 اما الدوائر واثرات بلاغة
 كلا الهندي للدائرث واثر
 عرف الشذمي يفوح منه
 واحجر من مسك الغزال وطرا
 باقداسات فذك عرف طيب
 خير الوري من السما عالي السنا
 سحر المدي هم الجدي ووي
 الغوي عالم الهموم ووي الصد
 ماوي كي كي ووي الصد
 مغني لعفاة يميحه العصاة
 نظام شمل العالمين محمد
 صلى عليه وآله رب الوري
 اهدى لنا وية المسكرم ربه
 فنذكره فاحت فاح في الوري
 الا بعدى فعذت به بالولته

بيضاء في حد الوسيم كشم
 وفصاة قد فصحت بمرام
 العادي الذي هو مكر الا ويا
 جعل اليراة من فروع بشام
 مما وراق الياسمين الناس
 من نشر ذكر السيد المنعام
 اعلى الذرمي ليلا سري منام
 برضا به الاحلى وعذب بنام
 مولى البرية عصمة الانام
 يميحه عن مغرم وعظام
 شتات نظم الكفر خير نظام
 واشاعة التسليم بالاعظام
 ارسى درود تجية وسلام
 من سبها الشفيعه عند مقام
 بالطيب للمحجلان سرحام

